

ความเคลื่อนไหวทางด้านอุปกรณ์ ในระยะแรกคณะผู้วิจัยเข้าไปมีบทบาทในการจัดการแก้ไขอุปกรณ์ ที่พบว่าเครื่องเสียงเนื่องจากขาดการดูแลรักษา จึงมีการซ่อมแซมและเพิ่มอุปกรณ์ป้องกัน ขณะนี้การกระจายเสียงดำเนินการได้ตามปกติ มีปัญหาคือการได้ยินไม่ทั่วถึง มีความพยายามที่จะแก้ไขปัญหานี้ โดยผู้ใหญ่และคณะจึงจัดทำแผนที่หมู่บ้านแสดงขอบเขต (Zoning) การได้ยิน กล่าวคือ พื้นที่หมู่บ้านมีลักษณะยาวแบ่งได้เป็น 3 โซน โซนแรกคือบริเวณบ้านผู้ใหญ่และเป็นที่ตั้งของหอกระจายข่าวสาร บริเวณนี้ได้ยินชัดเจน โซนที่สองคือบริเวณศาลาประชาคม ที่อยู่กลางหมู่บ้าน บริเวณนี้ได้ยินบ้างไม่ได้ยินบ้าง โซนที่สามคือบริเวณตอนเหนือของหมู่บ้านที่ไม่ได้ยินเสียงจากหอกระจายข่าวเลย ซึ่งมีการขอคำปรึกษาจากนายช่างด้านเทคนิคและอยู่ระหว่างการแก้ไข

บ้านชุมทรัพย์

ผู้ใหญ่วัยบ้านเป็นบุคคลที่ชุมชนให้ความศรัทธาและไว้วางใจ การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนไม่ว่าเรื่องใดจึงต้องได้รับความเห็นชอบและเริ่มดำเนินงานโดยผู้ใหญ่ ซึ่งรวมถึงการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ผู้ใหญ่วัยบ้านมิได้เข้าร่วมการประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะโดยมีตัวแทนเข้าร่วมการประชุมฯ ถึง 4 คน ซึ่งได้แจ้งการดำเนินงานและขอให้ผู้ใหญ่วัยบ้านเป็นผู้ทดลองจัดคนแรก การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารตามแนวทางที่ตกลงกันจึงยังมิได้มีการจัดทำอย่างจริงจัง การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในด้านเนื้อหาและรูปแบบจึงยังไม่เห็นความเปลี่ยนแปลงมากนัก หากแต่สิ่งที่เห็นชัดเจนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของหมู่บ้านชุมทรัพย์นี้คือ ความเปลี่ยนแปลงด้านอุปกรณ์และสถานที่ติดตั้งหอกระจายข่าวสาร กล่าวคือมีการโยกย้ายจากบ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่วัยบ้านมาตั้งที่ศาลาอเนกประสงค์ เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2544 จัดตั้งเสาใหม่สูงถึง 18 เมตร ติดตั้งลำโพง 8 ตัว จัดทำห้องจัดการกระจายเสียงที่มีความสะดวกสบาย ปรับปรุงแก้ไขอุปกรณ์การกระจายเสียงโดยโครงการวิจัยให้ความร่วมมือในการจัดหาอุปกรณ์เพื่อใช้ในการปฏิบัติงานเพิ่มเติม หลังจากที่มีการขยายขยายสถานที่ติดตั้งหอกระจายข่าวสาร ทำให้การกระจายเสียงเป็นไปอย่างสะดวก ผู้ใหญ่จึงเริ่มจัดการกระจายเสียงและผู้ที่ผ่านการฝึกทักษะจึงมีโอกาสดลองจัดการกระจายเสียง และมีการถ่ายทอดข่าวเข้าเป็นประจำ

บ้านสมบุรณ์สุข

บ้านสมบุรณ์สุข เป็นพื้นที่ที่มีการใช้หอกระจายข่าวสารอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะในเรื่องทางศาสนา มีผู้รับหน้าที่ดำเนินงานชัดเจน ใช้งบประมาณส่วนกลางของชุมชนในการดำเนินงาน ชุมชนเห็นความสำคัญของหอกระจายข่าวสาร จึงมีความพยายามปรับปรุงให้มีการ

ไต่ยืนทั่วถึงขึ้น โดยมีจุดกระจายเสียงถึง 3 จุด ซึ่งผู้ประกาศต้องประกาศข้อมูลเดียวกันทั้ง 3 จุด และในการประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะมีผู้แทนเข้าร่วมการประชุมถึง 5 คน และเข้าร่วมการฝึกทักษะอย่างตั้งใจ เมื่อกลับไปชุมชนได้มีการทดลองจัดรูปแบบรายการใหม่ และเพิ่มปริมาณเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับอาชีพและสุขภาพ หากแต่การจัดยังไม่สม่ำเสมอ และยังไม่ได้สอบถามความต้องการของชุมชน มีการทำงานในลักษณะเป็นกลุ่มและมีการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านที่มีข้อมูลต้องการแจ้งให้ชุมชนทราบได้ใช้หอกระจายข่าวสารประกาศด้วยตนเอง

การดำเนินงานด้านอุปกรณ์ มีการบำรุงรักษาและซ่อมแซมอุปกรณ์อย่างสม่ำเสมอ มีการศึกษานายช่างเทคนิค ความเปลี่ยนแปลงสำคัญของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่บ้านสมบูรณ์สุข คือ ความพยายามแก้ไขในปัญหาการไต่ยืนไม่ทั่วถึง นำไปสู่การได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด ประจำปี 2545 ให้จัดทำเสียงตามสาย โดยมีการเตรียมการ ปรึกษาเกี่ยวกับการติดตั้งเสียงตามสาย และคาดว่าจะเมื่อมีการปรับปรุงเป็นเสียงตามสายแล้ว การนำเสนอเนื้อหาด้วยรูปแบบรายการใหม่จะเริ่มดำเนินการอย่างจริงจัง

บ้านปากบ่อ

เป็นพื้นที่ศึกษาที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด กล่าวคือ ผู้จัดยังคงเป็นบุคคลเดียว และบุคคลเดิม ซึ่งมีได้เข้าร่วมการประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะ ได้ส่งบุตรสาวเข้าร่วมการฝึกและเป็นผู้แทนเพียงคนเดียวจากบ้านปากบ่อ เมื่อกลับไปยังชุมชนยังไม่มีโอกาสทดลองจัดรายการ และยังไม่มีการสอบถามความต้องการของชุมชน ซึ่งโดยปกติการใช้หอกระจายข่าวสารที่บ้านปากบ่อเป็นไปอย่างมีระบบแบบแผน และมีความสม่ำเสมอ อีกทั้งผู้รับผิดชอบจัดการกระจายเสียงเคยได้รับรางวัลหอกระจายข่าวสารดีเด่น จึงมีความมั่นใจในความสามารถของตน และยึดแนวทางปฏิบัติรูปแบบเดิมไม่เปลี่ยนแปลง มีเพียงการปรับปรุงซ่อมแซมลำโพง รวมทั้งการย้ายตำแหน่งติดตั้งลำโพงเพื่อให้ไต่ยืนทั่วถึงกัน

บ้านดอนคา

เป็นพื้นที่ศึกษาที่มีความเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก โดยเมื่อผู้ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมการประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะ ที่มีจำนวนถึง 5 คน ซึ่งรวมทั้งกำนันด้วย คนทั้งกลุ่มได้ร่วมกันดำเนินงานหอกระจายข่าวสารอย่างตั้งใจเป็นกลุ่มทีมงานที่มีความตั้งใจมาก และมีความพยายามดำเนินตามสิ่งที่เป็นแนวทางปฏิบัติ ที่เป็นข้อตกลงร่วมกัน โดยเริ่มจากการตั้งผู้เข้าร่วม

การประชุมปฏิบัติการทั้ง 5 คน เป็นคณะทำงานหอกระจายข่าวสารพร้อมทั้งควบคุมดูแลอุปกรณ์การกระจายเสียง โดยได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมหมู่บ้าน

นอกจากนี้มีการสำรวจความต้องการของชาวบ้านว่าต้องการฟังอะไร จากนั้นจึงกำหนดแผนการออกอากาศในแต่ละวัน พร้อมทั้งแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบด้านเนื้อหา ได้แก่ ข่าวสารบ้านเมือง ข่าวสารจากอำเภอ เรื่องราวเกี่ยวกับยาเสพติด ธรรมะและการพัฒนาหมู่บ้าน ดำเนินการออกอากาศทุกวันตั้งแต่เวลา 6 ถึง 7 นาฬิกา มีความพยายามในการหาข้อมูลจากแหล่งข่าวที่มีความหลากหลายรวมทั้งจากหนังสือพิมพ์ มีการสอบถามผลการรับฟังจากชาวบ้านด้วย และเริ่มมีการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมผ่านหอกระจายข่าวสาร กล่าวคือ จัดให้ผู้อาวุโสของหมู่บ้านอวยพรลูกหลานในวันปีใหม่ที่ผ่านมา อย่างไรก็ตามเมื่อสอบถามในรายละเอียดพบว่า การจัดรายการมิได้ราบรื่นตลอดทุกวัน มีการทำแทนกันบ้าง เนื่องจากบางคนมีภารกิจ และยังไม่ได้ใช้รูปแบบที่แปลกใหม่มากนัก เนื่องจากในความคิดเห็นของคณะผู้จัดเห็นว่าสมควรขอให้ชาวบ้านได้ยินพร้อมกันทั้งหมู่บ้านก่อนจึงลงมือจัดอย่างเต็มรูปแบบ

ผู้จัดการกระจายเสียงเรียกร้องให้มีการจัดการประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะแก่พวกเขาเพื่อให้ได้มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ ซึ่งแสดงว่าเมื่อผ่านการประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะและทดลองจัดจริงยังพบปัญหาที่ต้องการการอธิบายและชี้แนะ รวมทั้งต้องการให้คนอื่นอีกจำนวนหนึ่งในชุมชนได้มีโอกาสฝึกบ้าง เพื่อจะได้มีคนมาร่วมจัดมากขึ้น เป็นการแบ่งเบาภาระและจะทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวต่อเนื่องไปได้ในระยะยาว

นอกจากนี้ยังมีการซ่อมแซมอุปกรณ์เครื่องขยายเสียงโดยขอรับการสนับสนุนจากโครงการวิจัยให้นายช่างเทคนิคเข้าตรวจสอบแก้ไขจนอยู่ในสภาพที่ใช้งานได้แต่ก็ยังคงไม่สามารถกระจายเสียงได้ครอบคลุมทั้งหมู่บ้านเช่นเดิม

บ้านทุ่งวัวแล่น

การดำเนินงานหอกระจายข่าวของบ้านทุ่งวัวแล่น มีความเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมากในหลายด้าน กล่าวคือ ในปัจจุบัน ผู้ผ่านการประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะทั้ง 4 คน รวมทั้งผู้ใหญ่บ้านเป็นกลุ่มผู้รับผิดชอบการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร โดยเมื่อผ่านการประชุมฝึกทักษะ ผู้ใหญ่บ้านและคณะได้กลับมาสอบถามความคิดเห็นและความต้องการของชาวบ้าน ที่พบว่าส่วนใหญ่ต้องการฟังข่าวและเพลง จากนั้นจึงมีการปรึกษาและจัดทำปฏิทินการจัดรายการเข้า 6.30 ถึง 8.00 นาฬิกา เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นข่าวราชการ ข่าวพัฒนาหมู่บ้าน ข่าวของคนภายในหมู่บ้าน เช่น งานบวช งานแต่ง งานศพ เป็นต้น วันเสาร์และอาทิตย์มีรายการธรรมะเสริม ผู้

ใหญ่บ้านมีความคิดที่จะจัดรายการในช่วงบ่ายด้วย โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับวิธีการต้อนรับนักท่องเที่ยว เพราะหมู่บ้านนี้มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ หาดทุ่งวัวแล่น และมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นประจำ มีความพยายามที่จะจัดอย่างสม่ำเสมอและมีความคิดที่จะจัดกิจกรรมหารายได้เพื่อใช้เป็นค่าบำรุงรักษาหอกระจายข่าวสาร โดยกำหนดหารายได้จากการจัดราว “ลานเพลิน” ณ บริเวณลานหน้าศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและร้านค้าชุมชน

การกระจายเสียงของบ้านทุ่งวัวแล่นยังได้ยืนไม่ทั่วถึง ผู้ใหญ่บ้านจึงยังคงอาศัยการกระจายเสียงผ่านเครื่องขยายเสียงที่ติดบนรถยนต์ ร่วมกับการใช้หอกระจายข่าวสาร ในระยะแรกมีการย้ายหอกระจายข่าวสารจากบ้านผู้ใหญ่บ้าน (คนเดิม) มาไว้ที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว และร้านค้าชุมชน ในระยะหลังมีการสร้างห้องจัดการกระจายเสียงอย่างเป็นสัดส่วน เมื่ออุปกรณ์หอกระจายข่าวสารเสียจะนำไปซ่อมแซมโดยนายช่างเทคนิค ปัจจุบันจึงสามารถใช้งานได้ดี และมีการมอบหมายบุคคลทำหน้าที่ดูแลรักษาอุปกรณ์ชัดเจนแล้ว

5.5 สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ระยะที่ 3 : ประเมินผลโดยชุมชน

การดำเนินงานวิจัยโครงการนี้ กำหนดให้ชุมชนเป็นผู้ประเมินผลการจัดการกระจายเสียงของผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารในชุมชนของตนเอง ด้วยการจัดการเสวนาชุมชนในทุกหมู่บ้าน และการสัมภาษณ์ชาวบ้านในประเด็นการรับฟังและความรู้สึกต่อการกระจายเสียง การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่ประกอบด้วยการบริหารจัดการและการจัดการกระจายเสียง ความคิดเห็นต่อเนื้อหาที่ได้รับฟังจากหอกระจายข่าวสาร ความคิดเห็นต่อรูปแบบการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร และวิธีการแก้ไขปัญหาด้านอุปกรณ์การกระจายเสียง

การเสวนาครั้งนี้ชาวบ้านได้มีโอกาสดูคุยเรื่องหอกระจายข่าวสารเป็นครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นที่คาดหวังว่าจะเกิดความต่อเนื่องในการรับรู้ของชุมชน กล่าวคือ ในการเสวนาครั้งที่ 1 ชุมชนได้มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นต่อบทบาทและการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ที่ต้องการและได้เลือกสรรคนที่เหมาะสมทำหน้าที่กระจายเสียง ต่อจากนั้นได้รับทราบเรื่องราวหอกระจายข่าวสาร รับรู้การโยกย้าย ปรับปรุงสถานที่ และอุปกรณ์ จากที่ประชุมหมู่บ้าน รวมทั้งได้ยินเสียงการจัดรายการผ่านหอกระจายข่าวสาร ดังนั้นการเสวนาครั้งนี้จึงเสมือนการกลับมาพบปะเพื่อพูดคุยถึงสิ่งที่ได้ริเริ่มและดำเนินการไปแล้ว

ขั้นตอนการเสวนาแบ่งเป็นช่วงเตรียมการและช่วงระหว่างการเสวนา ซึ่งใช้วิธีการเดียวกับการจัดเสวนาในครั้งแรก กล่าวคือ ในช่วงของการเตรียมการเมื่อได้กำหนดเวลาที่แน่

นอนแล้ว จึงมีการประกาศเชิญชวนทางหอกระจายข่าวสาร การแจ้งให้ทราบในที่ประชุมหมู่บ้าน ติดประกาศและเชิญชวนด้วยปากต่อปาก ซึ่งทั้งหมดชุมชนเป็นผู้ดำเนินงานเอง

จากนั้นเพื่อให้การเสวนาดำเนินไปและบรรลุวัตถุประสงค์ที่ให้ชุมชนประเมินผล การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร จึงกำหนดประเด็นการพูดคุยเป็น 5 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การรับฟังข้อมูลข่าวสารจากหอกระจายข่าวสาร ฟังกันมากขึ้นหรือไม่ มีความน่าสนใจ ฟังแล้วสนุกสนานหรือน่าเบื่อ รู้สึกว่ามีประโยชน์มากขึ้นหรือไม่ มีการนำข้อมูลที่ได้ยินไปใช้ประโยชน์หรือไม่

ประเด็นที่ 2 เนื้อหาที่ได้ยินผ่านหอกระจายข่าวสาร เป็นเรื่องที่ต้องการฟังหรือไม่ รวมทั้งวิธีการนำเสนอมีความแปลกใหม่หรือไม่ อย่างไร

ประเด็นที่ 3 ชุมชนมีส่วนรับทราบการดำเนินงาน ปัญหา และร่วมแก้ไขปัญหาเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานหรือไม่ อย่างไร

ประเด็นที่ 4 ชุมชนมีส่วนร่วมในการนำเสนอข้อมูล ดิชมการกระจายเสียง ให้ข้อมูล หรือร่วมจัดรวมประกาศบ้างหรือไม่

ประเด็นที่ 5 โดยภาพรวมแล้วมีความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับหอกระจายข่าวสารในหมู่บ้านอย่างไร เป็นไปตามที่ต้องการหรือไม่ ควรจะดำเนินการต่อไปอย่างไร

สำหรับช่วงระหว่างการเสวนาผู้นำการเสวนาซึ่งเคยนำการเสวนาครั้งแรกและเป็นคนในพื้นที่ที่ชุมชนคุ้นเคย ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานการพูดคุยให้อยู่ในประเด็นและมีบรรยากาศเป็นกันเอง การเสวนาครั้งนี้ได้รับความสนใจจากชุมชนเป็นอย่างดี โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลง การดำเนินงานค่อนข้างมาก ดังเช่น บ้านดอนทราย บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น ชาวบ้านมาร่วมการเสวนาจำนวนมาก และร่วมแสดงความคิดเห็น มีข้อนำสังเกตในบ้านดอนปลักหมู ที่ผู้ใหญ่บ้านเห็นความสำคัญและขยับขยายงานหอกระจายข่าวสารช่วงหลัง ได้นำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การประชุมหมู่บ้าน ดังนั้นในการเสวนาชุมชนครั้งนี้จึงมีชาวบ้านร่วมการพูดคุยจำนวนมาก และมีการแสดงความคิดเห็น มีบรรยากาศของการร่วมมือเพื่อหาแนวทางพัฒนาหอกระจายข่าวสารอย่างชัดเจนมากขึ้น

ตารางที่ 4 ผลการประเมินการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารโดยชุมชน

ประเด็นที่ประเมิน	ตอนทราย	ตอนปลก หม	ชมทรัพย์	สมบุญสุข	ปากบอ	ดอนคา	ทุ่งวัวแล่น
<u>การรับฟังของชาวบ้าน</u>							
- ฟังมากขึ้น	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓
- มีความน่าสนใจมากขึ้น	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓
- ฟังแล้วได้ประโยชน์มากขึ้น	✓	×	✓	✓	-	✓	✓
<u>การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการ</u>							
- มีคณะกรรมการ	✓	✓	✓	-	-	-	✓
- ผู้ทำงานเป็นกลุ่มคนที่ชุมชนคัดเลือก	✓	✓	✓	-	×	✓	✓
- มีการรับรู้เรื่องหอกระจายข่าวสารจากการประชุมหมู่บ้าน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
<u>การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการกระจายเสียง</u>							
- ได้แสดงความต้องการ	✓	✓	×	×	-	✓	✓
- ได้ให้คำติชม	✓	✓	×	×	×	✓	✓

หมายเหตุ

- ✓ = เกิดผล
 × = ไม่เกิดผล
 - = เท่าเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

ทั้งนี้ชาวบ้านส่วนใหญ่ฟังมากขึ้นเพราะเห็นว่า มีความน่าสนใจมากขึ้น และมีประโยชน์มากขึ้น มีเพียงบ้านปากบ่อที่ผลการประเมินพบว่าเหมือนเดิม ทั้งนี้เนื่องจากไม่มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการกระจายเสียงไม่ว่าจะเป็นเนื้อหา รูปแบบ วิธีการนำเสนอ และผู้จัด

ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าตนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการหอกระจายข่าวสาร เพราะการทำงานมีลักษณะเป็นคณะกรรมการ มิใช่ใครคนใดคนหนึ่งรับผิดชอบ อีกทั้งผู้จัดการกระจายเสียงเป็นกลุ่มคนที่มาจากการคัดเลือกของชาวชุมชน ยกเว้นในบ้านปากบ่อที่ผู้จัดยังคงเป็นบุคคลเดียวและบุคคลเดิม มีการรับรู้เรื่องราวหอกระจายข่าวสารมากขึ้น บ่อยครั้งขึ้น จากการประชุมหมู่บ้าน มีชาวบ้านจาก 4 หมู่บ้านที่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการกระจายเสียง โดยมีโอกาสแสดงความต้องการเนื้อหาหรือข้อมูล และได้แสดงความคิดเห็นหลังจากรับฟังแล้ว

ทั้งนี้ขอเสนอรายละเอียดบรรยากาศและผลการประเมินจากการเสวนาชุมชนในแต่ละพื้นที่ศึกษา ดังนี้

บ้านดอนทราย

จัดการเสนาที่ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน มีผู้สนใจเข้าร่วมเสนาทั้งผู้หญิงและผู้ชาย โดยมีทั้งผู้นำชุมชน คณะกรรมการหอกระจายข่าวสาร ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นอดีตกำนัน และชาวบ้านรวม 61 คน มีการแสดงความคิดเห็นหลากหลาย มีความตื่นตัวเรื่องหอกระจายข่าวสารเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน สำหรับคณะกรรมการพัฒนาหอกระจายข่าวสารที่มีการแต่งตั้งในวันเสนาครั้งที่ 1 นั้น ยังไม่เคยมีการประชุมอย่างเป็นทางการ มีเพียงผู้ที่ได้รับเลือกเข้าประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะเท่านั้น ที่มีบทบาทในการดำเนินงาน อย่างไรก็ตามในการเสนาชุมชนครั้งล่าสุด คณะกรรมการมาร่วมการเสนาอย่างพร้อมเพรียง และมีการนัดหมายที่จะประชุมคณะกรรมการต่อไป อดีตกำนันซึ่งเป็นประธานองค์การบริหารส่วนตำบลและร่วมอยู่ในที่เสนาได้รับที่จะสนับสนุนงบประมาณในการซ่อมแซมหอกระจายข่าวสารของบ้านดอนทราย และจะหาทางสนับสนุนให้ได้รับงบประมาณเพื่อปรับปรุงเป็นเสียงตามสายต่อไป

บ้านดอนปลักหมู

จัดการเสนาที่ศาลาเฉลิมพระเกียรติ มีผู้เข้าร่วมเสนา 54 คน เป็นการเสนาที่จัดหลังการประชุมหมู่บ้าน ผู้เข้าร่วมเสนามีทั้งองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหอกระจายข่าวสาร และชาวบ้านที่มีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย วัยรุ่น วัยทำงาน และผู้สูงอายุ ปะปนกัน

คนในหมู่บ้านรู้สึกว่าคุณมีส่วนร่วมในงานหอกระจายข่าวสาร เพราะได้รับทราบเรื่องราวจากการประชุม ทราบถึงปัญหา เห็นคนทำงานมากขึ้น และผู้ใหญ่บ้านเปิดโอกาสให้ร่วมแสดงความคิดเห็น ชาวบ้านมีความพอใจกับการจัดการหอกระจายข่าวสารในระยะหลัง ที่มีการจัดบ่อยครั้งมากขึ้น มีเสียงผู้ใหญ่บ้างเสียงคนอื่นบ้าง มีการถ่ายทอดข่าวเป็นประจำ มีความคิดที่จะมีการถ่ายทอดข่าวแล้วเสริมด้วยธรรมะหรือคติประจำวัน อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่ยังไม่ติดตามฟัง ฟังอย่างไม่ตั้งใจ เพราะเนื้อหายังไม่ตรงกับความต้องการเอาไปใช้ประโยชน์จริงไม่ค่อยได้ การพูดยังไม่ชัดเจน ไม่มีความแปลกใหม่ เรายังไม่เหมาะสมเพราะยังไม่มีคำแนะนำ ชาวบ้านมีความเห็นว่าควรจัดเรื่องเกี่ยวกับอาชีพ บางคนบอกว่า อาจจัดอาทิตย์ละครั้ง ควรให้คนอื่นเข้ามามีส่วนในการจัดมากขึ้น รวมทั้งน่าจะจัดกิจกรรมหารายได้มาบำรุงรักษาหอกระจายข่าวสาร

คณะกรรมการพัฒนาหอกระจายข่าวสารที่มีการแต่งตั้งขึ้นจากการเสวนาครั้งแรก ยังไม่มีการประชุม โดยผู้ใหญ่บ้านบอกว่าเกรงใจจึงยังไม่เรียกประชุม อย่างไรก็ตามจากการเสวนาครั้งหลังได้ตกลงที่จะมีการประชุมกันหลังการประชุมหมู่บ้าน

ผู้ใหญ่บ้านมีความกระตือรือร้นต้องการใช้หอกระจายข่าวสารมากขึ้นอย่างชัดเจน กล่าวคือในระยะแรกที่โครงการวิจัยนี้เข้าไปในพื้นที่ เครื่องมืออุปกรณ์เสียผู้ใหญ่บ้านบอกว่าไม่มีเวลาไปซ่อม มาในระยะหลังนี้เมื่อเครื่องเสียผู้ใหญ่บ้านจะรีบและเร่งให้ซ่อมเสร็จโดยเร็ว

ในการเสวนาครั้งนี้ ผู้ใหญ่บ้านรวมถึงคณะกรรมการหอกระจายข่าวสารแสดงความต้องการที่จะปรับปรุงหอกระจายข่าวสารอย่างชัดเจน มีการตกลงที่จะประชุมกรรมการหอกระจายข่าวสาร หลังการประชุมหมู่บ้าน รวมทั้งมีการขอคำติชมและข้อเสนอแนะการกระจายเสียงจากชาวบ้าน โดยให้บอกหรือเขียนแล้วมาใส่ไว้ที่ตู้จดหมายบ้านผู้ใหญ่บ้าน

ปัญหาที่พบและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร กล่าวคือ ในขณะนี้ ยังไม่มีผู้ที่มีความสามารถในการจัดการกระจายเสียงในรูปแบบที่สนองตอบความต้องการของชุมชน เนื่องจากเมื่อครั้งจัดการประชุมปฏิบัติการและฝึกทักษะผู้ใหญ่บ้านยังไม่เห็นถึงความสำคัญจึงไม่สนับสนุนให้ผู้ที่ได้รับเลือกจากชุมชนจากการเสวนาครั้งแรกเข้าร่วม ซึ่งจากการเสวนาครั้งหลังมีการเรียกร้องให้มีการจัดการประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะอีกครั้งหนึ่ง และจะส่งผู้เหมาะสมเข้าร่วมประชุมต่อไป

บ้านชุมทรัพย์

จัดการเสวนาที่ศาลาเอนกประสงค์ มีผู้ร่วมเสวนา 17 คน ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการรับฟัง การปรับปรุง และส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่ได้รับมอบหมายจากชุมชน การเสวนาจึงเกี่ยวข้องกับปัญหาการดำเนินงานและวิธีการแก้ไขปัญหาคือเป็นส่วนใหญ่

ชาวบ้านจะฟังอย่างตั้งใจหากได้ยิน เห็นว่าเนื้อหาสาระเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและตรงกับความต้องการพอสมควร เอาไปใช้ประโยชน์ได้บ้าง ผู้ใหญ่บ้านพูดชัดเจนเข้าใจง่าย ชอบฟังภาษาไทยกลาง และขณะนี้เริ่มมีการกระจายเสียงอย่างสม่ำเสมอ มีผู้ร่วมจัดมากขึ้น

สาเหตุสำคัญที่ทำให้การพัฒนาแบบและเนื้อหาเป็นไปค่อนข้างช้าคือ ผู้ที่เข้ารับการฝึกปฏิบัติยังไม่สามารถจัดสรรเวลามาจัดการกระจายเสียงได้ อีกทั้งยังไม่มั่นใจในความ

สามารถของตนเอง และต้องการให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้เริ่มทดลองก่อนจึงจะทำตาม ซึ่งผู้ใหญ่อเองรับทราบและพยายามให้เวลากับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมากขึ้น

บ้านสมบูรณ์สุข

จัดการเสนาที่ศาลาประชาคม มีผู้เข้าร่วมเสนา 7 คน ส่วนใหญ่เป็นผู้นำชุมชนและผู้รับผิดชอบหอกระจายข่าวสาร การเสนาจึงมีการประเมินผลการดำเนินงานและระดมความคิดเพื่อการพัฒนาจากหอกระจายข่าวสาร เป็นเสียงสามสาย โดยส่วนใหญ่เห็นว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานมีน้อย ผู้รับผิดชอบที่ได้รับมอบหมายจากชุมชนยังคงเป็นคนกลุ่มเดิม ไม่มีการรับฟังความต้องการและประเมินผลการปฏิบัติงานจากชุมชน อย่างไรก็ตามชาวบ้านเห็นประโยชน์ของหอกระจายข่าวสาร สนใจและติดตามฟังหอกระจายข่าวสาร ข้อมูลข่าวสารส่วนใหญ่เป็นเรื่องทางศาสนาที่ชุมชนตั้งใจรับฟังเพราะต้องปฏิบัติ ทั้งนี้ชาวบ้านมีความต้องการข้อมูลข่าวสารด้านอื่นด้วย ซึ่งผู้รับผิดชอบได้มีการเพิ่มปริมาณข่าวสารด้านที่เกี่ยวข้องกับอาชีพและสุขภาพ และมีการทดลองจัดรูปแบบใหม่เช่นกันแต่ในปริมาณน้อย

บ้านปากบ่อ

จัดการเสนาที่ศาลาอเนกประสงค์ มีผู้เข้าร่วมเพียง 2 คน คือ ผู้ที่รับผิดชอบการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารคนเดิม การนัดหมายชุมชนได้กระทำผ่านผู้รับผิดชอบหอกระจายข่าวสารผู้เข้ารับการฝึกทักษะ (ซึ่งเป็นลูกสาวของผู้รับผิดชอบหอกระจายข่าวสารคนเดิม) การประเมินการจัดการกระจายเสียงด้วยชุมชนจึงไม่สามารถดำเนินได้ด้วยการเสนา คณะผู้วิจัยจึงใช้การสัมภาษณ์ชาวบ้านผู้รับฟัง เมื่อสอบถามความคิดเห็นจากชาวบ้าน จึงได้คำตอบในเชิงพอใจกับข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ พอใจกับการจัดที่เป็นไปอย่างสม่ำเสมอ แต่เมื่อถามถึงความเปลี่ยนแปลงด้านเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอจึงได้คำตอบว่าเนื้อหาคงเดิม ส่วนใหญ่เป็นข่าวสารราชการ และรูปแบบเดิมคือการถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง อ่านประกาศ และเปิดเทปของหน่วยงานราชการ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ตอบว่ารูปแบบที่นำเสนอซ้ำซาก ไม่มีความหลากหลาย จึงทำให้ไม่เกิดความเพลิดเพลิน ต้องการให้มีการเพิ่มเติมข้อมูลข่าวสารอื่นๆ ที่ไม่ใช่จากหน่วยราชการ ต้องการให้พูดภาษาท้องถิ่น รวมทั้งเพิ่มส่วนของบันเทิงบ้าง

สำหรับวิธีการนำเสนอเนื้อหาต้องการให้ผู้จัดการกระจายเสียงเพิ่มเติม โดยเสนอให้มีตัวแทนจากวัยรุ่น หรือกลุ่มอื่นบ้าง มีการนำเสนอในลักษณะพูดคุยและน่าจะมียุทธกรรมของชุมชนที่ใช้หอกระจายข่าวสารเป็นเครื่องมือ เช่น จัดประกวดร้องเพลง เป็นต้น

บ้านปากบ่อมีการตั้งคณะกรรมการดูแลหอกระจายข่าวสาร แต่ในทางปฏิบัติผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีเพียงผู้ทำหน้าที่ประกาศ 1 คน และผู้ดูแลเครื่องเสียงอีก 1 คน เท่านั้น

บ้านดอนคา

จัดการเสวนาที่ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน ชาวบ้านรู้สึกว่าคุณเองมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร โดยการร่วมทราบบัญหา มีโอกาสร่วมคิดแก้ไขปัญหา เห็นการทำงานที่มีลักษณะเป็นกลุ่มคน ไม่ได้ทำคนเดียว และมีตารางเวลาในการรับผิดชอบของแต่ละคน

ชาวบ้านมีความสนใจในการรับฟังเพิ่มขึ้นมาก บางคนที่อยู่ในตำแหน่งที่ได้ยินไม่ชัดเจนจะเดินออกมาฟังริมถนน บางคนขับรถมอเตอร์ไซด์ออกมาฟัง ส่วนใหญ่ฟังเป็นประจำ มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นบ้าง เนื้อหาส่วนใหญ่ตรงกับความต้องการ เช่นเรื่องของชุมชนและเอาไปใช้ประโยชน์ได้ จัดได้ดีชัดเจน ฟังแล้วเพลิน มีรูปแบบที่หลากหลายเหมาะสมพอควรแต่ไม่ค่อยทันสมัย เวลาที่จัดเหมาะสม มีการเสนอแนะให้จัดประกวดอ่านบทความทางหอกระจายข่าวสารด้วย

บ้านทุ่งวัวแล่น

จัดการเสวนาที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว มีผู้ร่วมเสวนา 52 คน ผู้เข้าร่วมเสวนามีความสนใจและร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร รวมถึงการจะได้มาซึ่งเสียงตามสาย บรรยากาเป็นไปอย่างคึกคัก มีการแสดงความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับผู้ใหญ่บ้านในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารให้เกิดประโยชน์ การพูดคุยเป็นไปอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะผู้มีฐานะ มีกิจการเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวได้แสดงความร่วมมืออย่างเต็มที่

ชาวบ้านมีความคิดว่าตนเองมีส่วนร่วมในหอกระจายข่าวสาร โดยร่วมรับรู้เรื่องราวรู้ปัญหา ร่วมคิดหาทางแก้ไขปัญหา แต่ยังไม่มีโอกาสร่วมบำรุงรักษาหอกระจายข่าวสาร มีการแสดงความคิดเห็นว่าจะให้ชุมชนได้ร่วมรับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับหอกระจายข่าวสารด้วย

สำหรับการรับฟังยังไม่ได้ยินทั่วถึง ผู้ที่ได้ยินจะติดตามฟังและตั้งใจฟัง เนื้อหาตรงกับความต้องการ มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนและสามารถนำไปใช้ได้พอสมควร มีการพูดชัดเจน ผู้จัดพูดภาษาท้องถิ่น ฟังแล้วเพลิดเพลินไม่น่ารำคาญ รูปแบบการจัดมีความแปลกใหม่มากขึ้น

มีการเสนอแนะว่าน่าจะเชิญคนที่มีความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชนมาพูดคุย เวลาที่จัดไว้มีความเหมาะสมดีแล้ว สำหรับภาษาส่วนใหญ่สามารถรับฟังได้ทั้งภาษาถิ่นและภาษากลาง

อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้รับผิดชอบทั้ง 5 คน ล้วนเป็นผู้มีภาระหน้าที่ บางครั้งจึงไม่สามารถปฏิบัติงานได้ถึงแม้จะเป็นวันที่ต้องรับผิดชอบก็ตาม จึงมีความคิดที่จะเพิ่มจำนวนผู้จัดการกระจายเสียงด้วย

นอกจากนี้ในที่เสวนาชุมชนครั้งที่ 2 นี้ ได้มีการร่วมกันแสดงความคิดเห็นในการเตรียมการเพื่อให้ได้เสียงตามสายที่มีคุณภาพ มีการเตรียมการที่จะขอคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ พิธีพินิจเรื่องคุณภาพของสิ่งที่จะได้รวมถึงการจัดการเสียงตามสายให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยผู้ใหญ่บ้านรับไปศึกษาหาข้อมูลและจะนำเรื่องการเตรียมการเสียงตามสายนี้เข้าที่ประชุมหมู่บ้านเพื่อร่วมกันพิจารณาต่อไป

5.6 สรุปกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและผลที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอน

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารทั้ง 5 ขั้นตอน ในแต่ละขั้นตอนก่อให้เกิดผลอันนำไปสู่การพัฒนาหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชน โดยสามารถแสดงให้เห็นถึงผลที่เกิดขึ้น ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5 สรุปขั้นตอนการดำเนินงานในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และผลที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอน

ขั้นตอนการดำเนินงาน	ผลที่เกิดขึ้น
5.1 สร้างความสัมพันธ์เพื่อชุมชน	- เกิดความคุ้นเคย ไว้วางใจ ระหว่างผู้นำชุมชน/ชุมชน และคณะผู้วิจัย - ชุมชนโดยเฉพาะผู้นำเห็นพ้องต้องการพัฒนาหอกระจายข่าวสารด้วยการมีส่วนร่วมชุมชน
5.2 สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ระยะที่ 1 ชุมชนรับรู้เรื่องราว เข้าใจบทบาท และร่วมคัดเลือกผู้ดำเนินงาน	- ชุมชนเกิดความเข้าใจในบทบาทและสถานภาพ - ชุมชนได้ร่วมทบทวนและแสดงความต้องการ - มีคณะกรรมการดูแลงาน - มีคณะผู้จัดการกระจายเสียง - ชุมชนรับรู้เรื่องราวอย่างสม่ำเสมอ

ขั้นตอนการดำเนินงาน	ผลที่เกิดขึ้น
5.3 สร้างความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงานให้กับผู้จัดการกระจายเสียง 6 วิธี	- ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้และทักษะ - ผู้ปฏิบัติงานมีแนวทางการทำงานชัดเจน - ผู้ปฏิบัติงานได้รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์และความรู้ - ผู้ปฏิบัติงานมีเพื่อนที่ทำงานเหมือนกัน
5.4 สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ระยะที่ 2 : ทดลองปฏิบัติงานตามข้อตกลง 6 ข้อ	- มีการสำรวจความต้องการของชุมชน - มีการจัดรายการที่มีเนื้อหาและรูปแบบใหม่ - มีผู้จัดหลายคน
5.5 สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ระยะที่ 3 ชุมชนประเมินผล	- ชุมชนรับทราบเรื่องราวเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารมากขึ้น - ชุมชนได้แสดงความคิดเห็น - ชุมชนฟังหอกระจายข่าวสารมากขึ้น - เนื้อหาและรูปแบบตรงกับความต้องการ

บทที่ 6

ผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร และบทบาทสถานภาพหอกระจายข่าวสาร

การดำเนินงานตามขั้นตอนต่างๆ ของการวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน รายละเอียดกล่าวไว้ในบทที่ 5 นั้น ปรากฏผลให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารโดยเฉพาะในส่วนของการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งในส่วนของการบริหารจัดการและวิธีการจัดการกระจายเสียง ซึ่งส่งผลให้สถานภาพและบทบาท ของหอกระจายข่าวสารในชุมชนเปลี่ยนไปด้วย อย่างไรก็ตามความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เกิดขึ้นแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ในบทนี้จะกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยในส่วนของการบริหารจัดการจะแบ่งเป็นโครงสร้างการบริหารงาน การบำรุงรักษาและซ่อมแซมอุปกรณ์ และการจัดกิจกรรมเสริม ส่วนการจัดการกระจายเสียงจะกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงโดยองค์ประกอบการสื่อสาร ซึ่งได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสาร เป็นกรอบในการแสดงผล โดยผู้ส่งสารในที่นี้คือผู้จัดการกระจายเสียง สารคือเนื้อหาสาระที่กระจายเสียงผ่านหอกระจายข่าวสาร สื่อคือรูปแบบวิธีการที่ใช้ในการนำเสนอ และผู้รับสารคือชาวบ้านในพื้นที่ศึกษา

6.1 ความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

6.1.1 การบริหารจัดการหอกระจายข่าวสาร

- โครงสร้างการบริหารงาน

ในการสำรวจการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในระยะแรก พบว่าพื้นที่ศึกษา 3 แห่งที่มีการบริหารงานหอกระจายข่าวสารในรูปแบบของคณะกรรมการ ซึ่ง 2 แห่ง (บ้านปากบ่อ และบ้านสมบุญสุข) เป็นหอกระจายข่าวสารที่เกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชน และใช้คณะกรรมการชุดเดียวกันกับคณะกรรมการบริหารหมู่บ้าน/ประจำมัสยิด ส่วนอีก 1 แห่ง (บ้านดอนคา) เป็นหอกระจายข่าวสารที่ได้รับเป็นรางวัลจากกระทรวงมหาดไทย เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ใช้สิทธิเลือกตั้ง 100% เมื่อ พ.ศ.2537 มีคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นเพื่อดูแลงานหอกระจายข่าวสารโดยเฉพาะ ทั้ง 3 แห่ง ใช้เงินส่วนกลางของหมู่บ้านในการบำรุงรักษาและซ่อมแซมหอกระจายข่าวสาร

สำหรับพื้นที่ที่ไม่มีคณะกรรมการดูแลงานหอกระจายข่าวสารที่มีถึง 4 แห่ง มีบุคคลเพียงคนเดียวดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ซึ่งล้วนเป็นผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน

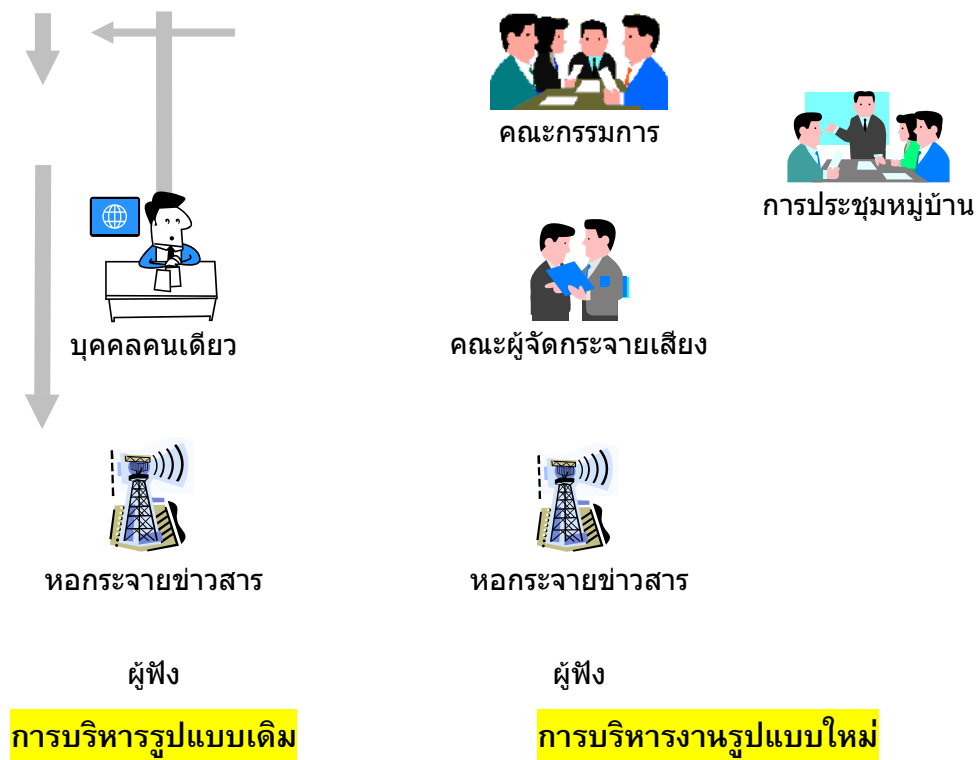
และผู้ใหญ่บ้านที่รับผิดชอบทั้งการจัดการกระจายเสียง การดูแลรักษาเครื่องมืออุปกรณ์ และค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น ซึ่งหลังจากที่ผู้นำชุมชนและผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในขณะนั้นมีความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงมีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้น

คณะกรรมการที่เกิดขึ้นนี้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเลือกสรรบุคคล (ดำเนินการในช่วงของการเสวนาชุมชนครั้งที่ 1 และการประชุมหมู่บ้าน) อย่างไรก็ตาม ชุมชนทั้ง 4 แห่ง ยังไม่สามารถจัดการในเรื่องของค่าใช้จ่าย กำหนดและผู้ใหญ่บ้านยังคงรับผิดชอบเช่นเดิม ซึ่งในระยะสิ้นสุดโครงการวิจัย บางหมู่บ้านเริ่มมีการปรึกษาหารือกันในการประชุมหมู่บ้านถึงวิธีการหาเงินเพื่อบำรุงรักษาหอกระจายข่าวสาร มีเพียงผู้ใหญ่บ้านบ้านชุมทรัพย์ ยังยืนยันว่าไม่มีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่าย จึงไม่มีการปรึกษาหารือในเรื่องค่าใช้จ่ายในหมู่บ้านแห่งนี้

ดังนั้นเมื่อสิ้นสุดโครงการทุกพื้นที่ศึกษาจึงดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร โดยคณะกรรมการ หากแต่ในทางปฏิบัติคณะกรรมการดังกล่าวแทบจะไม่มีบทบาทในการบริหารงาน งานดำเนินไปได้ด้วยคณะทำงานซึ่งเป็นคนกลุ่มเล็กและมีหน้าที่จัดการกระจายเสียง การประชุมคณะกรรมการแทบจะไม่ปรากฏ เมื่อสอบถามถึงสาเหตุของการไม่ประชุม ส่วนใหญ่บอกว่าใช้วิธีพูดคุยกันเมื่อพบกัน ดังนั้นจึงเป็นการปรึกษาหารือกันแบบไม่เป็นทางการมากกว่า

นอกจากนี้ทุกหมู่บ้านยังมีการนำเรื่องราวเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การประชุมหมู่บ้านที่มีการประชุมทุกต้นเดือน ซึ่งเป็นช่องทางสำคัญในการบริหารงานหอกระจายข่าวสารด้วยการมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นเรื่องใหม่สำหรับชุมชนเหล่านี้

โครงสร้างการบริหารงาน

• การบำรุง ดูแลรักษาและซ่อมแซมอุปกรณ์

เป็นส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงชัดเจนที่สุด โดยเมื่อเริ่มงานวิจัยพบว่าทุกพื้นที่มีปัญหาเกี่ยวกับอุปกรณ์หอกระจายข่าวสารที่มักเสียบ่อย เมื่อซ่อมแล้วกลับมาใช้ก็จะเสียอีก ได้ยินไม่ทั่วถึง ไม่รู้วิธีใช้และการดูแลรักษา เมื่อโครงการวิจัยนี้ให้การสนับสนุนด้านต่าง ๆ ได้แก่ ความรู้ การจัดให้มีนายช่างเทคนิคเป็นที่ปรึกษาเมื่อมีปัญหา การให้ความสะดวกในการซ่อมแซมอุปกรณ์ที่ชำรุดและการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซม จึงพบว่า เมื่อสิ้นสุดโครงการวิจัย ทุกพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงด้านสถานที่จัดการกระจายเสียงที่มีการสร้างห้องจัดอย่างเป็นสัดส่วน มีอุปกรณ์พร้อมใช้งานเสมอ และมีการได้ยินที่ทั่วถึงขึ้น

ด้วยลักษณะพื้นที่ที่บ้านเรือนค่อนข้างกระจาย ทุกหมู่บ้านจึงมีการพูดถึงการปรับปรุงให้เป็นเสียงตามสายซึ่งจะมีค่าใช้จ่ายสูง อย่างไรก็ตามมีถึง 3 หมู่บ้าน (บ้านสมบูรณ์สุข บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น) ที่ได้ใช้ความพยายามของงบประมาณไปยังองค์การบริหารราชการส่วนท้องถิ่นและในที่สุด โดยได้รับงบประมาณผ่านองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 หมู่บ้าน และผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล 1 หมู่บ้าน ซึ่งการดำเนินงานของงบประมาณผ่านไปยังองค์การบริหารราชการส่วนท้องถิ่นนี้ ต้องผ่านความเห็นชอบของประชาคม นั่นคือ ชุมชนมีส่วนในการได้มาซึ่งเสียงตามสายนี้

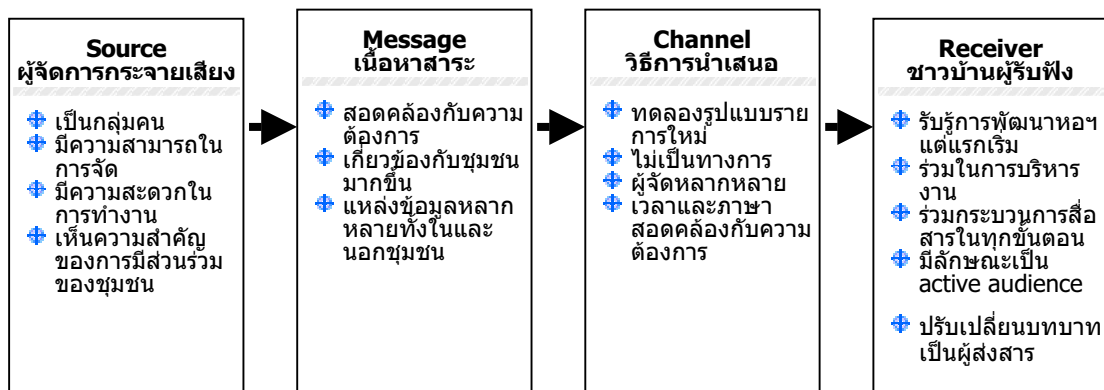
● การจัดกิจกรรมเสริมงานหอกระจายข่าวสาร

การจัดกิจกรรมเสริมงานหอกระจายข่าวสาร คือ การจัดงานพิเศษ หรือจัดเหตุการณ์พิเศษ โดยใช้หอกระจายข่าวสารหรือผ่านทางหอกระจายข่าวสารในวาระพิเศษ หรือตามเทศกาลประจำปีของชุมชน เช่น การคิดริเริ่มหรือวางแผนจะจัดร้องเพลงในหมู่บ้านทางหอกระจายข่าวสารของบ้านดอนคา การจัดกิจกรรมร่ำวงที่ลานเพลิน หรือลานหน้าศูนย์บริการการท่องเที่ยวเพื่อหารายได้สมทบกองทุนหอกระจายข่าวสารของบ้านทุ่งวัวแล่น และการจัดงานเลี้ยงน้ำชาเพื่อหาเงินเข้ากองทุนหมู่บ้านและส่วนหนึ่งเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับหอกระจายข่าวสารของบ้านสมบูรณ์สุข การจัดกิจกรรมพิเศษเสริมงานหอกระจายข่าวสารนี้พบใน 3 หมู่บ้าน คือ บ้านสมบูรณ์สุข บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น

6.1.2 การจัดการกระจายเสียง

เมื่อสิ้นสุดโครงการวิจัยพบความเปลี่ยนแปลงในการจัดการกระจายเสียงในส่วนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้จัด วิธีการจัด จนถึงชาวบ้านผู้ฟัง และเพื่อให้เกิดความชัดเจนจึงใช้องค์ประกอบการสื่อสารที่ได้แก่ ผู้ส่งสาร (source) สาร (message) สื่อ (channel) และผู้รับสาร (receiver) เป็นกรอบในการนำเสนอ

การจัดการกระจายเสียงหอกระจายข่าวสาร

● ผู้จัดการกระจายเสียง (Source)

มีลักษณะที่เปลี่ยนไปจากเดิม ในระยะแรกพบว่าผู้รับผิดชอบจัดการกระจายเสียง เป็นคนเพียงคนเดียวที่พบใน 6 หมู่บ้าน เมื่อสิ้นสุดโครงการวิจัยปรากฏว่าผู้รับผิดชอบการกระจายเสียงมีลักษณะเป็นกลุ่มคนถึง 6 หมู่ (ยกเว้น บ้านปากบ่อ ที่ผู้จัดยังเป็นคน

เดี่ยวเช่นเดิม) –ขนาดของกลุ่มที่เกิดขึ้นนี้เฉลี่ยกลุ่มละ 3 คน ซึ่งชุมชนมีส่วนในการคัดเลือกคนเหล่านี้ และด้วยกระบวนการของการวิจัยในส่วนของสร้างความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงานให้คนกลุ่มนี้ (รายละเอียด ข้อ 5.3 ในบทที่ 5) ทำให้คนกลุ่มนี้มีศักยภาพในด้านความรู้และทักษะการจัดการกระจายเสียง เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความเข้าใจในศักยภาพความเป็นสื่อเฉพาะกิจของหอกระจายข่าวสาร ได้มีโอกาสเรียนรู้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของพื้นที่อื่น ได้รับการสนับสนุนการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่จากคณะผู้วิจัย และประการสำคัญเป็นบุคคลที่เข้าใจและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ส่งผลให้เมื่อปฏิบัติงานในฐานะผู้ส่งสารจึงมีการสอบถามถึงความต้องการของชุมชน พยายามจัดเนื้อหาให้ตรงกับความต้องการ และมีการประเมินผลการจัดจากชุมชนด้วย

อย่างไรก็ตาม คณะผู้จัดการกระจายเสียงเหล่านี้ยังไม่สามารถจัดสรรเวลาให้กับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารได้อย่างลงตัว จึงทำให้การกระจายเสียงยังไม่มีประสิทธิภาพ

● เนื้อหาสาระ (Message)

มีการปรับปรุงลักษณะเนื้อหาที่นำเสนอผ่านหอกระจายข่าวสารใน 6 พื้นที่ ไม่เปลี่ยนแปลงใน 1 พื้นที่ (บ้านปากบ่อ) กล่าวคือ จากเดิมที่ส่วนใหญ่นำเสนอข้อมูลข่าวสารที่มาจากภายนอกพื้นที่ ได้แก่การถ่ายทอดข่าวสารจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และเปิดเทปของหน่วยงานราชการ เป็นหลัก มีเพียงการประกาศเรียกประชุมเท่านั้นที่เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้าน ยกเว้นบ้านสมบุญสุข ที่มีการใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อกิจกรรมทางศาสนา และ บ้านดอนคา ที่มีการเปิดโอกาสให้มีการแจ้งข่าวจากกลุ่มกิจกรรมต่างๆ เมื่อสิ้นสุดโครงการวิจัย พบว่า คณะผู้จัดการกระจายเสียงได้พยายามจัดเนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชนมากขึ้น เช่น เรื่องการจัดสรรกองทุนหมู่บ้าน การรับบริการตามโครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค การป้องกันโรคไข้เลือดออกที่กำลังระบาด สรุปข่าวสารจากอำเภอ สถานการณ์ยาเสพติด วิธีการต้อนรับนักท่องเที่ยว(บ้านทุ่งวัวแล่น ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในพื้นที่) ตลอดจน ข่าวคราวกิจกรรมของคนในหมู่บ้าน เช่น งานแต่งงาน งานบวช งานศพ เป็นต้น

สำหรับแหล่งข้อมูลที่ใช้มีความหลากหลายขึ้น หากเป็นแหล่งข้อมูลภายนอกมีการใช้ข้อมูลจากเอกสารสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น จากอำเภอ และบ้านดอนคามีการใช้ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์รายวันร่วมด้วย สำหรับแหล่งข้อมูลภายในชุมชนจากเดิมที่พบน้อยมาก หากมีก็คือกำนันและผู้ใหญ่บ้านเท่านั้น ในระยะหลังพบว่ามีแหล่งข้อมูลภายในชุมชน

ชนเพิ่มขึ้น เช่น จากคนในชุมชนที่กำลังจะจัดกิจกรรมทางสังคม ผู้อาวุโส อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นต้น

● วิธีการนำเสนอเนื้อหาสาระ (Channel)

พื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่ 6 หมู่บ้าน มีความพยายามที่จะทดลองจัดรูปแบบรายการใหม่ รูปแบบรายการสาระสลับเพลงดูจะเป็นที่นิยม อย่างไรก็ตามยังอยู่ในขั้นตอนของการทดลอง ดังนั้น แต่ละพื้นที่จึงมีความแตกต่างกัน บางพื้นที่มีทดลองจัดอย่างเต็มรูปแบบ เช่น บ้านดอนทราย จัดรายการเพลงและข่าวยามเช้าสู่ชุมชน บ้านดอนคา จัดรายการบอกเล่าข้อมูลข่าวสารจากอำเภอ บ้านทุ่งวัวแล่นจัดรายการบอกเล่ากิจกรรมภายในชุมชน เป็นต้น รูปแบบหรือลักษณะรายการมีความหลากหลายมากขึ้น มีความยืดหยุ่นไปตามประเภทของเนื้อหาไม่เป็นการตายตัวเหมือนในอดีต ที่รูปแบบรายการมีเพียงข่าวจากส่วนกลาง การแจ้งข้อมูลจากหน่วยราชการ หรือการประกาศข่าวสั้นๆ เท่านั้น นอกจากนี้ผู้จัดรายการมีความหลากหลายมากขึ้น ชาวบ้านจึงได้ยินเสียงที่แตกต่างไปจากเดิมรวมทั้งเสียงผู้หญิง ไม่ใช่เสียงก้านหรือผู้ใหญ่บ้านเท่านั้น

สำหรับเวลาส่วนใหญ่ยังคงใช้เวลาเช้าช่วง 6.00-8.00 น. ซึ่งเป็นเวลาที่คนในชุมชนมีโอกาสได้ฟังและเป็นเวลาที่ชุมชนต้องการ ในบางหมู่บ้านมีการจัดรายการเป็นพิเศษในวันเสาร์และอาทิตย์ เช่น บ้านทุ่งวัวแล่น มีรายการเกี่ยวกับธรรมะเพิ่มขึ้น

การจัดรายการรูปแบบใหม่เหล่านี้ ยังไม่มีความสม่ำเสมอ ด้วยเหตุของความไม่พร้อมด้านเวลาของผู้จัด และส่วนหนึ่งมีความเห็นว่าการทดลองอย่างเต็มรูปแบบเมื่อมีการปรับปรุงเครื่องมืออุปกรณ์ให้พร้อมเสียก่อน ซึ่งรวมถึงการปรับเปลี่ยนเป็นเสียงตามสายในหมู่บ้านที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลและจังหวัด

ภาษาที่ใช้ไม่เป็นปัญหาหรือประเด็นที่ชุมชนให้ความสำคัญมากนัก ส่วนใหญ่สามารถฟังได้ไม่ว่าจะเป็นภาษากลางหรือภาษาท้องถิ่น สิ่งที่เปลี่ยนแปลงดูจะเป็นความมั่นใจของผู้จัดที่จะใช้ภาษาท้องถิ่นมากขึ้นเท่านั้น

● ชาวบ้านผู้รับฟังหรือกระจายข่าวสาร (Receiver)

จากการประเมินผลชาวบ้าน รายละเอียดในตารางที่ 4 พบว่า ชุมชนมีส่วนในการดำเนินงานหรือกระจายข่าวสารมากขึ้นอย่างชัดเจน กล่าวคือ ได้ร่วมรับรู้ถึงการพัฒนาหรือกระจายข่าวสารตั้งแต่แรกเริ่มงานวิจัย มีส่วนในการคัดสรรคนจัดการกระจายเสียง ร่วมแสดงความต้องการในด้านเนื้อหาสาระ เวลาและภาษา ร่วมรับรู้ถึงการดำเนินงาน ปัญหา และร่วมคิด

หาวิธีการปรับปรุงหอกระจายข่าวสาร ส่งผลให้ชาวบ้านสนใจฟังหอกระจายข่าวสารมากขึ้น เห็นว่าเนื้อหาที่น่าสนใจมากขึ้น แม้ในบางหมู่ที่การทดลองยังไม่เริ่มอย่างจริงจัง เช่น บ้านดอนปลักหมู ชาวบ้านก็แสดงความพอใจที่ได้ยินเสียงแปลกๆ ของผู้จัดคนใหม่ที่ไม่เคยได้ยินมาก่อน

ชาวบ้านมีลักษณะของผู้รับสารแบบ active ที่นอกจากบอกความต้องการแล้ว ยังมีปฏิกริยาป้อนกลับ (feedback) มายังผู้จัดด้วย โดยในระยะแรกผู้จัดเป็นผู้ขอทราบผลการทดลองจัดด้วยการสอบถาม แต่ในระยะต่อมาชาวบ้านเป็นผู้แสดงความคิดเห็นโดยไม่รอให้สอบถาม การแสดงความคิดเห็นส่วนใหญ่ไม่เป็นทางการโดยเป็นการพูดคุย และมีบางส่วนที่เป็นการแสดงความคิดเห็นในการประชุมหมู่บ้านที่มีความเป็นทางการมากกว่า อย่างไรก็ตามทำให้เห็นภาพว่า ชาวบ้านในพื้นที่ศึกษามีความกระตือรือร้นต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมากกว่าเดิม ที่เป็นเพียงผู้รับฟังอย่างเดียวเป็นผู้รับสารแบบ passive

ผู้รับสารบางส่วนของบ้านดอนคา ได้มีส่วนร่วมงานหอกระจายข่าวสารที่สำคัญ คือ มีโอกาสเปลี่ยนฐานะจากผู้รับสารมาเป็นผู้ส่งสาร ได้แก่ กลุ่มผู้อาวุโสที่ได้ใช้หอกระจายข่าวสารกล่าวอวยพรชาวชุมชนเนื่องในโอกาสขึ้นปีใหม่

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในส่วนของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร และการจัดการกระจายเสียง ดังที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการนำเสนอภาพรวมของทุกพื้นที่ศึกษา ซึ่งในแต่ละพื้นที่ศึกษามีความแตกต่างกันในรายละเอียด ดังนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน จึงขอนำเสนอรายละเอียดการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร และการจัดการกระจายเสียงในแต่ละพื้นที่ ดังนี้

ตารางที่ 6 การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของแต่ละพื้นที่ศึกษา เมื่อสิ้นสุดโครงการ

พื้นที่ศึกษา	การบริหารจัดการ	การจัดการกระจายเสียง
บ้านดอนทราย	- มีการตั้งคณะกรรมการหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน จำนวน 14 คน ยังไม่เคยประชุมอย่างเป็นทางการ - มีการคัดเลือกกรรมการ 4 คน เข้ารับการฝึกทักษะเป็นผู้จัดการกระจายเสียง - ชาวบ้านรู้สึกมีส่วนร่วมในการดำเนินงานบ้าง เพราะรับทราบการดำเนินงานและปัญหาซึ่งจะได้รับการประมาณสนับสนุนการซ่อมบำรุงจาก อบต. (ประธานบริหาร) - อาจได้รับการสนับสนุนให้เป็นเสียงตามสายในงบประมาณหน้า - มีการซ่อมแซมอุปกรณ์ที่ชำรุด เปลี่ยนไมโครโฟน ปรับระดับลำโพงให้ต่ำลงหรือความชัดเจนของเสียง - จัดห้องกระจายเสียงให้เป็นสัดส่วน - มีการปรึกษานายช่างเทคนิคอย่างสม่ำเสมอ	- กำหนดยังคงเป็นผู้ประกาศหลัก โดยมีผู้ช่วยที่อดีตเคยมีหน้าที่เปิดปิดเครื่อง รวมทั้งผู้เข้ารับการฝึกปฏิบัติอีก 2 คน ช่วยจัดบ้าง แต่ยังไม่สม่ำเสมอ - การกระจายเสียงยังไม่สม่ำเสมอ - เนื้อหาไม่ประโยชน์ เป็นเรื่องของชุมชนสามารถเอาไปปรับใช้ได้ - ทดลองจัดรายการ “เพลงและข่าวยามเข้าสู่ชุมชน” และมีการสอบถามชาวบ้านเพื่อการประเมิน - การนำเสนอมีความชัดเจน ฟังแล้วเพิลิดเพลินไม่น่าเบื่อ หลายคนขอให้มีการจัดหลายรูปแบบ และมีเพลงประกอบ - ใช้ทั้งภาษากลางและภาษาใต้ - ชาวบ้านติดตามฟังและฟังอย่างตั้งใจ

พื้นที่ศึกษา	การบริหารจัดการ	การจัดการกระจายเสียง
บ้านดอนปลัก หมู	- มีคณะกรรมการหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน กรรมการจำนวน 10 คน ยังไม่มีการประชุมคณะกรรมการ มีการตกลงที่จะประชุมหลังประชุมหมู่บ้าน - มีการคัดเลือกกรรมการ 3 คน เข้าร่วมการประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะ มีผู้เข้าจริง 1 คน คือผู้ใหญ่บ้าน - ตั้งผู้ดูแลอุปกรณ์จากเดิมไม่มี - มีการซ่อมอุปกรณ์ทันทีที่เสีย ไม่ปล่อยทิ้งไว้เช่นเดิม - ในระยะหลังมีการทำแผนที่หมู่บ้าน กำหนดขอบเขตพื้นที่ แบ่งตามการได้ยืมเพื่อใช้ในการปรับปรุง - ในภายหลังมีความพยายามในการหาช่องทางปรับปรุงอุปกรณ์หอกระจายข่าวสารเพื่อให้ได้ยืมอย่างทั่วถึง - อุปกรณ์ใช้การได้ดี และมีการบำรุงรักษา โดยมีนายช่างเทคนิคเป็นที่ปรึกษา - มีการนำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การประชุมหมู่บ้าน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับฟังเรื่องหอกระจายข่าวสาร แสดงความต้องการ และหาแนวทางปรับปรุง	- ผู้ใหญ่บ้านยังคงเป็นผู้จัดหรือผู้ประกาศหลัก โดยมีผู้ประกาศเพิ่มอีก 1 คน - มีผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารเพิ่ม 1 คน - มีการขอคำแนะนำ ดิชมจากชาวบ้าน มีความต้องการฝึกการจัดการกระจายเสียง ได้แก่ ผู้ปฏิบัติกลุ่มใหม่ - การจัดยังไม่สม่ำเสมอ - ในระยะหลังมีการใช้หอกระจายข่าวสารสม่ำเสมอขึ้น ในเวลา 6.00-8.00 นาฬิกา โดยการถ่ายทอดข่าวเป็นหลัก เนื้อหายังไม่น่าสนใจ ส่วนใหญ่เห็นว่ายังใช้ประโยชน์ไม่ได้ - พูดไม่ชัดเจน ไม่มีความแปลกใหม่ - ชุมชนพอใจกับการที่ได้ยินเสียงที่หลากหลายขึ้น ไม่ได้มีเฉพาะผู้ใหญ่บ้านคนเดียว - ส่วนใหญ่ยังคงฟังอย่างไม่สม่ำเสมอ ยังไม่ติดตามและไม่ตั้งใจฟัง

พื้นที่ศึกษา	การบริหารจัดการ	การจัดการกระจายเสียง
บ้านชุมทรัพย์	- มีคณะกรรมการและยังไม่เคยมีการประชุม - ผู้เข้ารับการฝึกปฏิบัติ 4 คน มีส่วนในการผลักดันให้เกิดการขยายและเปลี่ยนแปลงสถานที่และอุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร - การดำเนินงานยังคงขึ้นกับผู้ใหญ่บ้าน - ผู้ใหญ่บ้านรับผิดชอบค่าซ่อมแซม - มีชาวบ้านที่มีความรู้ รับผิดชอบดูแลอุปกรณ์ - ย้ายเครื่องมือ อุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร จากบ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมาไว้ที่ศาลาประชาคม จัดทำอย่างตั้งใจ ติดตั้งลำโพงถึง 8 ตัว บนเสาสูง 18 เมตร รวมทั้งมีอุปกรณ์เครื่องเสียงเสริม - จัดทำห้องกระจายเสียงที่มีความสะดวกสบายในการจัด	- ผู้ใหญ่บ้านยังคงเป็นผู้จัดการกระจายเสียงและมีผู้ผ่านการฝึกปฏิบัติร่วมจัดด้วย - ร่วมกันทำแผนการกระจายเสียงและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ - มีการเปิดใช้หอกระจายข่าวสารอย่างสม่ำเสมอมากขึ้น - เนื้อหาเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับเอาไปใช้ประโยชน์ได้ - มีการถ่ายทอดข่าวและเริ่มทดลองจัดรายการรูปแบบใหม่ โดยมีผู้ใหญ่เป็นคนเริ่ม - ผู้ใหญ่พูดชัดเจน เข้าใจง่าย - ชุมชนร่วมรับรู้ถึงการดำเนินงานและมีส่วนร่วมในการย้ายหอกระจายข่าวสาร - ชุมชนฟังอย่างตั้งใจหากได้ยิน แต่ยังคงได้ยินไม่ทั่วถึง - ชุมชนพอใจกับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

พื้นที่ศึกษา	การบริหารจัดการ	การจัดการกระจายเสียง
บ้านสมบุญสุข	- มีคณะกรรมการดูแล โดยบุคคลที่เข้าร่วมการประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะมีบทบาทเป็นผู้นำการกระจายเสียงและการดูแลบำรุงรักษาอุปกรณ์ - ใช้งบประมาณซ่อมแซมของส่วนกลาง - ได้งบประมาณผ่าน อบจ. ให้ปรับปรุงเป็นเสียงตามสาย - มีจุดกระจายเสียง 3 จุด อยู่ที่มัสยิดประจำหมู่บ้าน บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และที่โรงเรียนสอนศาสนาประจำหมู่บ้าน เมื่อประกาศจุดที่ 1 แล้ว จะไปประกาศเรื่องเดียวกันในจุดที่ 2 และ 3 ต่อ ทำให้ได้ยินค่อนข้างทั่วถึง - มีการปรึกษาการบำรุงรักษาเครื่องจากนายช่างเทคนิคอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะการเตรียมการปรับเปลี่ยนเป็นเสียงตามสาย - ชาวบ้านคิดว่าตัวเองมีส่วนร่วมในการดำเนินงานไม่มากนัก เห็นว่ามีการทำงานโดยกลุ่ม ชุมชนมีส่วนสนับสนุนงานหอกระจายข่าว และผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวดำเนินงานโดยรับฟังและคิดถึงประโยชน์ของชุมชนโดยรวม	- ผู้จัดเป็นกลุ่มคนที่ผ่านการฝึกปฏิบัติ - เปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกระจายเสียง เช่น ให้ผู้ที่มีข่าวสำคัญที่จะแจ้งให้ชาวบ้านทราบประกาศเอง - ส่วนใหญ่ใช้เพื่อกิจกรรมทางศาสนา เช่น บอกเวลาละหมาด - เริ่มเสนอเนื้อหาอื่นๆ ที่นอกเหนือจากเรื่องศาสนา - มีการติดตามรับฟังโดยตลอดด้วยความตั้งใจ เพราะเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ - ยังไม่มีการจัดทำรายการรูปแบบใหม่อย่างจริงจัง - เปิดประจำทุกวัน - การได้ยินค่อนข้างทั่วถึง เมื่อมีการประกาศทั้ง 3 จุด

พื้นที่ศึกษา	การบริหารจัดการ	การจัดการกระจายเสียง
บ้านปากบ่อ	- มีคณะกรรมการ แต่ในทางปฏิบัติมีผู้รับผิดชอบจัดการกระจายเสียง 1 คน และมีผู้ดูแลเครื่องมืออุปกรณ์ 1 คน - มีผู้ผ่านการประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะการกระจายเสียง 1 ราย ซึ่งยังไม่มีโอกาสได้ทดลองจัดการกระจายเสียง - ได้ยินไม่ทั่วถึง - มีการซ่อมแซมลำโพง - มีการติดตั้งลำโพงใหม่โดยเปลี่ยนไปยังตำแหน่งที่ทำให้การได้ยินดีขึ้น - ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกิจกรรมหอกระจายข่าวสารในลักษณะร่วมรับรู้ปัญหา และร่วมสนับสนุนการทำงานบางครั้ง แต่ยังไม่มีส่วนร่วมในการจัดการกระจายเสียง	- ผู้จัดการกระจายเสียงคนเดียว และเป็นคนเดิมที่เคยจัด - ต้องการให้เพิ่มผู้จัดการกระจายเสียงให้มีความหลากหลาย เช่น วัยรุ่น - ยังไม่มีการจัดรายการด้วยเนื้อหาและรูปแบบใหม่ ยังคงถ่ายทอดข่าวเปิดเทป และอ่านประกาศทางราชการ - ชุมชนเห็นว่าเนื้อหาที่น่าสนใจ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับราชการ - มีผู้เสนอเนื้อหาประเภทบันเทิง ข่าวสลับเพลง และจัดกิจกรรมส่งเสริมงานหอกระจายข่าวสาร - ไม่มีความแปลกใหม่ทันสมัย รูปแบบซ้ำ - รับฟังเป็นประจำ ฟังอย่างตั้งใจ

พื้นที่ศึกษา	การบริหารจัดการ	การจัดการกระจายเสียง
บ้านดอนคา	- มีคณะกรรมการและมีการตั้งผู้เข้ารับการฝึกปฏิบัติฯ ทั้ง 5 คน เป็นคณะผู้ทำงานและควบคุมการกระจายเสียงผ่านหอกระจายข่าวสาร โดยผ่านความเห็นชอบจากที่ประชุมหมู่บ้าน - การดำเนินงานมาจากการประชุมปรึกษาหารือของบุคคลทั้ง 5 นี้ - การบำรุงรักษาเชิงบกลางของหมู่บ้าน - ได้รับงบประมาณได้ปรับเป็นเสียงตามสายในเดือนมีนาคม 2545 (ผ่านงบประมาณ อบต.) - ได้รับงบประมาณในการปรับปรุงเครื่องขยายเสียงให้มีกำลังส่งสูงขึ้น (ผ่านงบประมาณของ อบจ.) เพราะยังได้ยินไม่ทั่วถึง - มีการซ่อมแซมอุปกรณ์โดยนายช่างเทคนิค - มีการขอคำปรึกษาจากนายช่างเทคนิคสำหรับการจัดทำเสียงตามสาย - ชุมชนรู้สึกว่ามีส่วนร่วมในการบริหารหอกระจายข่าวสารพอสมควร โดยมีโอกาสร่วมรับฟังและแก้ไขปัญหา เห็นว่าการทำงานหอกระจายข่าวสารเป็นกลุ่มดีอยู่แล้ว	- ผู้จัดหลายคน - มีการหาข้อมูลใช้แหล่งข้อมูลภายในหมู่บ้านและสื่อมวลชนเพิ่มจากเดิม - มีการสำรวจความคิดเห็นจากชุมชน - มีการจัดทำปฏิทินการออกอากาศ กำหนดเวลา เนื้อหา และผู้รับผิดชอบชัดเจน โดยแบ่งผู้รับผิดชอบตามความชำนาญในเนื้อหาต่างๆ - ต้องการให้คนกลุ่มอื่นได้รับการฝึกทักษะเพื่อมาช่วยงานหอกระจายข่าวสาร - เนื้อหาเกี่ยวกับข่าวสารบ้านเมือง ข่าวสารจากอำเภอ ยาเสพติด ธรรมะ และพัฒนาหมู่บ้าน - เนื้อหาตรงกับความต้องการ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับชุมชนสามารถเอาไปใช้ประโยชน์ได้ - จัดเวลา 6.00 –7.00 นาฬิกาทุกวัน - ทดลองจัดรูปแบบใหม่บ้าง แต่ยังไม่ทำจริงจัง มีการกำหนดจะทำเมื่อได้ปรับเปลี่ยนเป็นเสียงตามสายแล้ว - ชุมชนติดตามฟังเป็นประจำเป็นส่วนใหญ่ และสนใจฟังมากบางคนถึงกับเดินออกมาฟัง หรือซื้อมอเตอร์ไซด์ออกมา - ฟังในจุดที่ได้ยินชัด

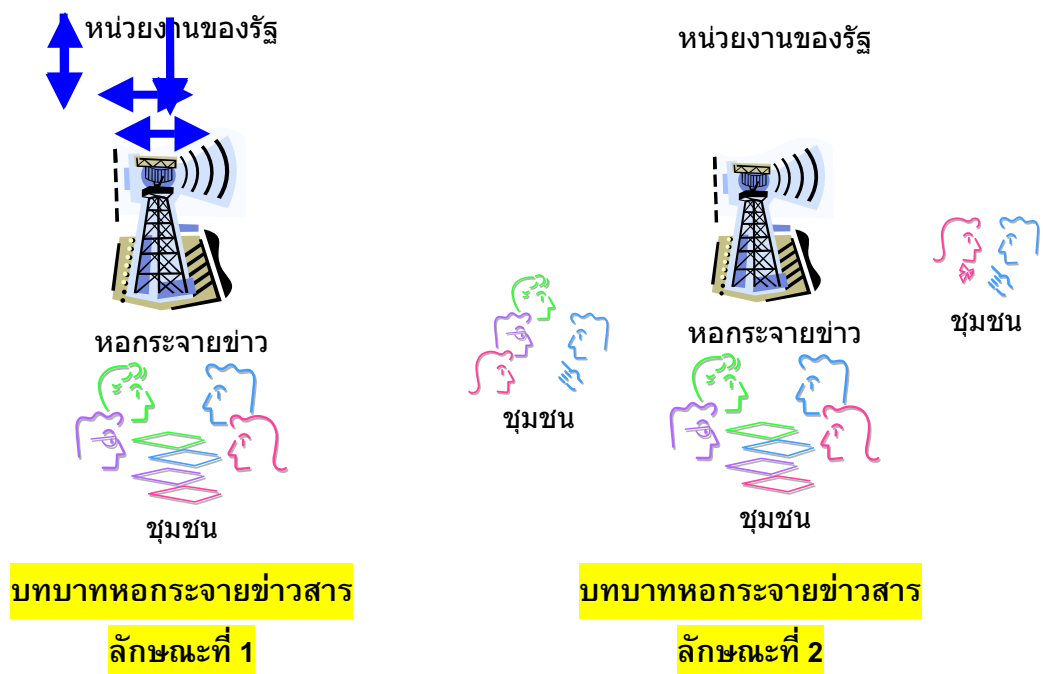
พื้นที่ศึกษา	การบริหารจัดการ	การจัดการกระจายเสียง
บ้านทุ่งวัวแล่น	- มีคณะกรรมการและคณะทำงาน ประกอบด้วยบุคคล 5 มีผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้นำ ทั้งหมดผ่านการฝึกปฏิบัติการ และมีหน้าที่ดูแลการจัดการกระจายเสียง - มีการนำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การพูดคุยในที่ประชุมหมู่บ้าน - มีการจัดคนดูแลรักษาเครื่องมือ อุปกรณ์อย่างชัดเจน - จะได้รับเสียงตามสายในเดือน มีนาคม 2545 จากงบประมาณ อบจ. ขณะนี้มีการเตรียมการติดตั้ง โดยปรึกษาหารือนายช่างเทคนิค - มีการซ่อมแซมเครื่องอยู่บ่อยครั้ง - สร้างห้องจัดการกระจายเสียงที่เป็นสัดส่วน - ใช้รถยนต์ติดเครื่องขยายเสียงช่วยงานหอกระจายข่าวสาร - ชาวบ้านรู้สึกมีส่วนร่วมในการรับรู้เรื่องหอกระจายข่าวสาร การเตรียมการมีเสียงตามสาย และบางส่วนมีความคิดในการร่วมรับผิดชอบค่าใช้จ่าย - มีโครงการจัดกิจกรรมหารายได้มาใช้ในกิจการหอกระจายข่าวสาร	- มีผู้จัดหลายคน - มีการสอบถามความต้องการของชาวบ้าน - จัดทำปฏิทินออกอากาศ - มีโครงการจัดทำรายการเพิ่มเติม - รายการเกี่ยวข้องกับข่าวราชการ ข่าวพัฒนาหมู่บ้าน และมีการออกข่าวของชุมชนแทนบัตรเชิญ วันเสาร์ และอาทิตย์เพิ่มรายการธรรมะ - เนื้อหา มีประโยชน์ - มีการออกอากาศเป็นประจำทุกวัน 6.30 – 8.00 น. - รูปแบบการจัดมีความแปลกใหม่จากเดิม - มีข้อเสนอแนะให้เชิญคนที่มีความรู้มาพูดคุยผ่านหอกระจายข่าวสารบ้าง

6.2 ความเปลี่ยนแปลงในบทบาทและสถานภาพของหอกระจายข่าวสาร

เมื่อพิจารณาวิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ทั้งในส่วนของการบริหารจัดการ และการจัดการกระจายเสียงข้างต้น ทำให้สามารถวิเคราะห์ถึงความเปลี่ยนแปลงในสถานภาพและบทบาทของหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษา ซึ่งผู้ศึกษาใช้บทบาทหน้าที่ของหอกระจายข่าวสาร ในการเป็นสื่อให้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้และความบันเทิง เป็นสื่อเฉพาะกิจที่มีใช้ภายในหมู่บ้าน จึงสามารถใช้เป็นสื่อกลางระหว่างคนในชุมชนและชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ และจากการศึกษาสถานภาพและบทบาทของหอกระจายข่าวสารในบทที่ 2 พบว่า ส่วนใหญ่หอกระจายข่าวสารถูกใช้เพื่อใช้ในการถ่ายทอดข้อมูลของรัฐสู่ประชาชน บทบาทหน้าที่ของหอกระจายข่าวสารในการศึกษาครั้งนี้จึงแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. หอกระจายข่าวสารที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสาร และความรู้จากรัฐสู่ชุมชน
2. หอกระจายข่าวสารที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร และความรู้จากรัฐสู่ชุมชน และเป็นสื่อกลางระหว่างคนในชุมชน

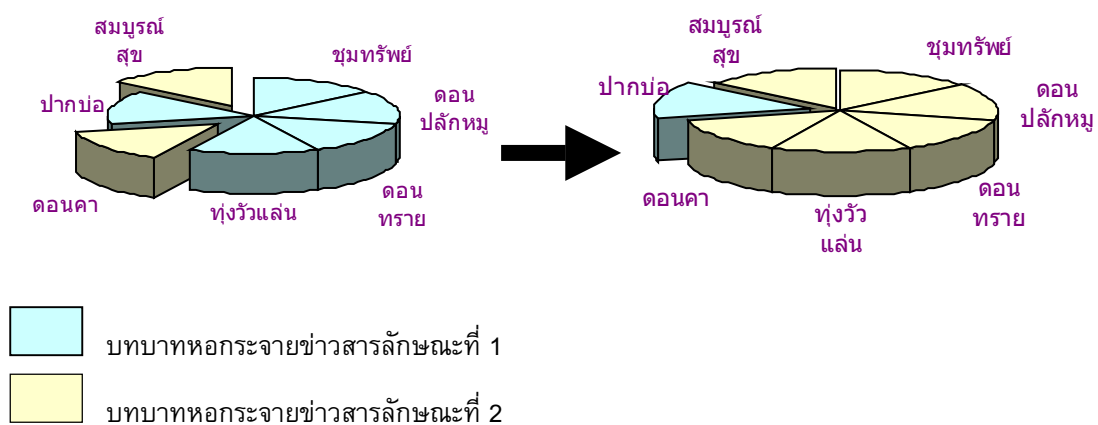
บทบาทหอกระจายข่าวสารในชุมชน

พบว่าบทบาทหน้าที่ของหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงโดยในระยะแรกมีถึง 5 หมู่บ้าน ที่หอกระจายข่าวสารมีบทบาทในลักษณะที่ 1 คือเน้นการเป็นช่องทางถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารจากรัฐสู่ชุมชน ได้แก่ บ้านดอนทราย บ้านปลักหมู บ้านชุม

ทรัพย์ บ้านปากบ่อ และบ้านทุ่งวัวแล่น มีเพียง 2 หมู่บ้านที่หอกระจายข่าวสารมีบทบาท
ลักษณะที่ 2 เป็นช่องทางถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารจากรัฐสู่ชุมชน และเป็นสื่อกลางให้คนในชุมชน
ได้แก่ บ้านสมบุญสุข และบ้านดอนคา ซึ่งเมื่อสิ้นสุดโครงการวิจัยพบว่า บทบาทของหอ
กระจายข่าวสารเปลี่ยนแปลงไป ส่วนใหญ่ถึง 6 หมู่บ้าน มีบทบาทในลักษณะที่ 2 เพียงบ้านปาก
บ่อ ที่ยังคงใช้หอกระจายข่าวสารในบทบาทหน้าที่ในลักษณะที่ 1 ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารจากรัฐ
สู่ชุมชนเท่านั้น

ความเปลี่ยนแปลงในบทบาทของหอกระจายข่าวสาร

6.2.1 บทบาทและสถานภาพของหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาในระยะแรก

เมื่อเริ่มดำเนินการวิจัย พบว่า หอกระจายข่าวสารมีสถานภาพเป็นสื่อ
ประจำหมู่บ้านที่มีบทบาทเป็นช่องทางการเผยแพร่ข้อมูลของรัฐสู่ชุมชน ด้วยรูปแบบของการ
ถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง การประกาศข่าวราชการและการเปิดเทปของหน่วยงานราชการ ที่
พบในทุกพื้นที่ศึกษา บทบาทของการเป็นสื่อกลางของชุมชนพบว่าหอกระจายข่าวสารถูกใช้เพื่อ
การเรียกประชุมในทุกพื้นที่ แต่การเผยแพร่ข้อมูลในส่วนที่เป็นข้อมูลข่าวสารของชุมชนโดยตรง
พบเป็นส่วนน้อยมีเพียง 2 หมู่บ้าน สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่าส่วนใหญ่เป็นเพียง
การร่วมรับฟัง มีเพียงที่บ้านดอนคาแห่งเดียวที่มีการเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีใช้ผู้ดำเนินงานหอ
กระจายข่าวสารได้ใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อประกาศสิ่งที่ต้องการแจ้งให้คนในชุมชนรับทราบ
แต่ก็ยังเป็นเพียงผู้นำของกลุ่มต่างๆ เท่านั้น ในทุกพื้นที่ศึกษาไม่พบการเข้ามามีส่วนร่วมของชุม
ชนในการบริหารจัดการ การร่วมให้ความคิดในด้านเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอ การดูแล

รักษาอุปกรณ์ การเสนอแนะให้คำติชม และการร่วมในการกระจายเสียง ดังนั้นเมื่อบทบาทของหอกระจายข่าวสารมีอย่างจำกัดและยังขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนเช่นนี้ สถานภาพของหอกระจายข่าวสารในระยะแรกนี้จึงเป็นสื่อประจำหมู่บ้าน ที่ชุมชนเองไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นสื่อของชุมชน เพราะถึงแม้จะดำเนินการด้วยชุมชน แต่เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นเนื้อหาที่ผลิตมาจากนอกชุมชน สถานภาพของหอกระจายข่าวสารจึงไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นสื่อของชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชน ทั้งนี้สามารถแบ่งรายละเอียดของสถานภาพและบทบาทของหอกระจายข่าวสารในระยะแรกนี้ได้เป็น 3 ลักษณะ กล่าวคือ

บทบาทหน้าที่ลักษณะที่ 1 หอกระจายข่าวสารเป็นสื่อที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารและความรู้จากรัฐสู่ชุมชน การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาที่มีลักษณะดังกล่าวนี้ทั้งสิ้น 5 หมู่บ้าน ได้แก่

บ้านดอนทราย หอกระจายข่าวสารเกิดจากงบประมาณขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เมื่อ พ.ศ.2535 ตั้งอยู่ที่ศาลาประชาร่วมใจ ใช้หอกระจายข่าวสารในการถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง ประกาศข่าวราชการ เปิดเทปของส่วนราชการ และประกาศเรียกประชุม การจัดไม่สม่ำเสมอขึ้นอยู่กับความสะดวกของกำนันที่เป็นผู้ดำเนินงานแต่เพียงผู้เดียว โดยมีผู้ช่วยเป็นผู้ดูแลเปิดและปิดเครื่อง ใช้เงินของกำนันและผู้ช่วยซ่อมแซมเมื่ออุปกรณ์เสียซึ่งกระทบกระเทือนต่อรายได้ของกำนันและผู้ช่วย ชุมชนเป็นเพียงผู้ฟังที่ไม่เห็นถึงประโยชน์ของหอกระจายข่าวสารเท่าใดนัก เพราะข่าวที่มีการถ่ายทอดนั้นสามารถเปิดฟังได้จากวิทยุในบ้าน ชุมชนจึงไม่ให้ความสำคัญกับหอกระจายข่าวสาร และไม่เคยมีโอกาสร่วมรับรู้ถึงวิธีดำเนินงานตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้น

บ้านดอนปลักหมู หอกระจายข่าวสารเกิดด้วยเงินทุนมียาชาวา เมื่อ พ.ศ. 2542 ตั้งอยู่ที่ศาลาเฉลิมพระเกียรติ ใกล้บ้านผู้ใหญ่บ้าน มีการใช้หอกระจายข่าวสารไม่บ่อยนัก และมักใช้เพื่อประกาศเรื่องที่ชาวบ้านจำเป็นต้องทราบเป็นครั้งคราว ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ประกาศและดูแลการเปิดและปิดเครื่อง ใช้เงินส่วนตัวของผู้ใหญ่บ้านในการซ่อมแซมอุปกรณ์ที่ชำรุด ชุมชนไม่ให้ความสำคัญของหอกระจายข่าวสาร ไม่มีข้อมูลข่าวสารให้รับรู้ผ่านหอกระจายข่าวสารมากนัก และไม่มีโอกาสรับทราบการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของตนเองเลย

บ้านชุมทรัพย์ หอกระจายข่าวสารที่ใช้เป็นหอกระจายข่าวสารที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด เมื่อ พ.ศ.2540 หอกระจายข่าวสารที่บ้านชุมทรัพย์นี้มี 2 แห่ง ตั้งอยู่ที่บ้านผู้ใหญ่บ้านและบ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ใช้หอกระจายข่าวสารในการถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลางบ้าง ประกาศข่าวสารบ้าง แต่ไม่สม่ำเสมอ ผู้ใหญ่บ้านเบื่อน่ายกับการซ่อมแซมอุปกรณ์ที่เสียอยู่เป็นประจำ ซึ่งใช้เงินส่วนตัวของผู้ใหญ่ในการซ่อมแซม ชาวบ้านไม่สนใจติดตามข้อมูลข่าวสารจากหอกระจายข่าวสารมากนัก และไม่มีโอกาสเข้ามามีส่วนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

บ้านทุ่งวัวแล่น หอกระจายข่าวสารเกิดจากการได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสมาชิกสภาราษฎร จังหวัดชุมพร เมื่อ พ.ศ. 2539 ตั้งที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน (คนเดิม) มีการโยกย้ายมาอยู่ที่ศูนย์กลางหมู่บ้าน คือศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.2544 ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ใช้หอกระจายข่าวสารแต่เพียงผู้เดียว โดยส่วนใหญ่ใช้ในการประกาศข้อมูลข่าวสารราชการและถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง แต่ไม่สม่ำเสมอและผู้ใหญ่บ้านใช้เงินส่วนตัวในการดำเนินงาน ชาวบ้านรับฟังได้ไม่ทั่วถึงและเนื่องจากการจัดไม่ต่อเนื่องชาวบ้านจึงไม่ติดตามรับฟัง และยังไม่มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

บ้านปากบ่อ หอกระจายข่าวสารจัดตั้งครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2528 ด้วยการร่วมกันจัดงานและการบริจาคเงินของชาวบ้าน และครั้งที่สองเมื่อ พ.ศ.2533 จากการสนับสนุนของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชุมพร ตั้งอยู่ที่ศาลาประชาคม มีผู้ดำเนินการกระจายเสียงเพียงคนเดียวที่ดำเนินงานมาตั้งแต่ต้นจนกระทั่งปัจจุบันที่มีผู้ใช้ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน มีผู้ดูแลเปิดและปิดเครื่องอีกหนึ่งคน มีการกระจายเสียงทุกวันอย่างสม่ำเสมอเช้าและเย็น มีบทบาทเป็นสื่อของชุมชนที่ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารจากรัฐสู่ชุมชน โดยการถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง ประกาศข่าวราชการ เปิดเทปของหน่วยราชการ เรียกประชุม และประกาศข่าวของชุมชนเมื่อมีเรื่องต้องแจ้ง ใช้เงินส่วนกลางของชุมชนในการดูแลรักษาและซ่อมแซม ชาวบ้านติดตามรับฟังและรู้สึกว่าการกระจายข่าวสารมีประโยชน์ บางคนจึงเข้ามามีส่วนร่วมในการบริจาคเงินเพื่อการดูแลรักษา แต่ชุมชนยังไม่มีโอกาสมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมรับรู้การดำเนินงาน ร่วมดำเนินงานและร่วมแก้ปัญหา

บทบาทหน้าที่ลักษณะที่ 2 หอกระจายข่าวสารเป็นสื่อที่มีหน้าที่ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร และความรู้จากรัฐสู่ชุมชนและเป็นสื่อกลางระหว่างคนในชุมชนหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาที่มีสถานภาพและบทบาทในลักษณะนี้มี 2 หมู่บ้าน ได้แก่

บ้านสมบูรณ์สุข หอกระจายข่าวสารเกิดจากการสนับสนุนของสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัด เมื่อ พ.ศ.2538 ตั้งอยู่ที่ มัสยิด ต่อมาจึงเกิดหอกระจายข่าวสารอีก 2 แห่ง ตั้งอยู่ที่บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่ใช้เงินส่วนตัว และอีกแห่งตั้งอยู่ที่โรงเรียนสอนศาสนาที่เกิดจากคนในชุมชนร่วมกันบริจาค มีกลุ่มคน (3 คน) ที่รับผิดชอบการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารโดยมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้า มีการกระจายเสียงทุกวันเป็นประจำโดยเน้นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางศาสนา นอกจากนี้ก็มีการเปิดเทปของหน่วยงานราชการและประกาศเรื่องอื่นบ้าง การดำเนินงานมีคณะกรรมการซึ่งเป็นกรรมการชุดเดียวกับกรรมการมัสยิด ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจ่ายจากเงินส่วนกลางของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนมีการร่วมบริจาคเงินในการสร้างหอกระจายข่าวสารที่ติดตั้งที่โรงเรียนสอนศาสนา แต่ยังไม่มีโอกาสมีส่วนร่วมในการดำเนินงานส่วนอื่น

บ้านดอนคา หอกระจายข่าวสารเกิดจากการที่ชุมชนได้รับเป็นรางวัลจากการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาราษฎรครบ 100% เมื่อ พ.ศ.2537 หอกระจายข่าวสารตั้งอยู่ที่ศาลาอเนกประสงค์กลางหมู่บ้าน มีคณะกรรมการดูแลซึ่งเป็นชุดเดียวกับคณะกรรมการหมู่บ้าน ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจ่ายจากเงินส่วนกลางของชุมชน การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารอยู่ภายใต้การดำเนินงานของกำนันที่มีทัศนคติที่ดีต่อสื่อหอกระจายข่าวสาร ว่าเป็นสื่อที่ก่อให้เกิดการพัฒนาได้ จึงมีการใช้หอกระจายข่าวสารอย่างต่อเนื่อง เป็นประจำทุกเช้าและเย็น โดยการถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง ประกาศข่าวราชการ เปิดเทปของหน่วยงานราชการ นอกจากนี้มีการประกาศเรื่องราวของคนในหมู่บ้าน เช่น งานบวช งานแต่ง งานบุญทั้งหลาย รวมถึงเนื้อหาสาระที่กลุ่มคนที่รับผิดชอบเรื่องต่างของชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่มสงเคราะห์ประจำหมู่บ้าน ฯลฯ ต้องการแจ้งให้คนในชุมชนได้รับทราบก็สามารถมาประกาศทางหอกระจายข่าวสาร โดยประกาศได้ด้วยตนเองไม่ต้องให้กำนันเป็นผู้ประกาศ หอกระจายข่าวสารที่บ้านดอนคานี้จึงทำหน้าที่เป็นสื่อกลางของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยเฉพาะจากกลุ่มต่างๆ หากแต่ยังขาดการมีส่วนร่วมคิดร่วมรับรู้ถึงการดำเนินงานและปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งขาดการร่วมกันแก้ไขปัญหา

6.2.2 บทบาทและสถานภาพของหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาในปัจจุบัน

เมื่อการดำเนินการวิจัยผ่านขั้นตอนต่างๆตามแผนงาน โดยเฉพาะขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า สถานภาพและบทบาทของหอกระจายข่าวสารในพื้นที่

ศึกษาส่วนใหญ่ คือ 6 หมู่บ้านเกิดความเปลี่ยนแปลง หอกระจายข่าวสารมีสถานภาพเป็นสื่อที่ชุมชนเริ่มให้ความสนใจและเอาใจใส่ ชุมชนเริ่มเข้าใจบทบาทของหอกระจายข่าวสารในการเป็นสื่อที่สามารถใช้เพื่อถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารของชุมชนเองได้ นอกเหนือจากการเป็นช่องทางให้ข้อมูลข่าวสารของรัฐผ่านเข้ามาสู่ชุมชน ปรากฏว่ามีคนในชุมชนจำนวนหนึ่งเข้าไปมีส่วนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารแทนการดำเนินงานด้วยบุคคลเพียงคนเดียว และกลุ่มคนเหล่านั้นชุมชนมีส่วนในการคัดเลือก หอกระจายข่าวสารมีบทบาทในการนำเสนอเนื้อหาที่ใกล้ตัวมากขึ้น ด้วยรูปแบบใหม่ เสียงผู้ประกาศมีความหลากหลาย จึงทำให้หอกระจายข่าวสารเป็นที่สนใจ ประกอบกับมีการนำเรื่องการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน จึงทำให้เกิดการรับรู้อย่างกว้างขวาง ได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมแก้ปัญหา

ด้วยบทบาทที่เปลี่ยนแปลงนี้จึงทำให้สถานภาพของหอกระจายข่าวสารในทั้ง 6 หมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นสื่อที่เป็นของชุมชน ดำเนินการโดยชุมชน และเพื่อประโยชน์ของชุมชนมากขึ้นกว่าเดิม ทั้งนี้สถานภาพและบทบาทของหอกระจายข่าวสารในระยะหลังมีรายละเอียด ดังนี้

บทบาทหน้าที่ลักษณะที่ 1 หอกระจายข่าวสารเป็นสื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารและความรู้จากรัฐสู่ชุมชน พบว่ามีเพียงพื้นที่เดียว คือ บ้านปากบ่อ ที่หอกระจายข่าวสารยังคงเป็นสื่อที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางนำข้อมูลจากรัฐสู่คนในชุมชน และชุมชนยังไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ทั้งนี้เนื่องจากการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารยังคงเดิม ทั้งด้านเนื้อหาและวิธีการ ที่ยังคงถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง อ่านประกาศทางราชการ เปิดเทปของหน่วยงานราชการ และประกาศเรียกประชุม ด้วยผู้จัดคนเดียวและคนเดิม บทบาทและสถานภาพของหอกระจายข่าวสารที่นี้จึงไม่มีความเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด

บทบาทหน้าที่ลักษณะที่ 2 หอกระจายข่าวสารสามารถเป็นช่องทางการสื่อสารระหว่างคนในชุมชน และคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากขึ้น ทำให้หอกระจายข่าวสารมีสถานภาพเป็นสื่อของชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชนมากกว่าในระยะแรกอย่างชัดเจน การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาที่มีลักษณะดังกล่าวนี้ มีจำนวน 6 หมู่บ้าน ได้แก่

บ้านดอนคา การที่การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีพื้นฐานของการให้ความสำคัญกับข้อมูลข่าวสารภายในชุมชนและการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่แล้ว เมื่อได้รับการเสริม

ความคิดและเสริมศักยภาพจึงทำให้ชุมชนนี้สามารถใช้หอกระจายข่าวสารให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนมากขึ้น ในปัจจุบันหอกระจายข่าวสารดำเนินงานโดยกลุ่มคนที่ได้รับการคัดเลือกจากชุมชนให้เป็นคณะทำงานหอกระจายข่าวสาร คนเหล่านี้ผลัดกันทำหน้าที่ โดยมีการสอบถามความต้องการของชุมชน มีการใช้ชุมชนเป็นแหล่งข้อมูล ทดลองจัดในรูปแบบใหม่ และมีความพยายามในการนำคนในชุมชนเข้ามาร่วมในรายการ เช่น การให้ผู้อาวุโสของหมู่บ้านกล่าวอวยพรปีใหม่ผ่านหอกระจายข่าวสาร เป็นต้น ชาวบ้านให้ความสนใจฟังและแสดงความคิดเห็นขึ้น ชอบกับการจัดรายการด้วยคนหลากหลายไม่ซ้ำซาก และเนื่องจากชุมชนนี้กำลังจะปรับเปลี่ยนเป็นเสี่ยงตามสาย จึงทำให้ชุมชนยังมีความตื่นตัวในการพัฒนาการกระจายเสียงให้เกิดประโยชน์ มีการเตรียมการทั้งทางด้านอุปกรณ์และบุคลากรโดยแสดงความต้องการมายังคณะผู้วิจัยขอให้มีการฝึกทักษะให้กับคนกลุ่มเดิม และให้กับคนกลุ่มใหม่เป็นการเพิ่มจำนวนผู้จัดการกระจายเสียงด้วย

บ้านทุ่งวัวแล่น ในปัจจุบันหอกระจายข่าวสารดำเนินงานโดยกลุ่มคนและมีการมอบหมายผู้รับผิดชอบดูแลอุปกรณ์อย่างชัดเจน มีการดำเนินงานโดยสอบถามความต้องการของชุมชน ทดลองจัดรายการด้วยวิธีการใหม่ มีการจัดทำตารางรายการโดยผู้ผ่านการฝึกทักษะผลัดเปลี่ยนกันมาทำหน้าที่ มีการกระจายเสียงสม่ำเสมอว่าเดิม โดยยังมีการถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง เปิดเทปของหน่วยราชการ และเพิ่มเนื้อหาในส่วนที่เป็นความต้องการของชุมชน และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชน เช่น แนะนำวิธีการต้อนรับนักท่องเที่ยว ข่าวการจัดงานของคนในชุมชน เป็นต้น มีการนำเรื่องเข้าที่ประชุมหมู่บ้านซึ่งได้มีการพูดคุยและนำไปสู่การสร้างห้องจัดการกระจายเสียง และกำหนดจัดกิจกรรม **“รางวัลที่ลานเพลิน”** เพื่อหาเงินทุนในการบำรุงรักษาหอกระจายข่าวสาร ชุมชนได้มีการเตรียมการร่วมกันเพื่อให้ได้เสียงตามสายที่มีคุณภาพและมีการใช้เสียงตามสายให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน

บ้านดอนทราย ชาวบ้านบ้านดอนทรายมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมากขึ้นอย่างชัดเจน โดยคณะผู้รับผิดชอบจัดการกระจายเสียงได้ปรับปรุงการกระจายเสียง โดยเริ่มจากการประชุมชาวบ้านเพื่อพูดคุยถึงบทบาทของหอกระจายข่าวสารที่สามารถดำเนินงานให้เกิดประโยชน์แก่ทุกคนได้ มีการสอบถามความต้องการฟัง การบำรุงรักษา และแนวทางปรับปรุงหอกระจายข่าวสาร ซึ่งนำมาสู่การทดลองจัดรายการ **“เพลงและข่าวยามเข้าสู่ชุมชน”** การจัดรายการด้วยกลุ่มคน การปรับปรุงเสาและลำโพง การริเริ่มมีแนวคิดในการจัดหาเงินเพื่อใช้ในการซ่อมบำรุงหอกระจายข่าวสาร หลังจากนั้นมีการสอบถามการรับฟังจากชาวบ้าน และการจัดการกระจายเสียงมีความสม่ำเสมอมากกว่าเดิม

บ้านดอนปลักหมู เนื่องจากผู้ใหญ่บ้านเริ่มเห็นถึงประโยชน์ของหอกระจายข่าวสาร ในช่วงท้ายของการวิจัย ในช่วงท้ายจึงเป็นการดำเนินงานในส่วนของการมีอุปกรณ์และมีการทดลองให้ผู้อื่นได้จัดการกระจายเสียง โดยมีความพยายามดำเนินงานโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้ใหญ่บ้านได้นำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าสู่ที่ประชุมหมู่บ้าน มีการสอบถามการได้ยิน ปรีกษาหรือถึงการแก้ไขปัญหาก็เริ่มเห็นตัวบุคคลที่มีความสนใจงานหอกระจายข่าวสารและพร้อมเข้ามาร่วมงาน ผู้ใหญ่บ้านมีความกระตือรือร้นเป็นอย่างมากในระยะหลัง มีการจัดทำแผนที่หมู่บ้านที่แบ่งเขตด้วยการได้ยินเสียงจากหอกระจายข่าวสาร จากการเสวนาครั้งหลังสุดผู้ใหญ่บ้านได้ปรึกษาเรื่องการปรับปรุงหอกระจายข่าวสาร และมีการกระตุ้นให้ลูกบ้านเสนอความคิดเห็นในการปรับปรุงหอกระจายข่าวสาร และเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่และด้วยวิธีการต่างๆ รวมถึงการเขียนและส่งความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่จัดจดหมายที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ชุมชนจึงเริ่มเห็นบทบาทของหอกระจายข่าวสารที่กำลังเปลี่ยนไป ชาวบ้านเริ่มให้ความสนใจ เริ่มเสนอแนะความคิดเห็น นั่นคือเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารเพิ่มมากขึ้น

บ้านชุมทรัพย์ การปรับวิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารเป็นไปอย่างค่อนข้างล่าช้า ด้วยลักษณะผู้นำของผู้ใหญ่บ้านที่บ้านชุมทรัพย์ ที่การเปลี่ยนแปลงทุกอย่างในชุมชนจะต้องเริ่มจากผู้ใหญ่บ้าน การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารจึงดำเนินไปเมื่อผู้ใหญ่มีเวลา อย่างไรก็ตาม ผู้ใหญ่บ้านมีทัศนคติที่ดีต่อการใช้หอกระจายข่าวสารให้มีบทบาทในการพัฒนา การรับรู้ของคนในชุมชน จึงทำให้เกิดการขยายขยายการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ตัวแทนของชุมชนที่เข้าร่วมการฝึกปฏิบัติมีความกระตือรือร้นที่จะทดลองดำเนินงานแต่ต้องรอให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้เริ่มต้น การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่เน้นการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน คือ มีการแก้ไขอุปกรณ์เครื่องมือให้มีความพร้อมก่อน จึงเริ่มทดลองกระจายเสียง การมีส่วนร่วมของชุมชนยังค่อนข้างน้อย มีการนำเรื่องเข้าสู่การประชุมหมู่บ้าน และมีการร่วมกันปรับปรุง โยกย้ายหอกระจายข่าวสารมาอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม การดำเนินงานเหล่านี้เป็นไปอย่างช้าๆ ในขณะที่เมื่อใกล้สิ้นสุดการวิจัยจึงเริ่มมีโอกาสดลองจัดการกระจายเสียงในรูปแบบใหม่ซึ่งช้ากว่าหมู่บ้านอื่น

บ้านสมบุญสุข หอกระจายข่าวสารที่บ้านสมบุญสุขมีบทบาทในการเป็นสื่อกลางของชุมชนโดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางศาสนา ชาวบ้านคอยฟังเสียงจากหอกระจายข่าวสารเพราะเป็นเรื่องที่ต้องการทราบและมีผลต่อการปฏิบัติตน สถานภาพของหอ

กระจายข่าวสารที่นี้จึงเป็นสื่อที่ชุมชนเห็นความสำคัญ จึงพยายามพัฒนาให้ได้ยืนกันอย่างทั่วถึงให้เป็นสื่อของชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชนในระดับหนึ่ง หากแต่จำกัดอยู่เฉพาะในเรื่องของศาสนาเท่านั้น ในระยะหลังกลุ่มคนที่รับผิดชอบการดำเนินงานกระจายเสียง เข้าใจถึงบทบาทของหอกระจายข่าวสารที่สามารถทำหน้าที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตได้เช่นเดียวกัน จึงเริ่มมีการนำเสนอข้อมูลเรื่องอื่นๆ เพิ่มเติมซึ่งเป็นระยะเวลาในช่วงท้ายของการวิจัย การมีส่วนร่วมของชุมชนในส่วนของการเข้าร่วมการจัดการกระจายเสียงนับว่ายังมีอยู่น้อย คนในชุมชนส่วนใหญ่อยู่ในฐานะของผู้ฟัง หากแต่คนในชุมชนได้มีการร่วมกันบริจาคเงินเพื่อสร้างหอกระจายข่าวสารที่ติดตั้งที่โรงเรียนสอนศาสนา (หอกระจายข่าวสาร แห่งที่ 3 ของหมู่บ้าน) บทบาทและสถานภาพของหอกระจายข่าวสารในชุมชนนี้จึงเริ่มมีความเปลี่ยนแปลงจากการเป็นสื่อของชุมชนที่ดำเนินการงานเฉพาะในด้านศาสนา มาสู่การเป็นสื่อที่นำเสนอเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตในด้านอื่นด้วย

6.3 ระดับของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา

เมื่อพิจารณาความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใน 7 หมู่บ้าน โดยใช้เกณฑ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใน 3 ส่วนคือ การบริหารจัดการ การจัดการกระจายเสียง และบทบาทของหอกระจายข่าวสารในชุมชน ในส่วนของการบริหารจัดการดูที่การบริหารงานโดยคณะกรรมการ การใช้งบประมาณส่วนกลางเป็นค่าซ่อมบำรุง การนำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การประชุมหมู่บ้าน การจัดกิจกรรมเสริม และการดูแลอุปกรณ์ ส่วนการจัดการกระจายเสียงดูที่การมีผู้จัดเป็นกลุ่ม เนื้อหาเกี่ยวข้องกับชุมชน มีการจัดการกระจายเสียงในรูปแบบใหม่ และการมีส่วนร่วมของชุมชน นอกจากนั้นยังพิจารณาจากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบทบาทสถานภาพของหอกระจายข่าวสาร จากการทำหน้าที่เป็นสื่อกลางให้กับหน่วยงานภาครัฐสู่ชุมชนเท่านั้น กลายเป็นสื่อกลางระหว่างคนในชุมชนด้วย รายละเอียดในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 7 สรุปความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่เมื่อสิ้นสุดโครงการ

พื้นที่ศึกษา	การบริหารจัดการหอกระจายข่าวสาร					การจัดการกระจายเสียง				มีบทบาทเป็น สื่อกลางของ ชุมชนด้วย
	บริหารโดย คณะกรรมการ	ใช้งบ ประมาณ ส่วนกลาง	นำเรื่องเข้า ที่ประชุมหมู่ บ้าน	จัดกิจกรรม เสริม	ดูแล อุปกรณ์ มากขึ้น	ผู้จัดเป็น กลุ่ม	เนื้อหาเกี่ยว กับชุมชน	นำเสนอรูป แบบใหม่	ชุมชนมี ส่วนร่วม	
บ้านดอนทราย	✓	×	✓	×	✓	✓	✓	✓	✓	✓
บ้านดอนปลักหมู	✓	×	✓	×	✓	✓	✓	×	✓	✓
บ้านชุมทรัพย์	✓	×	✓	×	✓	✓	✓	×	✓	✓
บ้านสมบุญใสซุบ	มีอยู่แล้ว	มีอยู่แล้ว	✓	✓	✓	✓	✓	×	✓	✓
บ้านปากบ่อ	มีอยู่แล้ว	มีอยู่แล้ว	✓	×	✓	×	×	×	×	×
บ้านดอนคา	มีอยู่แล้ว	มีอยู่แล้ว	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
บ้านทุ่งวัวแล่น	✓	×	✓	×	✓	✓	✓	✓	✓	✓

✓ = มีความเปลี่ยนแปลง

×

= ไม่มีความเปลี่ยนแปลง

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้สามารถแบ่งได้เป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงในระดับมาก (Major Change) พบใน 3 หมู่บ้าน คือ บ้านดอนทราย บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น ที่มีการเปลี่ยนแปลงใน 8-9 ด้าน และมีปริมาณอยู่ในระดับมากในทุกด้าน รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงนี้ปรากฏตั้งแต่ระยะเริ่มต้นของการดำเนินการวิจัย และต่อเนื่องจนถึงระยะสุดท้ายของการวิจัย

2. การเปลี่ยนแปลงในระดับปานกลาง (Minor Change) พบใน 3 หมู่บ้าน คือ บ้านดอนปลักหมู บ้านชุมทรัพย์ และบ้านสมบุรณ์สุขที่มีการเปลี่ยนแปลงใน 7 ด้าน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเกิดซ้ำๆ บางแห่งเริ่มเมื่อเกือบถึงช่วงสุดท้ายของการวิจัย ทั้ง 3 หมู่บ้าน มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องบริหารจัดการ และบทบาทสถานภาพ แต่การจัดการกระจายเสียงรูปแบบใหม่ ยังไม่ได้ริเริ่มจัดทำขึ้น เพราะมีเงื่อนไขต่างๆ เช่น ผู้นำยังไม่มีเวลาที่จะเริ่มในขณะที่กลุ่มคนผู้ดำเนินงานมีความพร้อมและรอเวลาที่จะเปลี่ยนแปลงอยู่แล้ว บางแห่งการมีส่วนร่วมจากชาวชุมชนโดยทั่วไปน้อย ผู้ดำเนินการอยู่เฉพาะในกลุ่มผู้นำศาสนาเท่านั้น เป็นต้น

3. ไม่มีการเปลี่ยนแปลง (Reinforced Change) ในระดับนี้การดำเนินงานส่วนใหญ่ยังคงรูปแบบและวิธีการเดิม มีการเปลี่ยนที่น้อย คือ บ้านปากบ่อ ที่พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนเพียงการปรับปรุงอุปกรณ์หรือกระจายข่าวสาร ทั้งนี้เป็นเพราะว่าผู้จัดการกระจายเสียง ซึ่งดำเนินการอยู่ด้วยตนเองเพียงคนเดียวตลอดมานั้น มีความเชื่อมั่นสูงในการจัดด้วยรูปแบบเดิม ถึงจะได้รับในการกระตุ้นจากผู้วิจัยอย่างไรก็ยังคงไม่เปลี่ยนแปลง

บทที่ 7

การวิเคราะห์และถอดบทเรียนจากการวิจัย

7.1 ปัจจัยที่ทำให้หอกระจายข่าวสามารถสนองตอบความต้องการของชุมชน

7.1.1 ผู้นำชุมชน เป็นบุคคลสำคัญในการนำการเปลี่ยนแปลง เป็นเหตุสำคัญที่ทำให้พื้นที่ศึกษาทั้ง 7 แห่งมีการเปลี่ยนแปลงไม่เท่ากัน ลักษณะผู้นำของแต่ละหมู่บ้านเป็นดังนี้

บ้านดอนทราย ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชุมชน เพราะเป็นผู้อาวุโส ชอบจัดกิจกรรมต่าง ๆ มีความสามารถในการพูดโน้มน้าวจิตใจชาวชุมชน มีผู้ร่วมงานที่มีความรับผิดชอบ ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ และชาวชุมชนทุกกลุ่มทั้งผู้อาวุโส วัยทำงาน และวัยรุ่น ให้ความร่วมมือในการพัฒนาหมู่บ้านเป็นอย่างดี

บ้านดอนปลักหมู ผู้นำคือผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ที่ทำงานโดยลำพังปราศจากทีมงาน ตอนแรกเริ่ม ทำให้ทำงานล่าช้า และบุคลิกภาพเป็นผู้เกรงใจคนอื่น รับความเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนาช้า และมีภาระงานส่วนตัว ไม่มีเวลาทำงานชุมชนอย่างสม่ำเสมอทำให้งานหอกระจายข่าวสารดำเนินการอย่างช้าๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงล่าช้ากว่าพื้นที่อื่น

บ้านชุมทรัพย์ ผู้นำชุมชนคือผู้ใหญ่บ้าน มีลักษณะเป็นผู้ที่เข้มแข็ง ชาวบ้านให้ความนับถือ ย่าเกรง การดำเนินงานในระยะแรกเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารเป็นไปอย่างล่าช้า เพราะผู้ปฏิบัติรอรับการสั่งการจากผู้ใหญ่บ้านและปฏิบัติตามอย่างสมานสามัคคี และมีพลัง ทำให้การดำเนินงานที่เริ่มต้นช้าแต่ไปได้เร็วในระยะหลัง เมื่อผู้นำเริ่มเข้าใจและมีความพร้อมที่จะเอาใจจริงเอาใจในการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร จึงเกิดการปรับปรุงที่ทำการหอกระจายข่าวสารให้มีความมั่นคง โดยการจัดห้องสำหรับการกระจายเสียง และการมอบหมายงานแก่ผู้ร่วมงาน

บ้านสมบุญสุข ผู้นำของชุมชนเป็นผู้นำที่เปิดโอกาสให้แต่ละกลุ่มร่วมรับผิดชอบในการทำงาน ผู้ร่วมงาน เช่น ผู้นำทางศาสนา และครูสอนศาสนา มีบทบาทในการใช้หอกระจายข่าวสารในการกระจายข่าวสารของชุมชน และการปฏิบัติกิจทางศาสนาอิสลาม ผู้นำไม่มีบทบาทในการสั่งการหรือเผด็จการ แต่การดำเนินงานชุมชนเป็นไปด้วยดี เพราะชาวชุมชนมีความสามัคคี มีการรวมตัวกันโดยมีศาสนาเป็นหลัก ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และมีความพร้อมในการพัฒนา

บ้านปากบ่อ ผู้นำชุมชนไม่ให้ความสนใจในงานหอกระจายข่าวสาร ปลอมให้อยู่ในความรับผิดชอบของคนเพียงคนเดียวที่ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมาตั้งแต่เริ่มต้นของการมีหอกระจายข่าวสารในหมู่บ้าน แม้จะมีการตั้งกรรมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร แต่ก็ตั้ง

ไว้ตามที่หน่วยงานราชการเสนอให้ตั้ง แต่กรรมการมิได้ดำเนินกิจกรรมใดๆ ฉะนั้นผู้ดำเนินการ หอกระจายข่าวสารจึงทำงานแต่ผู้เดียวโดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้อื่นเข้ามาร่วมงาน แม้จะมีการตกลงในการเสวนาชุมชนที่จะส่งอาสาสมัครมาร่วมประชุมปฏิบัติการจำนวนหนึ่ง ก็ส่งเพียงคนเดียว คือลูกสาวของตน และเมื่อกลับไปชุมชนก็ไม่ได้มาร่วมดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร เพราะติดภาระมีงานประจำไม่มีเวลาที่จะมาจัดการกระจายเสียงตามที่ได้ไปร่วมประชุมมา จะเห็นได้ว่า โอกาสในการเริ่มดำเนินการเปลี่ยนแปลงถูกปิดลงหากผู้นำชาติวิสัยทัศน์ในการพัฒนา

บ้านดอนคา มีผู้ร่วมงานหอกระจายข่าวสารตั้งแต่ก่อนการวิจัย เมื่อดำเนินการวิจัยก็ยังมีอาสาสมัครที่คัดเลือกจากหมู่บ้านเข้ามาร่วมงานอย่างเป็นกิจจะลักษณะ เพราะผู้นำคือ กำนันมีความเข้าใจและเปิดโอกาสให้ชาวชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและมีความคิด มีวิสัยทัศน์ ในการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร มีการทำงานอย่างมุ่งมั่น และมีความตั้งใจที่จะเปลี่ยนแปลงจาก หอกระจายข่าวสารเป็นเสียงตามสาย พยายามหาแนวทางเสนอโครงการจนหมู่บ้านได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล ให้เปลี่ยนแปลงจากหอกระจายข่าวสารเป็นเสียงตามสาย

บ้านทุ่งวัวแล่น เป็นพื้นที่อีกแห่งที่มีการเปลี่ยนแปลงเห็นได้ชัดเจน เพราะผู้นำคือ ผู้ใหญ่บ้านเป็นคนรุ่นใหม่ไฟแรง งานพัฒนาจึงดำเนินไปโดยรวดเร็ว เพราะภาวะความเป็นผู้นำ ที่เข้มแข็งและมองเห็นการณ์ไกล เช่น การมองปัญหาของบ้านทุ่งวัวแล่นว่าหอกระจายข่าวสาร ไม่เหมาะสมเพราะไม่สามารถรับฟังได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากพื้นที่ในการตั้งบ้านเรือนเป็นแนวยาว จึงได้ดำเนินงานของงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด และได้รับเสียงตามสายในปีงบประมาณ 2545 นี้

จากลักษณะผู้นำในพื้นที่ศึกษาทั้ง 7 แห่งดังกล่าวข้างต้น หากพิจารณาผู้นำในพื้นที่ที่มีการพัฒนาหอกระจายข่าวสารในระดับมาก ได้แก่ บ้านดอนทราย บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น จะพบว่าผู้นำทั้ง 3 พื้นที่มีลักษณะ

- เป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้ชาวชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมและรับฟังความคิดเห็น
- มีวิสัยทัศน์มองเห็นถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อชุมชนด้วยการพัฒนาหอกระจายข่าวสารแบบชุมชนมีส่วนร่วม
- มีความสามารถในการสื่อสารโน้มน้าว ใช้การสื่อสารสองทาง มีการบอกเล่าความเป็นไปให้ชุมชนทราบอย่างสม่ำเสมอและ สามารถดึงคนเข้ามาร่วมงาน
- มีความขยัน เอาใจจริงเอาใจ และยอมรับความเปลี่ยนแปลง

ส่วนผู้นำในพื้นที่ที่มีการพัฒนาหอกระจายข่าวสารในระดับปานกลาง ได้แก่ บ้านดอนปลักหมู บ้านชุมทรัพย์ และบ้านสมบูรณ์สุข พบว่าผู้ใหญ่บ้านดอนปลักหมู และบ้านชุมทรัพย์ต่างเป็นผู้นำที่ชอบทำงานคนเดียว โดยผู้ใหญ่บ้านดอนปลักหมูเป็นคนเกรงใจไม่กล้ามอบหมายภาระหน้าที่ให้ลูกบ้าน ในขณะที่ผู้ใหญ่บ้านชุมทรัพย์เป็นคนเชื่อมั่นในความสามารถในตนเอง ผู้ใหญ่จะเป็นผู้นำในทุกเรื่อง ดังนั้นการพัฒนาหอกระจายข่าวสารจึงเป็นไปอย่างล่าช้า เห็นผลการดำเนินงานอย่างชัดเจนในช่วงท้ายของโครงการ

ส่วนบ้านสมบูรณ์สุข ที่ผู้นำชุมชนมิได้ร่วมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร โดยตรง แต่เนื่องจากบ้านสมบูรณ์สุขมีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งโดยมีศาสนาเป็นแกนกลาง จึงทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น เมื่อผู้นำและผู้รับผิดชอบงานหอกระจายข่าวสารเข้าใจในความสำคัญทางหอกระจายข่าวสาร และเข้าใจในความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน จึงมีการมอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบให้กับกลุ่มบุคคล โดยได้รับความร่วมมือจากทั้งผู้ใหญ่บ้านและชาวชุมชน

ส่วนบ้านปากบ่อ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุดนั้น ผู้นำชุมชนมิได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร โดยตัดขาดหน้าที่และความรับผิดชอบให้แก่บุคคลเพียงคนเดียว ซึ่งมีลักษณะเชื่อมั่นในความสามารถของตน ไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน และไม่ต้องการการเปลี่ยนแปลง

7.1.2 สภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจส่งผลต่อการพัฒนาหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนเพราะ การมีภาวะเศรษฐกิจอยู่ในระดับดี จะเอื้อต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร เช่น บ้านชุมทรัพย์ ชาวชุมชนมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี หมู่บ้านมีเงินกองทุนสำหรับค่าใช้จ่าย เมื่อผู้นำและชาวชุมชนพร้อมใจกันที่จะพัฒนาหอกระจายข่าวสาร ถึงแม้จะเริ่มต้นช้าเพราะผู้นำไม่มีเวลา แต่เมื่อเริ่มดำเนินการ การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเริ่มก่อสร้างปรับปรุงอาคารของหมู่บ้านจากเดิมที่เป็นศาลาโล่ง มีการโยกย้ายสถานที่ตั้งหอกระจายข่าวสารไปในที่ก่อสร้างใหม่ ซึ่งทำเป็นห้องประชุมของหมู่บ้านด้วย และจัดทำห้องสำหรับกระจายเสียงโดยเฉพาะอย่างดี ติดตั้งอุปกรณ์ไวบนยอดเสาสูงเพื่อให้กระจายเสียงไปได้ไกลอย่างทั่วถึง ทั้งนี้เพราะมีกำลังทรัพย์ที่จะดำเนินการได้ ทำให้หอกระจายข่าวสารได้รับความสนใจจากชาวชุมชน และร่วมใจกันที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์สำหรับชุมชนเอง เพราะพื้นที่ของชุมชนเป็นสวนยาง และสวนผลไม้ บ้านเรือนอยู่ห่างไกลกัน หอกระจายข่าวสารจะเป็นสื่อกลางของชุมชนที่สามารถเผยแพร่ข่าวให้ได้รับรู้ทั่วกันอย่างรวดเร็วมากกว่าสื่ออื่น ทำให้ชาวชุมชนรู้สึกมี

ความใกล้ชิดกันมากขึ้นรู้สึกอบอุ่นเหมือนได้พบปะสนทนากันทางหอกระจายข่าวสาร ส่วนหมู่บ้านที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีนัก เช่น บ้านดอนปลักหมู ซึ่งเป็นชุมชนที่ก่อตั้งมาไม่นาน ชาวชุมชนมีอาชีพทำสวนผลไม้เช่นกัน กับบ้านชุมทรัพย์ แต่ยังอยู่ในสภาพที่เพ่งลงทุน การเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ไม่เต็มที่ การพัฒนาหอกระจายข่าวสารทำได้ช้า เพราะขาดทุนทรัพย์ต้องค่อยๆ ทำไปทีละเล็กละน้อย เมื่อมีการขอบริจาคเงินกองทุนหอกระจายข่าวสารในที่ประชุมหมู่บ้านก็ยังไม่เป็นที่ตกลง เพราะชาวบ้านยังอยู่ในสภาพขาดแคลนยังไม่พร้อมที่จะมีส่วนร่วมในด้านทุนทรัพย์

ในด้านสภาพสังคมของชุมชนพบว่า บางหมู่บ้าน เช่น บ้านดอนคา เป็นหมู่บ้านใหญ่ ชาวบ้านตั้งรกรากถิ่นฐานกันมาแต่ดั้งเดิม มีความเป็นมาที่น่าสนใจ ชาวบ้านมีหลากหลายอาชีพ มีการรวมพลังและสมานสามัคคี มีกลุ่มพลังต่างๆ เป็นกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่มผู้เลี้ยงโค กลุ่มอาสาพัฒนาสตรี มีผู้นำระดับอาวุโส และมีความสามารถจนได้รับเลือกเป็นกำนันของตำบล ทำให้มองเห็นถึงศักยภาพของชุมชน ในการที่จะขับเคลื่อนเพื่อการพัฒนาผลงานดีเด่นของหมู่บ้าน เช่น เป็นหมู่บ้านปลอดอาชญากรรม ปลอดยาเสพติด เป็นต้น รวมทั้งสถานที่ดำเนินกิจกรรมของหมู่บ้านก็เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านร่วมมือลงแรงและบริจาคทุนทรัพย์ในการก่อสร้างขึ้น เป็นศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน และเป็นศาลา ที่เป็นที่ตั้งของหอกระจายข่าวสาร อยู่ในทำเลที่เหมาะสมในการกระจายเสียง รวมทั้งเป็นศูนย์กลางสำหรับกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน

หมู่บ้านอีกแห่งหนึ่งคือ บ้านทุ่งวัวแล่น ที่นอกจากผู้นำคือผู้ใหญ่บ้านจะเป็นคนหนุ่มทันสมัยไฟแรงแล้ว ผู้นำคนอื่นๆ ของชุมชนที่เข้ามาร่วมงานของหมู่บ้านทั้งในคณะกรรมการและผู้เข้าร่วมเวทีชุมชน ส่วนใหญ่เป็นวัยทำงานและวัยรุ่นที่มีแนวความคิดที่ดีทั้งด้านธุรกิจ การเมือง และการปกครอง ทำให้ชุมชนมีศักยภาพ มีคุณภาพในการร่วมกันทำงานเพื่อชุมชน มีความคิดสร้างสรรค์ ปฏิบัติงานฉับไว กล้าทำ กล้าคิด มีความสามารถเฉพาะตัวด้านต่างๆ เพราะทำงานด้านบริการการท่องเที่ยว นอกเหนือจากการมีอาชีพด้านการประมงและเกษตรกรรม รวมทั้งชุมชนมีการคมนาคมสะดวกสบาย อยู่ไม่ห่างจากอำเภอเมือง จังหวัดชุมพรค่อนข้างมีความเป็นเมืองผสมผสานกับความเป็นชนบท มีการตั้งถิ่นฐานที่เป็นชุมชนดั้งเดิมเก่าแก่ ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความเป็นมายาวนาน รวมทั้งเจ้าของบริการต่างๆ เพื่อการท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่นมากกว่านายทุนที่มาจากที่อื่น ยิ่งทำให้ชุมชนมีศักยภาพพร้อมพัฒนาและเปลี่ยนแปลง

ในหมู่บ้านดอนปลักหมูที่มีการขับเคลื่อนการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร ชำกว่าหมู่บ้านอื่นส่วนหนึ่งเป็นเพราะ เมื่อมองถึงศักยภาพชุมชนแล้ว ชุมชนยังไม่เข้มแข็งทรงพลัง ขาดคุณภาพที่จะร่วมกันพัฒนา โดยเฉพาะในเรื่องของคุณภาพชีวิต สิ่งสังเกตเห็นได้ชัดเจนกว่าหมู่บ้านอื่นๆ คือ การสูบบุหรี่ การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ การติดสารเสพติด ตัวอย่างเช่น ใบกระท่อม เป็นต้น นับเป็นวิถีชีวิตของชุมชนแห่งนี้ ชาวบ้านไม่เห็นเป็นสิ่งผิดปกติ และปฏิบัติอย่างเปิดเผยในที่ประชุมหมู่บ้าน ความกระตือรือร้น ความต้องการรวมพลังที่จะมีหรือสร้างศักยภาพชุมชนจึงเป็นไปค่อนข้างต่ำ

ในด้านสภาพสังคมของชุมชน พบว่า เรื่องของศาสนาก็มีผลต่อการพัฒนา โดยชุมชนบ้านสมบุรณ์สุข ซึ่งมีการใช้หอกระจายข่าวสารอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ส่วนใหญ่ใช้ในการปฏิบัติศาสนกิจ ที่ชุมชนแห่งนี้มีศาสนาเป็นศูนย์รวม ทำให้ชุมชนมีพลังในการขับเคลื่อนเพื่อการพัฒนา ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มของผู้ชายและผู้อาวุโสเท่านั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นไปโดยอัตโนมัติ แต่ไม่กระจายและหลากหลายตามเพศ วัย และกลุ่มอายุ ฉะนั้นการจัดการกระจายเสียงของหอกระจายข่าวสารก็เช่นกัน อยู่ในกลุ่มผู้นำ แต่ก็ก็เป็นกลุ่มที่มีพลังและศักยภาพ เป็นที่เชื่อถือศรัทธาของชุมชน โดยมีความเชื่อ ค่านิยม และศาสนา เป็นส่วนผลักดันให้เกิดการพัฒนาเพื่อส่วนรวม

หมู่บ้านที่การพัฒนาเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว เช่น บ้านดอนคา มีปัจจัยหนุนสำคัญคือ 2 คน ในกลุ่มคนที่ร่วมพัฒนาหอกระจายข่าวสาร และได้ร่วมประชุมฝึกปฏิบัติการด้วยนั้น ดำรงตำแหน่งอยู่ในองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นบุคคลที่เข้าใจถึงความสำคัญของการมีสื่อชุมชน จึงมีส่วนในการดำเนินการจนได้รับงบประมาณเพื่อรับหอกระจายข่าวสารให้เป็นเสียงตามสาย โดยจะเริ่มดำเนินการประมาณเดือนมีนาคม พ.ศ. 2545 นอกจากนี้ยังได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ในการปรับปรุงเครื่องขยายเสียงให้มีกำลังส่งที่สูงขึ้น ซึ่งทั้ง 2 คน ต่างแสดงความคิดเห็นที่สะท้อนถึงความตระหนักในความสำคัญของหอกระจายข่าวสารในความคิดของเขา เช่น “เรื่องนี้เป็นเรื่องของการพัฒนาคุณภาพชีวิต ขอให้ลดการพัฒนาพวกถนนหนทางซักนิด มาทำคุณภาพชีวิต” พร้อมทั้งยังให้เหตุผลว่า การตั้งงบประมาณในเรื่องหอกระจายข่าวสารผ่านงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลได้นั้น มีขั้นตอนที่ต้องผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังคำพูดที่ว่า “จะต้องผ่านเวทีประชาคมชาวบ้าน พี่น้องประชาชนมักจะคิดถึงแต่ ถนน ไฟฟ้า ประปา ถ้าให้ความสำคัญกับหอกระจายข่าวสาร องค์การบริหารส่วนตำบลจะบิดเบือนความรับผิดชอบตรงนี้ไปไม่ได้ เพราะองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องสนองตอบความต้องการของประชาชน”

7.1.3 การมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการที่จะทำให้หอกระจายข่าวสามารถสนองตอบความต้องการของชุมชนได้ หมู่บ้านทั้ง 7 แห่ง ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนจะมากหรือน้อย เร็วหรือช้าต่างกัน แต่จะเห็นได้ชัดเจนว่าหมู่บ้านที่สามารถดำเนินงานหอกระจายข่าวสารได้ดี หรือค่อนข้างดี การมีส่วนร่วมของชุมชนจะมีมาก หากขาดการมีส่วนร่วม แม้การดำเนินงานจะไปได้ เช่น บ้านปากบ่อ มีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่เป็นที่พึงพอใจ เพราะชาวบ้านไม่มีสิทธิ์มีส่วนร่วมในการร่วมใช้หอกระจายข่าวสารเลย ชาวบ้านเป็นเพียงผู้คอยฟังหรือเป็นเพียงผู้รับสารแบบ passive ผู้ใช้มีเพียงคนเดียวและไม่ใช้ผู้ใหญ่วัยบ้าน ฉะนั้นการที่จะทำให้หอกระจายข่าวสารได้รับความสนใจจึงเป็นไปได้ยาก เพราะชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วม ไม่ได้ได้รับความสนใจจากผู้ดำเนินรายการ เมื่อผู้วิจัยสอบถามชาวชุมชนที่อยู่บริเวณใกล้เคียงที่ตั้งของศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน ซึ่งเป็นที่ทำการหอกระจายข่าวสารว่าต้องการให้ผู้จัดรายการคนอื่นนอกจากผู้ที่จัดประจำหรือไม่ ชาวบ้านตอบว่าต้องการและอยากฟังภาษาท้องถิ่น เพราะผู้จัดพูดภาษากลาง กลุ่มวัยรุ่น มีข้อเสนอแนะว่าอยากให้หอกระจายข่าวสารเปิดเพลงวัยรุ่นบ้าง และอยากให้พูดเรื่องใกล้ตัว เรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อวิถีชีวิตประจำวันของคนในชุมชน ทีมงานวิจัยจึงได้พูดคุยสิ่งที่รับฟังมาให้ผู้จัดการกระจายเสียงได้ทราบ และเสนอแนะว่า การที่ผู้จัดมีมากกว่า 1 คน ก็อาจจะทำให้ได้รับความสนใจ และเป็นการแบ่งเบาภาระงานที่ทำคนเดียว ซึ่งหนักมาก หากมีการฝึกฝนคนรุ่นใหม่ขึ้นมาบ้าง อย่างเช่นลูกหลานก็จะทำให้มีการสืบทอด แต่ผู้จัดก็บอกว่า ชาวบ้านเขาชอบฟังและฟังอยู่แล้วเป็นประจำ ให้คนอื่นมาทำหน้าที่เดียวชาวบ้านจะไม่ยอมรับ แต่ในที่สุดผู้จัดผู้นี้ก็ส่งลูกสาวมาร่วมประชุมฝึกปฏิบัติการ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ส่งเพียง 1 คน

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าหากขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน หรือการไม่รับฟังความคิดของชุมชน การดำเนินงานที่สนองตอบความต้องการของชุมชน จะเป็นไปได้ยากยิ่ง แม้ชุมชนจะต้องการมีส่วนร่วมแต่ไม่มีโอกาสในการเข้าร่วม ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนา

7.2 การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นกระบวนการ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาหอกระจายข่าวสารแบบ “ชาวบ้านเป็นศูนย์กลาง”

ปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้หอกระจายข่าวสารสนองตอบความต้องการของชุมชนได้ คือ การสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร ที่มีทั้งสิ้น 5 ขั้นตอน ซึ่งมีความต่อเนื่องสอดคล้องกัน และให้ความสำคัญแก่ชุมชน ดังเช่นที่ใช้ในงานวิจัย

ครั้งนี้ ที่เริ่มจากการเข้าหาชุมชนด้วยความเคารพในความคิดเห็นของชุมชน จนมีความคิดที่คล้ายกันและตกลงที่จะทำงานร่วมกัน งานขั้นตอนต่อไปจะทำไม่ยาก ซึ่งถ้าหากชุมชนไม่เห็นด้วยก็ไม่สามารถดำเนินงานต่อไปได้ ในขั้นตอนนี้จึงเป็นการพบผู้นำชุมชนและชาวชุมชนด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อพบปะพูดคุยกับผู้นำชุมชน จนเมื่อผู้นำชุมชนมีความคิดเห็นว่า งานพัฒนาหอกระจายข่าวสารด้วยแนวทางนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ได้จริงจึงดำเนินการในขั้นตอนต่อไป โดยมีชุมชนมีส่วนร่วมตลอดเวลา

ตารางที่ 8 แสดงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสื่อสารและการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

ขั้นตอนการดำเนินงาน	การมีส่วนร่วมของชุมชน
สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน	→ ร่วมรับรู้สิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้นกับหอกระจายข่าวสาร → ผู้นำชุมชนร่วมคิดการทำงานร่วมกันกับคณะผู้วิจัย
สร้างการมีส่วนร่วมระยะ 1	→ ร่วมรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับหอกระจายข่าวมากขึ้น → ร่วมคิดทบทวนบทบาทของหอกระจายข่าวสารที่เป็นอยู่ → ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาหอกระจายข่าวฯ → ร่วมการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม คือ ร่วมตั้งคณะกรรมการและร่วมคัดเลือกผู้จัดการกระจายเสียง
สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ปฏิบัติงาน	→ เรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม → ร่วมสร้างกติกาในการทำงาน
สร้างการมีส่วนร่วมระยะ 2	→ ร่วมผลิตโดยการกำหนดเนื้อหาและรูปแบบรายการ → ร่วมเป็นผู้ส่งสาร
สร้างการมีส่วนร่วมระยะ 3	→ ร่วมประเมินผลการปฏิบัติงาน

สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการสื่อสารด้วยสื่อหอกระจายข่าวสาร จากรายละเอียดในตารางที่ 4 พบว่า ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับต่าง ๆ ทั้งนี้หากแบ่งระดับตามแนวคิดการแบ่งระดับการมีส่วนร่วมในการสื่อสารชุมชนของ กาญจนา แก้วเทพ (2543 : 57) ที่แบ่งเป็น 3 ระดับจากน้อยไปหามาก จะเห็นว่าชุมชนในพื้นที่ศึกษาครั้งนี้เข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสาร ดังนี้

ระดับที่ 1 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร/ผู้ใช้สาร (Audience/Receiver-Users) ชุมชนในทุกพื้นที่มีส่วนร่วมในระดับนี้ โดยชุมชนในบ้านดอนทราย บ้านดอนปลักหมู บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น ได้แสดงความคิดเห็นติ-ชมหลังจากการรับฟังด้วย

ระดับที่ 2 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง/ผู้ผลิต/ผู้ร่วมผลิต/ผู้ร่วมแสดง (Sender/Producer/Co-producer/Performance) ชุมชนใน 4 หมู่บ้านข้างต้น มีส่วนร่วมในการสื่อสารโดยมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหา ด้วยการแสดงความต้องการให้ผู้จัดทำ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการคัดเลือกผู้ส่งสาร และชุมชนบ้านดอนคาเปิดโอกาสให้ผู้อาวุโสใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อสื่อสารถึงคนในหมู่บ้าน นั่นคือ ผู้อาวุโสเหล่านี้มีส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้ส่งสาร

ระดับที่ 3 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย (policy Maker/Planner) ชุมชนทุกพื้นที่มีส่วนร่วมในการกำหนดบทบาทและแนวทางการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร (ในการเสวนาชุมชนครั้งที่ 1) นอกจากนั้นยังมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงาน (ในการเสวนาชุมชนครั้งที่ 2) และในระหว่างนั้นชุมชนยังได้ร่วมรับรู้เรื่องราว การดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาหอกระจายข่าวสารผ่านการประชุมหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ

กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมนี้ชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมคิด และร่วมทำ ตลอดตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ เป็นการพัฒนาที่ให้ความสำคัญแก่คนในชุมชน มองคนในชุมชนเป็นผู้ร่วมในการพัฒนา มิใช่เป็นคนที่ถูกพัฒนาหรือรับการพัฒนาเท่านั้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมของ สุริย์ จันทรโมลี (2541) ที่ว่าการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม คือ การที่ชุมชนมีส่วนร่วมทั้งทางร่างกายและจิตใจ ร่วมคิด ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมทุนทรัพย์ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมแก้ปัญหาและร่วมออกความคิดสร้างสรรค์

7.3 ผลของการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการแก้ไขปัญหาการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่มีอยู่ทั่วประเทศ พบว่าหอกระจายข่าวสารส่วนใหญ่มีปัญหาคล้ายคลึงกัน (รายละเอียดในบทที่ 2) ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนตามกระบวนการในโครงการวิจัยนี้ได้แสดงให้เห็นว่า สามารถแก้ไขปัญหาการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ดังนี้

7.3.1 ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารซึ่งเดิมนั้นส่วนใหญ่ปฏิบัติงานแต่เพียงผู้เดียว ได้เปลี่ยนเป็นการปฏิบัติงานร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นคณะทำงาน และมีการทำงานที่มีลักษณะเป็นทีมที่มีการแบ่งงาน โดยเมื่อได้ผ่านการอบรมอย่างมีส่วนร่วมแล้ว ทำให้ดำเนินงานโดยคำนึงถึงความต้องการของชุมชน และมีการกระจายเสียงอย่างสม่ำเสมอมากขึ้น ซึ่งทำให้ได้รับความสนใจจากชุมชนมากขึ้น และการได้รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์ ทำให้การดำเนินงานกระจายเสียงเป็นไปอย่างราบรื่น

7.3.2 มีการเปลี่ยนแปลง เคลื่อนย้ายสถานที่ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารให้อยู่ในที่ซึ่งเป็นส่วนกลาง ทำให้ชาวชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารได้อย่างสะดวก ซึ่งทำให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันมากขึ้น

7.3.3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ทำให้ชาวชุมชนเห็นว่าตนเป็นเจ้าของหอกระจายข่าวสาร แม้จะได้รับมาโดยวิธีใดก็ตาม จำเป็นต้องร่วมกันใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไปสำหรับชุมชนโดยส่วนร่วม ตามบทบาทหน้าที่ และความสำคัญของหอกระจายข่าวสาร

7.3.4 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร โดยคัดเลือกผู้ปฏิบัติงานและการแสดงความคิดเห็นของชาวชุมชน ทำให้รูปแบบ เนื้อหา ของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารตรงกับความต้องการของชาวชุมชนและได้รับความสนใจ

7.3.5 อุปสรรค ปัญหาด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร และการดูแลซ่อมแซมวัสดุอุปกรณ์ การมีส่วนร่วมยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาด้านนี้ได้ เพราะการให้ชาวชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในด้านค่าใช้จ่าย จำเป็นต้องสร้างจิตสาธารณะ(Public Mind) ให้เกิดขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องใช้กลยุทธ์ในการดำเนินงานที่ต้องใช้เวลา ในขณะที่การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้มีเวลาจำกัด

7.4 กระบวนการพัฒนาเดียวกันได้ผลต่างกัน หากดำเนินการในพื้นที่ต่างกัน

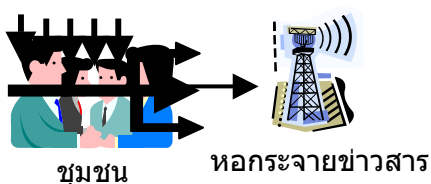
การดำเนินงานตามโครงการนี้ แสดงให้เห็นว่าการใช้การพัฒนารูปแบบเดียวกันในที่นี้คือกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ในพื้นที่ต่างกันก็ทำให้ได้ผลแตกต่างกัน นั่นคือไม่มีรูปแบบสำเร็จสำหรับการพัฒนาหรือกระจายข่าวสาร

ในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ประกอบด้วยการทำงาน 5 ขั้นตอน เหมือนกันทั้ง 7 หมู่บ้าน แต่ผลที่เกิดขึ้นทั้งในด้านรายละเอียดของการเปลี่ยนแปลงและจังหวะของการเปลี่ยนแปลงมีความแตกต่างกัน ดังที่สามารถจัดกลุ่มพื้นที่ศึกษาเป็นกลุ่มตามความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีความเปลี่ยนแปลงมาก (major change) กลุ่มที่มีความเปลี่ยนแปลงปานกลาง (minor change) และพื้นที่ที่คงสภาพเดิมไม่เปลี่ยนแปลง (reinforced change) โดยที่กลุ่มแรกมีความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านการบริหารจัดการหรือกระจายข่าวสาร การจัดการกระจายเสียง และการมีส่วนร่วมของชุมชนมาก และเป็นไปอย่างรวดเร็ว ในขณะที่กลุ่มที่สองเปลี่ยนแปลงบางส่วนเป็นไปค่อนข้างช้า ที่ส่วนใหญ่เห็นการขับเคลื่อนอย่างชัดเจนในระยะท้ายของโครงการ และกลุ่มสุดท้ายที่มีเพียงหมู่บ้านเดียวที่คงการดำเนินงานในลักษณะเดิม รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในปริมาณน้อยเช่นเดิม

หากพิจารณารายละเอียดในแต่ละกลุ่มเองก็ยังพบความแตกต่างกัน โดยเฉพาะในเรื่องของวิธีการดำเนินงาน เช่น การสอบถามความต้องการของชาวบ้าน พื้นที่ศึกษาที่อยู่ในกลุ่มแรก ล้วนสอบถามความต้องการของชุมชนทั้งสิ้น หากแต่วิธีการที่ใช้แตกต่างกัน บ้านดอนทรายใช้วิธีการสอบถามผ่านการประชุมที่มีลักษณะเป็นทางการ ในขณะที่บ้านดอนคาใช้วิธีการสอบถามอย่างไม่เป็นทางการเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เพราะสภาพสังคมและบุคลิกลักษณะของผู้ปฏิบัติงานแตกต่างกัน เป็นต้น

สิ่งที่เรียนรู้จากการวิจัยนี้อีกประการหนึ่งคือ ไม่สามารถคาดเดาหรือหวังผลได้ว่าเมื่อผ่านขั้นตอนการทำงานในแต่ละขั้นตอน ผลที่เกิดขึ้นแต่ละพื้นที่ศึกษาจะเหมือนกัน และความไม่เหมือนกันนี้ทำให้เข้าใจได้ว่า บุคคลและสภาพสังคมวัฒนธรรมของพื้นที่เป็นปัจจัยแวดล้อมที่กำหนดผลการดำเนินงานในพื้นที่นั้น

กระบวนการมีส่วนร่วม 5 ขั้นตอน

เกิดความเปลี่ยนแปลงระดับมาก
เกิดความเปลี่ยนแปลงระดับปานกลาง
ไม่เกิดความเปลี่ยนแปลง

ดังนั้น การพัฒนาหอกระจายข่าวสาร ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเช่นนี้ จึงควรยืดหยุ่นและปรับวิธีการไปตามพื้นที่ โดยอาจใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นแนวทางเท่านั้น

7.5 ที่มาของหอกระจายข่าวสารมีความสัมพันธ์กับวิธีการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานวิจัยนี้ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างที่มาหรือลักษณะการเกิดของหอกระจายข่าวสารกับวิธีการบริหารจัดการ และวิธีการจัดการกระจายเสียง กล่าวคือในชุมชนที่หอกระจายข่าวสารเกิดจากความต้องการ และความร่วมมือร่วมใจกันของชาวบ้าน เช่น บ้านสมบูรณ์สุข บ้านปากบ่อ ที่ชาวบ้านร่วมกันบริจาคเงินเพื่อจัดตั้งหอกระจายข่าวสาร รวมถึงบ้านดอนคา ที่ชาวบ้านร่วมมือกันไปลงเลือกตั้ง จนครบ 100% เพื่อให้ได้รับรางวัลเป็นหอกระจายข่าวสาร การดำเนินงานและการใช้หอกระจายข่าวสารของ ทั้ง 3 หมู่นี้ มีลักษณะคล้ายกัน คือ มีคณะกรรมการดูแลงานหอกระจายข่าวสาร ใช้งบกลางของหมู่บ้านเป็นค่าบำรุงรักษา และซ่อมแซมหอกระจายข่าวสาร นอกจากนี้ยังมีการใช้งานอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดในหมู่บ้านที่เหลืออีก 4 แห่งที่หน่วยงานรัฐเป็นผู้จัดหาหอกระจายข่าวสารให้ ดังเช่น บ้านดอนทรายได้หอกระจายข่าวสารมาจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด บ้านดอนปลักหมูได้มาจากกระทรวงมหาดไทยด้วยทุนมียาชาวา บ้านชุมทรัพย์ได้มาจากกระทรวงสาธารณสุข และบ้านทุ่งวัวแล่นได้มาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การบริหารงานหอกระจายข่าวสารและการจัดการกระจายเสียงดำเนินงานโดยคนเพียงคนเดียว คือ ผู้นำชุมชน ที่รับผิดชอบทั้งการประกาศ การดูแลรักษาเครื่องมืออุปกรณ์ และใช้เงินส่วนตัวในการซ่อมแซมอุปกรณ์ที่ชำรุด ส่งผลให้การใช้งานเป็นไปอย่างไม่สม่ำเสมอ

ความสัมพันธ์ของที่มาเกี่ยวกับวิธีดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

หอกระจายข่าวสารที่เกิดจาก ความต้องการของชุมชน

- + มีคณะกรรมการ
- + ใช้เงินของหมู่บ้านในการซ่อมแซม
- + มีการจัดการกระจายเสียงสม่ำเสมอ

หอกระจายข่าวสารที่เกิดจากหน่วย งานภายนอก

- + ดำเนินการด้วยผู้นำชุมชน
- + ใช้เงินส่วนตัวในการซ่อมแซม
- + มีการจัดการกระจายเสียงไม่สม่ำเสมอ

ทั้งนี้ จึงทำให้เห็นแนวโน้มการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของหมู่บ้านที่กำลังจะมีการขยายเป็นเสียงตามสาย ได้แก่ บ้านสมบูรณ์สุข บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น ว่าน่าจะดำเนินงานไปได้ด้วยดี เพราะการได้มาซึ่งเสียงตามสายนี้ ล้วนเกิดจากความต้องการของชุมชน และชุมชนได้ใช้ความพยายามเพื่อให้ได้มาทั้งสิ้น

7.6 ความรู้สึกของคนในชุมชนและท่าทีของคณะผู้วิจัยเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องใส่ใจและระมัดระวัง

การวิจัยสิ่งที่ดำเนินการ คือ การเปลี่ยนแปลงสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน นั่นคือ เปลี่ยนแปลงวิธีการคิดและวิธีการทำงานหอกระจายข่าวสาร ผู้วิจัยคำนึงถึงความรู้สึกของผู้ที่ถูกเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นได้ทั้งชาวบ้านที่อยู่ในฐานะผู้ฟัง และผู้จัดที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง

กรณีของชาวบ้านที่คุ้นเคยอยู่กับหอกระจายข่าวสารในรูปแบบหนึ่ง เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงย่อมต้องเกิดความสงสัยและต้องการทราบข้อมูล ไม่ว่าความรู้สึกที่มีต่อหอกระจายข่าวสารจะเป็นเช่นไร ดังนั้น การแจ้งให้ชุมชนทราบถึงการดำเนินงานพัฒนาหอกระจายข่าวสารในระยะแรกของโครงการ จึงเป็นขั้นตอนหนึ่งที่มีความสำคัญมาก หอกระจายข่าวสารเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ชาวบ้านคุ้นเคย ถึงแม้จะมีการใช้งานบ้างไม่ใช่ว่า และไม่เคยเข้าไปมีส่วนในการดำเนินงานก็ตาม การไม่ทราบล่วงหน้าอาจทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกไม่ดีต่อการดำเนินงาน อาจไม่ให้ความร่วมมือและอาจต่อต้านในภายหลัง

กรณีความรู้สึกของผู้ที่รับผิดชอบงานหอกระจายข่าวสารคนเดิมหรือกลุ่มเดิม ที่งานในโครงการนี้คือการปรับเปลี่ยนงานในหน้าที่เดิม ผู้ปฏิบัติงานย่อมเกิดความรู้สึกบางอย่าง เช่น ไม่พอใจเพราะเท่ากับว่างานที่ทำอยู่มีขอบบพร่อง ไม่พอใจเพราะไม่ต้องการให้คนอื่นเข้ายุ่งเกี่ยวกับงานของตน เป็นต้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการพูดคุยเพื่อทำความเข้าใจถึงประโยชน์ที่ชุมชนและตัวผู้รับผิดชอบเดิมจะได้รับ ความเปลี่ยนแปลงครั้งนี้เป็นการพัฒนาอย่างไร และต้องแสดงให้เห็นว่าพวกเขายังมีความสำคัญต่องานนี้

กรณีของผู้วิจัยซึ่งเป็นคนนอกพื้นที่แต่เข้าไปปรับเปลี่ยนหอกระจายข่าวสารซึ่งอยู่ในชุมชนระลึกละเอียดว่าหอกระจายข่าวสารเป็นของชุมชน ผู้วิจัยเป็นเพียงผู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวก (facilitator) ได้แก่ ให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา ให้การสนับสนุน และคอยกระตุ้นให้เกิดการขับเคลื่อน จึงระมัดระวังพฤติกรรมทั้งการพูดจาและการแสดงออก มิให้ชุมชนเกิดความรู้สึกว่าเป็นการสั่งให้ทำ แต่ให้ชุมชนรู้สึกว่าการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นหรือไม่ มากน้อยเพียงไร อยู่ที่ชุมชน ผู้วิจัยไม่สามารถไปเร่งรัดหรือบังคับให้ชุมชนดำเนินการอย่างหนึ่ง

อย่างไรก็ตามที่ผู้วิจัยต้องการ เพราะมีเช่นนั้นบทบาทของนักวิจัยก็จะไม่แตกต่างจากนักพัฒนาตามแนวคิดของการพัฒนาแบบกระแสหลัก หรือ การพัฒนาแบบ Modernistic

7.7 ความสะดวกของการทำงานเป็นกฎแฉสำคัญอีกดอกหนึ่ง

จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า การปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานให้กับคนหรือกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับวิธีการเดิมเป็นเรื่องที่ยากมาก การดำเนินงานหรือกระจายข่าวสารด้วยแนวทางที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นเรื่องใหม่ แต่เดิมผู้จัดการกระจายเสียงทำเพียงถ่ายทอดเสียงจากวิทยุเปิดเทป และอ่านประกาศ ไม่เคยต้องสอบถามความต้องการของชาวบ้าน ไม่เคยต้องค้นหาข้อมูลเอง ไม่เคยต้องคิดหาวิธีการทำให้ชาวบ้านฟังด้วยความสนใจ ฯลฯ สิ่งที่จะช่วยให้งานนี้ไม่ลำบากเท่าที่คิดมี 2 ประการ คือ

- การที่ผู้จัดการกระจายเสียงมีแนวทางการทำงานที่ชัดเจน และยิ่งกว่านั้นเป็นแนวทางที่กำหนดกันขึ้นมาเองจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ แนวทางทั้ง 6 ข้อดังกล่าวทำให้ผู้จัดการกระจายเสียงมีแนวทางการทำงานที่ชัดเจน รู้ว่าควรเริ่มอย่างไร และการที่เป็นข้อตกลงที่มาจากผู้จัดการกระจายเสียงเอง ทำให้เป็นเสมือนสิ่งที่ทุกคนจากทั้ง 7 หมู่บ้านต้องปฏิบัติตามแนวทางทั้ง 6 ประการนี้ กลับกลายเป็นสิ่งที่ควบคุมการทำงาน (action control) ไปโดยปริยาย

- การที่คณะผู้วิจัยให้การสนับสนุนการซ่อมแซมหรือกระจายข่าวสาร ทั้งทางด้านอุปกรณ์และการให้คำปรึกษา โดยจัดให้มีนายช่างเทคนิค ซึ่งมีความเชี่ยวชาญการซ่อมหรือกระจายข่าวสารคอยให้บริการอยู่ตลอดโครงการ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ทำให้ผู้จัดการกระจายเสียงทำงานด้วยความสะดวก ไม่ติดขัด และเป็นการแก้ไขปัญหาก็ถูกจุด เพราะเครื่องเสียงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นประจำจนเป็นที่เบื่อหน่าย และเป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งของการจัดการกระจายเสียงไม่ต่อเนื่องและไม่สม่ำเสมอ

7.8 คุณสมบัติของผู้จัดการกระจายเสียงไม่ใช่คนที่พูดเก่งเท่านั้น

ในการทำงานอย่างมีส่วนร่วมในการจัดรายการทางหรือกระจายข่าวสารนั้น กลุ่มผู้ทำงานที่ประสบผลสำเร็จเป็นที่ยอมรับของชุมชนทั่วไปนั้น ไม่ใช่เพียงแค่เป็นคนที่เห็นกันว่าพูดเก่งเท่านั้น แต่มีปัจจัยอื่นเกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นคุณสมบัติของผู้ทำงานหรือกระจายข่าวสาร ดังนี้

1. ผู้ดำเนินรายการหรือกระจายข่าวสารจะต้องมีเวลา สามารถบริหารจัดการเวลา เพราะการจัดการกระจายเสียงให้ได้ราบรื่น สม่ำเสมอ ไม่สะดุด หรือขาดหายไป ต้องใช้เวลาในการหาข้อมูลและเตรียมการ

2. กลุ่มผู้จัดรายการหอกระจายข่าวสาร ควรจะมีจำนวนมากกว่า 3 คน เพื่อไม่ให้ผู้จัดมีภาระงานมากเกินไป และควรสร้างคนรุ่นใหม่ให้มีโอกาสร่วมงานมากขึ้น

3. ผู้ดำเนินรายการหอกระจายข่าวสารควรจะมีหลากหลายในกลุ่มคือ ควรจะมีทั้งเพศชายและหญิง อายุที่แตกต่างกัน ทั้งเด็ก วัยรุ่น วัยทำงาน และผู้อาวุโสในหมู่บ้าน รวมทั้งมีอาชีพต่างๆ กัน มีความรู้ ความชำนาญในเรื่องที่แตกต่างกัน เพื่อก่อให้เกิดความหลากหลายในการจัดรายการด้านเนื้อหา บรรยากาศของการจัดรายการ และด้วยคุณสมบัติเด่นๆ ของแต่ละคน จะทำให้รายการจากหอกระจายข่าวสารมีความน่าสนใจชวนติดตาม

4. การบริหารจัดการ ในกลุ่มผู้จัดการกระจายเสียง ควรมีระเบียบการ มีข้อตกลงหรือการแบ่งเวลา แบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดกลไกในการทำงานอย่างราบรื่น แต่ในขณะเดียวกันควรมีความยืดหยุ่นในการดำเนินงาน เพื่อความคล่องตัวและสะดวกในการทำงาน

5. ผู้จัดการกระจายเสียง ควรเป็นผู้ที่มีบทบาท มีความรับผิดชอบสูงต่อชุมชน อีกทั้งต้องมีความละเอียดอ่อนในการทำงาน เพราะงานนี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นโดยส่วนรวม ฉะนั้นควรเป็นผู้มีจิตสาธารณะ (Public mind) เสียสละเห็นแก่ส่วนรวม และมีความเป็นกลาง

7.9 ในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ชาวบ้านเป็นผู้รับสารแบบ active และในการพัฒนาที่มีส่วนร่วม ชาวบ้านเป็นผู้ร่วมพัฒนา

คนส่วนใหญ่มักเข้าใจว่าชาวบ้านเป็นผู้รับสารที่ยินยอมรับฟังและมีความคิดเห็นคล้อยตาม หรือเป็นผู้รับสารแบบ passive แต่แท้จริงแล้วชาวบ้านเป็นผู้รับสารแบบ active หากเขาได้รับการกระตุ้นและได้รับโอกาสให้มีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมคิดและร่วมแสดงความคิดเห็น ซึ่งชาวชุมชนในหมู่บ้านทั้ง 7 แห่ง เมื่อได้รับทราบเรื่องราวของหอกระจายข่าวสารต่างก็มีความสนใจมาร่วมในการเสวนาเป็นจำนวนมาก มีความตื่นตัวเมื่อถูกกระตุ้นให้เกิดการรับรู้ในศักยภาพของหอกระจายข่าวสาร ส่วนใหญ่ร่วมคิดทบทวนถึงบทบาทของหอกระจายข่าวสารที่เป็นอยู่ และแสดงออกถึงความต้องการอย่างเป็นธรรมชาติ และสร้างสรรค์ เช่น การพูดถึงประเด็นของการพัฒนาเนื้อหา และรูปแบบรายการ ชาวบ้านเสนอให้มีรายการผู้ใหญ่พบลูกบ้าน เพื่อให้ผู้ใหญ่บ้านให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องราวที่ชาวบ้านยังสงสัยและต้องการข้อมูลเพิ่มเติม เช่น การใช้บัตร 30 บาทรักษาทุกโรค เป็นต้น มีการเสนอรูปแบบการจัดให้ชาวบ้านเขียนข้อสงสัยส่งให้ผู้ใหญ่บ้าน จากนั้นผู้ใหญ่บ้านรวบรวมคำถามและนำมาตอบผ่านหอกระจายข่าวสารที่อาจจัด

สัปดาห์ละ 1 ครั้ง เป็นต้น การเสนอแนะเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าแท้จริงแล้วชาวบ้านสามารถเสนอแนะแนวทางการพัฒนาได้หากพวกเขามีโอกาสได้ร่วมการพัฒนา

นอกจากนั้น ชาวบ้านในปัจจุบันมีลักษณะของความเป็น information seeking มากขึ้น จะสังเกตได้จากการเสวนาชุมชนที่มักมีข้อสงสัยและมีการสอบถามข้อมูลจากผู้ใหญ่เสมอ ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะทำให้หอกระจายข่าวสามารถพัฒนาไปในแนวทางที่โครงการวิจัยนี้ปรารถนาจะเห็น คือการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดเนื้อหาและรูปแบบการสื่อสารเอง ชาวบ้านมิใช่เป็นผู้รับสาร (receiver) แต่เป็นผู้ใช้สาร (user) ซึ่งจะทำให้หอกระจายข่าวสารเป็นสื่อของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง

7.10 หลากหลายเรื่องราวที่ชุมชนต้องการจากหอกระจายข่าวสาร

การดำเนินงานวิจัยในหลายขั้นตอนพบว่า ชุมชนต้องการเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตและเป็นเรื่องใกล้ตัว โดยแบ่งเป็นเนื้อหาที่เป็นเรื่องราวภายในชุมชน และเนื้อหาที่เป็นเรื่องราวจากภายนอกชุมชน

เนื้อหาภายในชุมชน ได้แก่

- กิจกรรมชุมชน งานบวช งานแต่งงาน งานศพ
- อาชีพเกี่ยวกับการประมง เกษตรกรรม การท่องเที่ยว
- ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต เช่น เรื่องราวในชีวิตประจำวัน อาหารการกิน
- ศาสนา และวัฒนธรรม เช่น งานบุญตามเทศกาลต่างๆ คำสอนของศาสนา
- กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมตามประเพณี
- หมู่บ้าน เช่น ประวัติ ความเป็นมาของหมู่บ้าน ผู้มีชื่อเสียง ผู้นำของหมู่บ้าน

สำหรับเนื้อหาภายนอกชุมชน ได้แก่ เรื่องราวเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารและนโยบายของรัฐ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนในชุมชน เช่น 30 บาทรักษาทุกโรค กองทุนหมู่บ้าน หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ การพยากรณ์อากาศ ราคาพืชผล ภาวะเศรษฐกิจ สุขภาพอนามัย และการปกครองท้องถิ่น ซึ่งมีผลต่อชาวชุมชนโดยตรง

7.11 ความเคยชิน และการติดยึดกับระบบแบบแผนที่เป็นทางการมากเกินไปทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนา

บทเรียนที่ได้จากการศึกษารั้งนี้ สำหรับหมู่บ้านที่ไม่ประสบผลสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร เพื่อสนองตอบความต้องการของชุมชนนั้น พบ

ว่า การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารแห่งนี้ โดยทั่วไปจะมีระบบแบบแผนที่เป็นทางการ หากสำรวจตามเกณฑ์ของหอกระจายข่าวสารดีเด่นแล้ว จะผ่านเกณฑ์ทุกอย่าง เช่น สภาพของที่ตั้งของหอกระจายข่าวสาร ซึ่งอยู่ในศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน ได้รับการดูแลอย่างดี มีคณะกรรมการหมู่บ้าน มีคณะกรรมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่ติดป้ายชื่อไว้เรียบร้อย มีการใช้เป็นประจำ แต่เมื่อสอบถามข้อมูลลึกลงไป พบว่า การดำเนินงานส่วนใหญ่เป็นการบริหารจัดการของผู้นำชุมชนท่านหนึ่ง ซึ่งมีตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบงานหลายอย่าง คือเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้าน (อปม.) และเป็นผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารแห่งนี้ตั้งแต่ก่อตั้งถึงปัจจุบัน การจัดการกระจายเสียงเป็นไปอย่างมีแบบแผนและจัดประจำทุกวันอย่างต่อเนื่อง หอกระจายข่าวสารที่นี่ได้รับรางวัล เป็นหอกระจายข่าวสารดีเด่นระดับจังหวัด เป็นสถานที่ดูงานหอกระจายข่าวสารของจังหวัด จึงทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความเชื่อว่าสิ่งที่ทำอยู่เป็นแนวทางที่ถูกต้องและดีที่สุดแล้ว ดังนั้นจึงค่อนข้างติดกับรูปแบบ และแบบแผนการทำงานที่ทำอยู่เดิม ไม่เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง เพราะที่นั่นก็ได้อยู่แล้ว และได้รับการยอมรับจากสังคม ซึ่งไม่ใช่ความผิดหรือความล้มเหลว เป็นเพียงแนวคิด การทำงานมีสูตรสำเร็จอยู่ตายตัว ซึ่งจะมีผลต่อระดับของการพัฒนา เพราะในการพัฒนาที่จะประสบความสำเร็จได้อย่างต่อเนื่องนั้น ต้องมีความยืดหยุ่น เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นได้ เฉพาะการพัฒนาเป็นงานที่มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง (Dynamic) ไม่ใช่คงที่ อยู่เสมอ (Static)

ทั้งนี้พื้นที่ดังกล่าวซึ่งอาจมีอยู่ทั่วไปที่คิดว่าประสบความสำเร็จอยู่แล้วและขาดการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนานั้น ควรพิจารณาอย่างถ่องแท้ว่าจริง ๆ แล้วยังขาดองค์ประกอบส่วนใดบ้าง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในก้าวต่อไปของการพัฒนา ฉะนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงความคิดของผู้จัดการหอกระจายข่าวสารให้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงต้องเกิดขึ้นแม้จะประสบความสำเร็จอยู่แล้วก็ตาม

7.12 การประชุมหมู่บ้าน: ช่องทางการสื่อสารภายในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ

จากการวิจัยพบว่า การประชุมหมู่บ้านซึ่งจัดกันเป็นประจำทุกเดือน เป็นช่องทางสำคัญสำหรับการสื่อสารภายในชุมชน การประชุมหมู่บ้าน เป็นการประชุมที่มีลักษณะประชาธิปไตย ชาวบ้านเข้าร่วมประชุมด้วยความสมัครใจ ต้องการมารับฟังเรื่องราวที่ผู้นำรับทราบจากการประชุมที่อำเภอ บรรยายภาคการประชุมเป็นไปอย่างกันเอง เป็นธรรมชาติ มีการซักถามและแสดงความคิดเห็น ก่อให้เกิดความเข้าใจรวมทั้งได้ข้อตกลงต่างๆ ร่วมกันของชุมชน ในการศึกษาค้นคว้าพบว่าการประชุมหมู่บ้านเป็นกลไกสำคัญในการนำเสนอเรื่องราวการพัฒนา

หอกระจายข่าวสารชุมชนที่มีประสิทธิภาพมาก ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้รับรู้เรื่องราวการพัฒนาหอกระจายข่าวสารจากการประชุมนี้ รวมทั้งได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ความต้องการ และเมื่อมีการพูดถึงในการประชุมบ่อยครั้ง จึงทำให้เกิดความต่อเนื่องในการรับรู้ ดังนั้นการบอกกล่าวเรื่องราวการเคลื่อนไหวเพื่อการพัฒนา จึงควรใช้ช่องทางการสื่อสารภายในชุมชนของหมู่บ้านที่มีอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องริเริ่มจัดประชุมเป็นกรณีพิเศษบ่อยครั้ง เพราะจะเป็นการรบกวนเวลาของชาวชุมชนมากเกินไป สิ่งที่ควรคำนึงถึงคือวิธีการที่นำเรื่องราวหอกระจายข่าวสารสู่การประชุม ดังนั้นจึงควรให้ผู้มีบทบาทเกี่ยวข้อง หรือผู้ร่วมงานหอกระจายข่าวสารในชุมชน เป็นผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการกำหนดวาระในการประชุม เพื่อให้มีการเสนอเรื่องราวหอกระจายข่าวสารในการประชุมอย่างสม่ำเสมอ ฉะนั้น ในการจัดเสวนาหรือการอบรมอย่างมีส่วนร่วม หรือการดำเนินงานอื่นใดในการวิจัย จึงควรคำนึงถึงสิ่งที่ชาวชุมชนปฏิบัติอยู่ในชีวิตประจำวัน หรือพยายามเชื่อมโยงเข้าไปให้เป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตหรือวิถีชุมชนเพื่อความต่อเนื่องและยั่งยืนในชุมชนต่อไป

บทที่ 8

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

เนื่องจากในปัจจุบันหอกระจายข่าวสารซึ่งมีลักษณะเป็นสื่อเฉพาะกิจ มีประจำอยู่แทบทุกหมู่บ้านในประเทศไทย แต่จากการสำรวจไม่ว่าจะด้วยหน่วยงานใด พบตรงกันว่าหอกระจายข่าวสารส่วนใหญ่ถึงประมาณ 75% อยู่ในสภาพที่ไม่มีการใช้งาน และเมื่อสำรวจต่อไปพบว่า หอกระจายข่าวสารที่ใช้งานได้และมีการใช้งานอยู่นั้น ส่วนใหญ่ทำหน้าที่ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารของภาครัฐสู่ชุมชน และยังไม่สามารถเป็นสื่อที่มีบทบาทเป็นสื่อกลางระหว่างคนในชุมชนได้ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากแนวคิดและทฤษฎีด้านการสื่อสารสามารถกล่าวได้ว่า โดยลักษณะของหอกระจายข่าวสารที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารเป็นคนในชุมชนเดียวกัน ผู้ส่งสารทราบดีว่าคนฟังเป็นใคร มีวิถีชีวิตอย่างไร กำลังเผชิญอะไรอยู่ ข้อมูลอะไรที่จะเป็นประโยชน์ พูดด้วยภาษาและสำเนียงเดียวกัน สามารถเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับสารมาเป็นผู้ส่งสารได้ในบางโอกาส เป็นการดำเนินงานสื่อสารที่สามารถใช้การสื่อสารสองทางได้ และอื่นๆ อีกมากมาย เหล่านี้ทำให้หอกระจายข่าวสารเป็นสื่อที่มีศักยภาพสามารถใช้เป็นสื่อเพื่อการพัฒนาได้อย่างแน่นอน ทำอย่างไรจึงจะทำให้สื่อเฉพาะกิจนี้กลายเป็นสื่อที่เป็นของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน หากหอกระจายข่าวดำเนินการด้วยความร่วมมือของคนในชุมชน เปิดโอกาสให้คนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่การกำหนดบทบาทหน้าที่ของหอกระจายข่าวสาร ลักษณะข้อมูลข่าวสารที่เป็นที่ต้องการ บุคคลผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบ การผลิตรายการที่เน้นการใช้ข้อมูลของชุมชน หรือที่ชุมชนต้องการเป็นหลัก การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารจะเป็นเช่นไร หอกระจายข่าวสารจะสามารถมีบทบาทสำคัญต่อการเป็นเครื่องมือสื่อสารเพื่อการพัฒนาของชาวบ้านได้หรือไม่ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา “การพัฒนาหอกระจายข่าวสารเพื่อสนองตอบความต้องการของชุมชน” โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร
2. เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นทั้งในส่วนของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารและในส่วนของการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร
3. เพื่อศึกษาบทบาทและสถานภาพหอกระจายข่าวสารในชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบัน
4. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้หอกระจายข่าวสารสามารถสนองตอบต่อความต้องการของชุมชน

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ดำเนินการวิจัยด้วยการ ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาหอกระจายข่าวสารที่ประกอบด้วย การเสวนาชุมชน การคัดเลือกผู้ ดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร การประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะการกระจายเสียง การแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นและประสบการณ์ การดูงาน การประเมินผลงานด้วยชุมชน จากนั้นประเมินผลการ ศึกษา รวบรวมและนำเสนอผลการวิจัย

ดำเนินการวิจัยในอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร โดยศึกษาพื้นที่ 7 หมู่บ้าน ใน 3 ตำบล ดังนี้ ตำบลชุมโค ได้แก่ หมู่ 2 บ้านดอนทราย หมู่ 9 บ้านดอนปลักหมู หมู่ 12 บ้านชุมทรัพย์ และ หมู่ 13 บ้านสมบุรณ์สุข ตำบลทะเลทรัพย์ ได้แก่ หมู่ 5 บ้านปากบ่อ ตำบลสะพลี ได้แก่ หมู่ 3 บ้าน ดอนคา และหมู่ 8 บ้านทุ่งวัวแล่น

8.1 สรุปผลการศึกษา

8.1.1 ลักษณะทั่วไปและการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในระยะแรกของ พื้นที่ศึกษา

ชาวบ้านในหมู่บ้านทั้ง 7 แห่ง มีอาชีพหลักทำสวนยางพารา ปาล์ม และสวนผลไม้ นับถือศาสนาพุทธ 6 แห่ง และศาสนาอิสลาม 1 แห่ง ผู้นำชุมชนมีบทบาทชัดเจน ส่วนใหญ่มีฐานะ ปานกลางถึงค่อนข้างดี มีเพียงบ้านดอนปลักหมูที่มีฐานะค่อนข้างยากจน มีการรวมกลุ่มกันเพื่อการ พัฒนาให้เห็นในทุกหมู่บ้าน มากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่พื้นที่ หอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาส่วน ใหญ่เกิดจากการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ มีเพียง 2 แห่ง ที่เกิดจากชุมชน การดำเนินงานหอ กระจายข่าวสาร ยังขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน การดำเนินงานมี 3 รูปแบบ กล่าวคือ มีคณะ กรรมการดูแลรับผิดชอบโดยเป็นชุดเดียวกับคณะกรรมการหมู่บ้าน 2 แห่ง มีคณะกรรมการที่ตั้งขึ้น เพื่อดูแลกิจการหอกระจายข่าวสารโดยเฉพาะ 1 แห่ง และไม่มีคณะกรรมการมีเพียงบุคคลรับผิดชอบ 4 แห่ง โดยในพื้นที่ที่มีคณะกรรมการใช้บทบาทของหมู่บ้านในการซ่อมแซมหอกระจายข่าว สาร ส่วนหมู่บ้านที่ดำเนินงานโดยบุคคล บุคคลผู้นั้นคือผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่าย

ส่วนใหญ่ถึง 5 หมู่บ้าน จัดการกระจายเสียงด้วยบุคคลเพียงคนเดียว ซึ่งส่วนใหญ่เป็น ผู้นำชุมชน มีเพียง 2 แห่งที่ดำเนินงานโดยกลุ่มคน ทุกพื้นที่ใช้หอกระจายข่าวสารถ่ายทอดข่าว เปิด เทปของหน่วยราชการ ประกาศข่าวราชการ และประกาศเรียกประชุม ส่วนที่แตกต่างคือ มีอยู่ 2

แห่ง ที่ใช้เพื่อกิจการของชุมชนควบคู่กันไป มีอยู่ 3 แห่ง ที่จัดเป็นประจำทุกวัน อีก 4 แห่ง มีการกระจายเสียงตามความสะดวกของผู้รับผิดชอบ ชาวบ้านส่วนใหญ่ฟังแบบไม่ติดตาม บางหมู่บ้านไม่เห็นถึงประโยชน์ของหอกระจายข่าวสาร และยังมีความเข้าใจว่าซ้ำซ้อนกับวิทยุหรือโทรทัศน์ อุปสรรคในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ที่พบทั้ง 7 หมู่บ้านคือ ไม่สามารถจัดการกับเครื่องมือหรืออุปกรณ์การกระจายข่าวสารที่เสียบ่อย การได้ยินไม่ทั่วถึง

8.1.2 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารและผลที่เกิดขึ้น

กระบวนการมีส่วนร่วมที่ใช้ในการวิจัยนี้มีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ซึ่งเมื่อมีโอกาสมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดความรู้สึกผูกพันและเป็นเจ้าของ นำไปสู่การผลักดันให้หอกระจายข่าวสารเป็นสื่อที่สามารถสนองตอบความต้องการของชุมชนได้ วิธีการที่ใช้ในการสร้างกระบวนการมีทั้งสิ้น 5 ขั้นตอน และแต่ละขั้นตอนก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนโดยเริ่มจากการทำความรู้จักผู้นำ และชุมชนด้วยการพบปะพูดคุย ทำความเข้าใจถึงเจตนารมณ์ของคณะผู้วิจัยรวมทั้งเป็นการขออนุญาตเข้าทำงานในพื้นที่ จากนั้นจึงสร้างความคุ้นเคยโดยการเข้าชุมชนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เข้าร่วมกิจกรรมชุมชนเสมือนสมาชิกชุมชน พูดคุยแสดงความคิดเห็นต่อกันอย่างตรงไปตรงมา ส่งผลให้การดำเนินงานมีความชัดเจน สามารถสนองตอบความต้องการของชุมชนได้ นอกจากนั้นยังสร้างความไว้วางใจโดยรับฟังความคิดเห็นของชุมชน ผู้วิจัยแสดงความเชื่อมั่นในความสามารถของชุมชนที่จะร่วมกันพัฒนาหอกระจายข่าวสาร ทำตัวเป็นกลางกรณีเกิดความขัดแย้งในชุมชน และแสดงตนพร้อมให้การสนับสนุนในการที่ชุมชนจะร่วมกันพัฒนาหอกระจายข่าวสาร

ผลที่เกิดขึ้นคือ ผู้นำและชุมชนเกิดความคุ้นเคยและไว้วางใจผู้วิจัย โดยเฉพาะผู้นำเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร ด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ระยะที่ 1 ด้วยการจัดเสวนาชุมชนให้ชุมชนร่วมรับรู้เรื่องราว ร่วมแก้ปัญหา ร่วมหาทางพัฒนาหอกระจายข่าวสาร และร่วมกันคัดเลือกผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร และเพื่อให้ชาวบ้านรับรู้และมี

ส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องจึงมีการนำเรื่องราวเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การประชุมหมู่บ้าน ที่มีการประชุมเป็นประจำทุกเดือน

ผลที่เกิดขึ้น คือ ชุมชนเกิดความเข้าใจบทบาท และสถานภาพของหอกระจายข่าวสาร ชุมชนได้คิดทบทวนและแสดงความต้องการในการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร มีการจัดตั้งคณะกรรมการหอกระจายข่าวสารในทุกพื้นที่ และคัดเลือกผู้จัดการกระจายเสียงรวม 24 คน จากทุกพื้นที่

ขั้นตอนที่ 3 สร้างความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงานให้กับผู้จัดการกระจายเสียง ให้ผู้จัดการกระจายเสียงเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง ด้วยวิธีการต่างๆ 6 วิธี ดังนี้ เข้าร่วมการประชุมปฏิบัติการ 3 วัน ซึ่งเน้นการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมและฝึกปฏิบัติ ผู้จัดการกระจายเสียงเหล่านี้ดำเนินงานโดยใช้ข้อตกลงร่วมกันของกลุ่มเป็นแนวทาง ได้รับการสนับสนุนด้านเครื่องมืออุปกรณ์ เพื่อให้เกิดความสะดวกในการปฏิบัติงาน คณะผู้วิจัยติดตามผลและให้คำปรึกษา ร่วมการประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์และดูงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่อื่น

ผลที่เกิดขึ้น คือ ผู้จัดการกระจายเสียงมีความรู้และทักษะในการกระจายเสียงทางหอกระจายข่าวสาร มีแนวทางการทำงานที่ชัดเจนตามที่ได้ทำความตกลงร่วมกัน เครื่องมือหอกระจายข่าวสารได้รับการดูแลรักษาและซ่อมแซม รวมทั้งเริ่มเกิดกระบวนการกลุ่มในการทำงานทั้ง 7 หมู่บ้าน เกิดแนวร่วมผู้ปฏิบัติงาน เพื่อช่วยเหลือร่วมมือซึ่งกันและกันในการทำงานพัฒนาหอกระจายข่าวสาร ในขณะเดียวกันเกิดการเปรียบเทียบการทำงานและกลับกลายเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

ขั้นตอนที่ 4 สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารระยะที่ 2 โดยผู้จัดการกระจายเสียงทดลองปฏิบัติงานตามข้อตกลงที่ได้ร่วมกันกำหนดขึ้นในการประชุมปฏิบัติการ 6 ข้อ ได้แก่

- 4.1 สืบหาความต้องการของชุมชน
- 4.2 วางแผนการจัดรายการโดยใช้ข้อมูลที่สามารถใช้ได้
- 4.3 จัดทำปฏิทินรายการ
- 4.4 มีคณะทำงานจัดการกระจายเสียง
- 4.5 จัดกิจกรรมเสริม
- 4.6 สนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหอกระจายข่าวสาร

ผลที่เกิดขึ้น ผู้จัดหอกระจายข่าวสารมีความสะดวกในการดำเนินงาน เนื่องจากมีแนวทางการทำงานชัดเจน ทุกพื้นที่มีการดำเนินงานตามแนวทาง เช่น มีการสำรวจความต้องการของชุมชน มีการจัดรายการที่มีเนื้อหาและรูปแบบรายการใหม่ มีคณะทำงานกระจายเสียงหลายคน บางพื้นที่จัดกิจกรรมเสริม เป็นต้น หากแต่มีความแตกต่างกันในรายละเอียด

ขั้นตอนที่ 5 สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ระยะที่ 3: ชุมชนประเมินผล ด้วยการจัดเสวนาชุมชนอีกครั้ง โดยหวังให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหลังจากที่ผู้จัดการกระจายเสียงได้ทดลองจัดมาเป็นเวลา 3 เดือน โดยกำหนดประเมินผล 5 ประเด็น ดังนี้

- 5.1 การรับฟังของชาวบ้านในด้านปริมาณ ความน่าสนใจ และประโยชน์ที่ได้รับ
- 5.2 เนื้อหาและรูปแบบรายการตรงกับความต้องการหรือไม่
- 5.3 การรับทราบการดำเนินงานและการมีส่วนร่วมในการร่วมพัฒนาหอกระจายข่าวสาร
- 5.4 มีส่วนร่วมในการจัดการกระจายเสียงบ้างหรือไม่
- 5.5 มีความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหรือไม่ อย่างไร และตรงกับความต้องการหรือไม่

ผลที่เกิดขึ้น คือ ในการเสวนาชุมชนทุกพื้นที่ ชาวบ้านต่างบอกว่าได้รับทราบเรื่องราวของหอกระจายข่าวสารมากขึ้น มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการหอกระจายข่าวสาร เนื้อหาและรูปแบบของรายการทางหอกระจายข่าวสารมีความหลากหลายและตรงกับความต้องการของชุมชนมากขึ้น

8.1.3 ผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารและบทบาทสถานภาพหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษา

ก) การบริหารจัดการ

ทุกพื้นที่ศึกษาดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในรูปแบบของคณะกรรมการ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติคณะกรรมการนี้แทบจะไม่บทบาทในการบริหารงาน งานหอกระจาย

ข่าวสารดำเนินงานด้วยคณะทำงานกลุ่มเล็กๆ ซึ่งเป็นผู้จัดการกระจายเสียง โดยมีการนำเรื่องราว หอกระจายข่าวสารเข้าสู่การประชุมหมู่บ้านเป็นประจำ การบำรุงดูแลรักษาอุปกรณ์หอกระจายข่าวสารที่ได้รับการสนับสนุนจากการวิจัยส่งผลให้มีความสะดวกในการใช้งานและทุกพื้นที่ที่มีการขยายขยายสถานที่จัดการกระจายเสียง ซึ่ง 3 ใน 7 หมู่บ้าน ได้พยายามขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในการปรับปรุงให้เป็นเสียงตามสาย คือ บ้านสมบูรณ์สุข บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น ซึ่งในที่สุดได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดและตำบล

นอกจากนี้ยังพบว่า มีบางหมู่บ้านจัดกิจกรรมเสริมงานหอกระจายข่าวสารอีกด้วย เช่น บ้านทุ่งวัวแล่น จัดรางวัลที่ลานเฟลีน และบ้านสมบูรณ์สุข จัดเลี้ยงน้ำชาเพื่อหาเงินเข้าหมู่บ้าน และส่วนหนึ่งเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

) ความเปลี่ยนแปลงในการจัดการกระจายเสียง

- ผู้จัดการกระจายเสียง มีลักษณะเป็นกลุ่มคนแทนการรับผิดชอบเพียงคนเดียว เป็นกลุ่มที่มีความสามารถ มีทักษะในการจัดการกระจายเสียง มีความสะดวกในการทำงาน และเป็นผู้จัดที่มองเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน

- เนื้อหาสาระ สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เกี่ยวข้องกับชุมชนมากขึ้น และแหล่งข้อมูลจากหลากหลายทาง ทั้งภายในและภายนอกชุมชน

- วิธีการนำเสนอ ได้มีการทดลองนำเสนอรูปแบบรายการใหม่ที่มีลักษณะไม่เป็นทางการมากเกินไป ผู้จัดมีความหลากหลาย เวลาและภาษาสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนมากขึ้น

- ชาวบ้านผู้รับฟัง รับรู้การพัฒนาหอกระจายข่าวสาร ตั้งแต่แรกเริ่ม ร่วมในการบริหารงาน ร่วมการสื่อสารทุกขั้นตอน มีส่วนในการคัดสรรคนจัดการกระจายเสียง ร่วมแสดงความต้องการในด้านเนื้อหาสาระ เวลาและภาษา ร่วมรับรู้ถึงการดำเนินงาน ปัญหา และร่วมคิดหาวิธีการปรับปรุงหอกระจายข่าวสาร มีลักษณะเป็น active audience คือ มีความสนใจ รับรู้ และตระหนักในความสำคัญของข่าวสาร และพบว่ามีการปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับสาร เป็นผู้ส่งสารในบ้านดอนคา

ค) ความเปลี่ยนแปลงในบทบาทและสถานภาพของหอกระจายข่าวสาร

เมื่อเริ่มต้นการวิจัยพบว่าบทบาทและสถานภาพของหอกระจายข่าวสารใน

พื้นที่ศึกษา มี 2 ลักษณะ ลักษณะที่ 1 คือ ทำหน้าที่เพียงถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสาร และความรู้ของรัฐสู่ชุมชน ซึ่งพื้นที่ศึกษาที่มีการใช้งานหอกระจายข่าวสารในลักษณะนี้ ได้แก่ บ้านดอนทราย บ้านดอนปลักหมู บ้านชุมทรัพย์ บ้านปากบ่อ และบ้านทุ่งวัวแล่น ส่วนลักษณะที่ 2 คือ ถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสารและความรู้ของรัฐสู่ชุมชนและทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างคนในชุมชนด้วย ซึ่งปรากฏใน 2 หมู่บ้าน คือ บ้านสมบุญสุข และบ้านดอนคา

ในระยะหลังเมื่อการดำเนินการวิจัยผ่านขั้นตอนต่างๆแล้ว พื้นที่ศึกษา 6 หมู่บ้านเกิดความเปลี่ยนแปลง โดยหอกระจายข่าวสารทำบทบาทในลักษณะที่ 2 และได้เปลี่ยนสภาพเป็นสื่อที่ชุมชนเริ่มให้ความสนใจและเอาใจใส่ ทั้งนี้เหลือเพียงอีก 1 หมู่บ้าน ที่บทบาทและสภาพของหอกระจายข่าวสารยังไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ บ้านปากบ่อ ผู้จัดการกระจายเสียงยังเป็นคนเดิมและคนเดียว ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดข่าวสารของรัฐสู่ชุมชน โดยยังขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน

ง) ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแบ่งได้เป็น 3 ระดับ กล่าวคือ

- มีความเปลี่ยนแปลงมากในทุกด้านและปรากฏให้เห็นตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย พบ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านดอนทราย บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น
- มีความเปลี่ยนแปลงระดับปานกลาง มีการเปลี่ยนแปลงในบางด้าน หรือการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นค่อนข้างช้า พบ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านดอนปลักหมู บ้านชุมทรัพย์ และบ้านสมบุญสุข
- ไม่มีความเปลี่ยนแปลง พบ 1 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านปากบ่อ

8.1.4 การวิเคราะห์และถอดบทเรียนจากการวิจัย

1) ปัจจัยที่ทำให้หอกระจายข่าวสารสามารถสนองตอบความต้องการของชุมชน

1.1) ผู้นำเป็นปัจจัยที่ทำให้หอกระจายข่าวสารสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชน ส่วนใหญ่ผู้นำในพื้นที่ศึกษามีบุคลิกภาพเป็นกันเอง มีมนุษยสัมพันธ์เป็นที่ยอมรับของชาวชุมชน จึงสามารถโน้มน้าวจิตใจของส่วนรวมให้สนใจและเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารได้ รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ทุกคนที่สนใจ และมีความสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วย นอกจากนี้การที่ผู้นำเป็นนักวางแผน และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ดังเช่น ผู้นำของบ้านดอนคา บ้านทุ่งวัวแล่น ที่สามารถดำเนินการจนได้รับ

การสนับสนุนให้มีเสียงตามสายมาใช้ในชุมชนได้ ซึ่งเป็นผลมาจากการเห็นความสำคัญของหอกระจายข่าวสาร และเห็นว่าเสียงตามสายมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการสื่อสารมากกว่าหอกระจายข่าวสาร ความแตกต่างที่พบในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษา ที่พบว่ามีความเปลี่ยนแปลง มาก/น้อย เร็ว/ช้า หรือไม่เปลี่ยนแปลงเลย เป็นผลเนื่องมาจากลักษณะบุคลิกภาพและทัศนคติของผู้นำชุมชนเป็นประการสำคัญ

1.2) สภาพเศรษฐกิจและสังคม พื้นที่ที่ศึกษาส่วนใหญ่มีสภาพเศรษฐกิจอยู่ในระดับดี มีเพียงบ้านดอนปลักหมู ที่นับได้ว่าเป็นหมู่บ้านยากจน ซึ่งพบว่าการดำเนินงานของพื้นที่นี้ดำเนินไปค่อนข้างช้ากว่าพื้นที่อื่น และมามีการดำเนินงานอย่างจริงจังในช่วงท้าย โดยที่หมู่บ้านอื่นไม่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในบ้านชุมทรัพย์ซึ่งมีฐานะดีจึงทุ่มไปกับการพัฒนาสถานที่และอุปกรณ์เป็นอันดับแรก ชาวชุมชนในพื้นที่ทั้ง 7 หมู่บ้าน มีความพร้อมในการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเป็นส่วนใหญ่ ในหลายพื้นที่ปรากฏว่ามีการรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่างๆ เป็นจำนวนมาก ศาสนามีส่วนทำให้ชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นพลังชุมชนที่มีความเข้มแข็ง สามารถเข้าร่วมการพัฒนาในด้านต่างๆ รวมทั้งการพัฒนาหอกระจายข่าวสารในครั้งนี้

1.3) ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความสัมพันธ์กับการพัฒนา กล่าวคือพื้นที่ที่หอกระจายข่าวสารมีการพัฒนาอย่างชัดเจนและเป็นไปอย่างรวดเร็ว มักเป็นพื้นที่ที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เช่น บ้านดอนทราย บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น เป็นชุมชนที่ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในการบริหารและการจัดการกระจายเสียง ทั้งสามแห่งจัดการกระจายเสียง โดยสอบถามความต้องการของชุมชน และรับฟังคำติชม (feedback) จากชุมชน ต่างจากพื้นที่ที่ไม่มีความเปลี่ยนแปลง เช่น บ้านปากบ่อ ที่ชุมชนมีส่วนร่วมในงานหอกระจายข่าวสารในฐานะผู้ฟังเท่านั้น

2) การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารอย่างเป็นกระบวนการ 5 ขั้นตอน ส่งผลให้เกิดการพัฒนาหอกระจายข่าวสารแบบชาวบ้านเป็นศูนย์กลาง โดยที่การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ทำให้ชุมชนได้ร่วมรับรู้และร่วมวางแผนการพัฒนาตั้งแต่แรก ส่วนการเสวนาชุมชนครั้งแรก ทำให้ชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น และคัดเลือกผู้ทำงาน ส่วนการสร้างเชื่อมั่นให้แก่ผู้จัดการกระจายเสียง (6 วิธีการ) ทำให้ผู้ทำงานซึ่งเป็นคนในชุมชนมีโอกาสเรียนรู้และร่วมกำหนดวิธีการทำงาน ส่วนในช่วงของการทดลองปฏิบัติงานนั้น ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาารูปแบบหอกระจายข่าวสาร และร่วมเป็นผู้ส่งสารในบาง

พื้นที่ และการเสวนาชุมชนครั้งที่สองเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมประเมินการทำงานและแสดงความคิดเห็นต่อการกระจายข่าวสาร

3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานกระจายข่าวสาร สามารถแก้ปัญหาที่พบในการดำเนินงานกระจายข่าวสารทั่วไป กล่าวคือ มีผู้จัดการกระจายเสียงมากกว่าหนึ่งคนและซึ่งทำงานเป็นทีม มีความรู้และความเข้าใจในความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงสามารถจัดรายการได้ตรงกับความต้องการและความถนัดของชุมชน การที่ชุมชนคัดเลือกกรรมการและผู้จัดการกระจายเสียงทำให้เกิดการติดตามการดำเนินงานและมีการฟังกระจายข่าวสารมากขึ้น ทำให้เกิดการปรับปรุงอุปกรณ์ มีการโยกย้ายสถานที่ตั้งอุปกรณ์กระจายข่าวสารจากบ้านพักมาอยู่ในพื้นที่ที่เป็นสาธารณะ อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมนี้ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายที่ผู้นำบางคนยังต้องเป็นผู้รับผิดชอบอยู่

4) กระบวนการพัฒนาแบบเดียวกัน หากดำเนินการในพื้นที่ต่างกันก่อให้เกิดผลแตกต่างกัน เพราะแต่ละพื้นที่มีสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน เช่น การกำหนดให้การสอบถามความต้องการฟังของชาวบ้านเป็นขั้นตอนสำคัญของกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม พบว่าแต่ละพื้นที่ใช้วิธีการสอบถามความต้องการที่แตกต่างกัน บางพื้นที่ใช้การสอบถามอย่างเป็นทางการในการประชุมหมู่บ้าน บางพื้นที่ใช้การสอบถามแบบไม่เป็นทางการ เป็นต้น

5) ที่มาของกระจายข่าวสารกับวิธีดำเนินงาน กล่าวคือ ในพื้นที่ที่กระจายข่าวสาร เกิดจากความต้องการของชุมชน มักมีลักษณะการดำเนินงานที่มีคณะกรรมการ ใช้เงินส่วนกลางของหมู่บ้านในการบำรุง รักษา และซ่อมแซมกระจายข่าวสาร และมีการจัดการกระจายเสียงอย่างสม่ำเสมอ ในขณะที่ในพื้นที่ที่กระจายข่าวสารเกิดจากคนภายนอก มักดำเนินงานด้วยบุคคลเพียงคนเดียวหรือสองคนที่เป็นผู้นำชุมชน เมื่ออุปกรณ์เสื่อมสภาพต้องใช้จ่ายเงินส่วนตัวในการบำรุงรักษา และซ่อมแซม รวมทั้งจัดการกระจายเสียงไม่สม่ำเสมอเป็นไปตามความสะดวกของผู้รับผิดชอบ

6) ความรู้สึกของชุมชนและท่าทีนักวิจัยเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องใส่ใจ การดำเนินงานในพื้นที่ศึกษาทั้ง 7 แห่ง พบว่า ชุมชนต่างมีความรู้สึกต่อความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินงานกระจายข่าวสาร ไม่ว่าจะเป็นฐานะผู้ฟังหรือฐานะของผู้จัด ซึ่งผู้วิจัยให้ความสำคัญระมัดระวังต่อความรู้สึกนี้ และปรับการวิจัยให้เป็นการสร้างความรู้สึกที่ดีและมั่นใจในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ส่วนบทบาทและท่าทีของนักวิจัยมีความสำคัญเช่นกัน ผู้วิจัยแสดงบทบาทของคนที่มีความเชื่อว่าหอกระจายข่าวสามารถพัฒนาให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนได้ และพร้อมให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ ตามที่ชุมชนต้องการ การดำเนินงานต้องทำไปด้วยกันระหว่างชุมชนกับนักวิจัย โดยมีชุมชนเป็นตัวตั้ง จึงทำให้การพัฒนาดำเนินไปโดยชุมชนเอง ซึ่งน่าจะมีความยั่งยืนกว่าการพัฒนา โดยการเข้าไปสั่งการให้ชาวบ้านปฏิบัติตาม

7) การที่คณะผู้ทำงานมีความสะดวกในการทำงาน ไม่ว่าจะด้วยการมีแนวทางการทำงานที่ชัดเจน หรือการได้รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการดำเนินงานหอกระจายข่าวอย่างต่อเนื่อง

8) ผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าว นอกจากจะเป็นผู้ที่มีศักยภาพด้านการพูดแล้ว ควรมีคุณสมบัติ เป็นผู้ที่มีเวลา มีจิตสาธารณะ มีความเป็นกลาง มีลักษณะเป็นกลุ่มคนที่มีความหลากหลาย และมีการทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี

9) เมื่อชุมชนมีโอกาสร่วมคิดและวางแผนการพัฒนาหอกระจายข่าว พบว่าชาวบ้านมีลักษณะเป็น active audience กล่าวคือ มีการแสดงความคิดเห็น แสดงความต้องการ ติดตามและประเมินผลการฟัง

10) ข้อมูลที่ชุมชนต้องการรับฟังจากหอกระจายข่าว เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมภายในชุมชนเป็นหลัก เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางสังคม อาชีพ การดำเนินชีวิตประจำวัน ศาสนา ประวัติความเป็นมา และกิจกรรมตามประเพณี ส่วนเนื้อหาจากภายนอกชุมชนเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เช่น นโยบายใหม่ของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนโดยตรง

11) การดำเนินงานเพื่อการพัฒนา หากผู้นำหรือผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ติดขัดกับรูปแบบและไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงจะทำให้การพัฒนาเกิดได้ยาก ซึ่งรูปแบบที่พบมักมีลักษณะเป็นรูปแบบที่ทางราชการเป็นผู้กำหนดมาตรฐาน มีความเป็นทางการไม่ยืดหยุ่นตามสภาพสังคมและวัฒนธรรม

12) การประชุมหมู่บ้านเป็นช่องทางการสื่อสารในชุมชนที่มีประสิทธิภาพอยู่แล้ว การสื่อสารกับชุมชนสามารถใช้การประชุมชาวบ้านเป็นช่องทางโดยไม่ต้องจัดการประชุมให้เกิดความซ้ำซ้อน การประชุมหมู่บ้านมีเป็นประจำทุกเดือน และชาวบ้านเข้าร่วมโดยสมัครใจ เป็นการประชุมที่เป็นไปอย่างธรรมชาติ และมีความเป็นประชาธิปไตย มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

และชาวบ้านสามารถแสดงความคิดเห็น การดำเนินงานเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม จึงควรใช้การประชุมหมู่บ้านเป็นกลไกหนึ่ง

8.2 อภิปรายผล

ประเด็นที่ 1 การสื่อสารด้วยหอกระจายข่าวสาร เป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนา

การดำเนินงานพัฒนาหอกระจายข่าวสาร เพื่อสนองตอบความต้องการของชุมชนนี้ เป็นการพัฒนาโดยใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) ในทุกขั้นตอน ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นโดยใช้แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ของ กาญจนา แก้วเทพ (2543) ดังนี้

1. เป้าหมายของการสื่อสาร ได้กำหนดให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการสื่อสารตั้งแต่ร่วมคิดแนวทางการใช้หอกระจายข่าวสาร ร่วมในการผลิต ร่วมฟัง และร่วมประเมินหรือให้ข้อมูลย้อนกลับ (feedback) ซึ่งปรากฏผลแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่

2. การสื่อสารที่มีหอกระจายข่าวสารเป็นสื่อ มีลักษณะของการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) ผู้ส่งสารและผู้รับสารพบกันรู้จักกัน และมีโอกาสพูดคุยกันถึงการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารทั้งในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการและเป็นทางการ ดังนั้นชุมชนจึงมีโอกาสร่วมในการสื่อสาร

3. ในงานวิจัยนี้ผู้ส่งสารคือคนกลุ่มหนึ่งที่ชุมชนคัดเลือกให้มาทำหน้าที่จัดการกระจายเสียง การคัดเลือกชุมชนมักมองไปที่คนพูดเก่ง เป็นคนที่คนส่วนใหญ่ชอบพอและมีบทบาทในชุมชนอยู่แล้ว คนกลุ่มนี้จึงมีลักษณะของความเป็นตัวแทนของชุมชนได้ในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังเป็นคนเพียงไม่กี่คนเฉลี่ย 3 คนต่อ 1 หมู่บ้าน แต่ประเด็นสำคัญคือผู้รับสารเป็นผู้คัดเลือกผู้ส่งสาร และผู้รับสารและผู้ส่งสารรู้จักกัน ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ (interactive) ระหว่างผู้สื่อสารได้มากกว่าการสื่อสารมวลชนโดยทั่วไป

4. เนื้อหาสาระมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนมากขึ้นกว่าเดิมเป็นส่วนใหญ่ รูปแบบรายการมีลักษณะเป็นทางการน้อยลง ส่วนใหญ่จะใช้เพลงประกอบมากขึ้น และใช้วิธีการสนทนาด้วยลักษณะเนื้อหาและรูปแบบรายการที่เปลี่ยนไปทำให้คนฟังสนใจและมีปฏิกิริยาสะท้อนกลับมากกว่าเดิม

5. หอกระจายข่าวสารเป็นสื่อเฉพาะกิจขนาดเล็ก ใช้งานง่ายไม่ยุ่งยาก อีกทั้งคนในชุมชนเป็นผู้ควบคุมการส่งสารเอง ดังนั้นจึงพบว่ามีโอกาสมากที่ชุมชนจะเข้าไปมีส่วนร่วม

6. ชาวบ้านในพื้นที่ศึกษาหลายแห่งมีลักษณะเป็นผู้รับสารแบบ active มากขึ้น ร่วมแสดงความต้องการและความคิดเห็น โดยเมื่อพิจารณาระดับของการมีส่วนร่วม 3 ระดับ คือ การมีส่วนร่วมในฐานะ ผู้รับ-ผู้ใช้สาร การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง-ผู้ผลิต และการมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย ที่เสนอโดย กาญจนา แก้วเทพ พบว่า ส่วนใหญ่ในงานวิจัยนี้มีส่วนร่วมอยู่ในระดับที่ 2 คือร่วมในการผลิต โดยเฉพาะในช่วงก่อนการผลิต (Pre-production Stage) กล่าวคือ มีการแสดงความต้องการฟังทั้งทางด้านเนื้อหาและรูปแบบ และมีการร่วมเป็นผู้ส่งสารในหมู่บ้านหนึ่ง ชุมชนในพื้นที่ศึกษาทุกแห่งไม่เป็นเพียงผู้รับสารหรือผู้ฟังในฐานะผู้รับ-ผู้ใช้สาร ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมในระดับที่ 1 เท่านั้น แต่มีหลายพื้นที่ที่ชุมชนได้ร่วมหาวิธีการบำรุงรักษาและร่วมเตรียมการปรับหอกระจายข่าวสารให้เป็นเสียงตามสาย ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมในระดับที่ 3 คือร่วมวางแผนและกำหนดนโยบาย

ด้วยลักษณะการสื่อสารต่างๆ ข้างต้น หอกระจายข่าวสารจึงเป็นช่องทางที่ชาวบ้านสามารถแสดงตัวตนของตนเอง (Individual's Self) และของชุมชน (Community's Self) ได้อย่างชัดเจน เป็นการสร้างพลังให้กับชุมชนทางหนึ่ง นอกจากนั้น การสื่อสารด้วยหอกระจายข่าวสาร ยังเป็นการสื่อสารขนาดเล็กที่ใช้อยู่ภายในหมู่บ้าน สามารถปรับเปลี่ยนเนื้อหาและรูปแบบการสื่อสารได้ง่าย สามารถปรับบทบาทของชาวบ้านจากผู้ฟังมาเป็นผู้พูดได้ อีกทั้งเป็นการสื่อสารที่มีลักษณะเป็นแนวนอน คือเป็นการสื่อสารระหว่างคนในชุมชน ลักษณะต่างๆ เหล่านี้สอดคล้องกับความคิดของ Mc Quail (อ้างในกาญจนา แก้วเทพ 2543) ที่ว่า การสื่อสารที่มีลักษณะเช่นนี้ จะสามารถมีบทบาทในการพัฒนาแนวใหม่ได้

ประเด็นที่ 2 การเข้ามาเกี่ยวข้องของหน่วยงานภาครัฐทำให้บทบาทการเป็นสื่อเพื่อพัฒนาของหอกระจายข่าวไม่ชัดเจน

ปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐหลายแห่งได้ใช้หอกระจายข่าวสารเป็นช่องทางในการนำข้อมูลไปสู่ชุมชน เพราะทราบว่า หอกระจายข่าวสารเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงชุมชนได้อย่างทั่วถึงมากที่สุดสื่อหนึ่ง ส่วนใหญ่หน่วยงานเหล่านี้ใช้วิธีการส่งข้อมูลในรูปแบบของข้อมูลสำเร็จรูป เป็นข้อมูลที่พร้อมสำหรับการเผยแพร่ต่อ เช่น เทป เอกสารประกาศของราชการ เป็นต้น เมื่อผู้รับผิดชอบหอ

กระจายข่าวสารได้รับ ก็จะเผยแพร่ให้โดยที่เนื้อหาสาระและภาษาที่ใช้อาจไม่เกี่ยวข้องกับชุมชนเลย ชาวบ้านจึงไม่สนใจรับฟัง และเห็นว่าหอกระจายข่าวสารเป็นเพียงช่องทางให้ข้อมูลหนึ่งของรัฐ

นอกจากนี้ มีหลายหน่วยงานที่พยายามให้การสนับสนุนผู้จัดหอกระจายข่าวสาร ด้วยการจัดอบรมเสริมความรู้และทักษะการจัดกระจายเสียง หรือการจัดประกวดเพื่อให้รางวัลหอกระจายข่าวดีเด่น การดำเนินงานเหล่านี้เป็นลักษณะต่างหน่วยงานต่างทำ จึงเกิดความซ้ำซ้อน ผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารบางคนเข้ารับการอบรมซ้ำแล้วซ้ำเล่า อีกทั้งการอบรมเหล่านี้มีวัตถุประสงค์เดียวกัน คือการฝึกทักษะให้กับผู้ปฏิบัติงาน โดยขาดสิ่งสำคัญคือ การให้ความเข้าใจและความตระหนักในความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในงานหอกระจายข่าวสาร รวมทั้งการจัดประกวดหอกระจายข่าวดีเด่นก็ไม่มีการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นเกณฑ์ในการตัดสิน สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าภาครัฐยังมองเห็นว่าหอกระจายข่าวสารเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดข้อมูลไปยังชาวบ้าน การจัดการอบรมหรือการประกวดก็เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้แก่หอกระจายข่าวสารในฐานะเครื่องมือของรัฐเท่านั้น และในการจัดอบรมควรใช้การสื่อสารหลากหลายรูปแบบให้เป็นการสื่อสารสองทาง และเป็นการสื่อสารผสมผสานแบบบูรณาการ

สภาพการณ์เช่นนี้ ยิ่งทำให้ชุมชนสับสนในบทบาทหน้าที่ของหอกระจายข่าวสาร ทำให้ส่วนใหญ่เข้าใจว่า หอกระจายข่าวสารมีไว้เพื่อถ่ายทอดข่าวจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เปิดเทปของหน่วยงานราชการ รวมถึงประกาศราชการ เป็นเหตุให้พบเห็นโดยทั่วไปว่า หอกระจายข่าวสารต้องถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลางเหมือนกันหมดทั่วประเทศ ทั้งๆ ที่ปัจจุบันแทบทุกครัวเรือนมีวิทยุกระจายเสียงแล้ว ความเข้าใจเช่นนี้ทำให้ชุมชนหลายแห่งไม่ได้ใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อชุมชนของตนเอง ทั้งนี้อาจเพราะความไม่รู้หรือไม่แน่ใจว่าหอกระจายข่าวสารมีบทบาทเป็นสื่อกลางของชุมชน ดังนั้น ในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารส่วนที่สำคัญยิ่งคือ การทำให้ชาวชุมชนได้รับรู้ สนใจ และเข้าใจในบทบาทของหอกระจายข่าวสาร ตระหนักในความสำคัญของหอกระจายข่าวสาร เห็นแนวทางในการพัฒนาหอกระจายข่าวสารให้เกิดประโยชน์ ซึ่งการดำเนินงานให้ชาวชุมชนตระหนักและมีความคาดหวังที่จะดำเนินงานหอกระจายข่าวสารได้นี้ เป็นแรงกระตุ้นที่จะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่จะเป็นพลังของชาวชุมชนในการพัฒนาหอกระจายข่าวสารอย่างมีส่วนร่วมต่อไป

ประเด็นที่ 3 ที่มาของบทบาทของหอกระจายข่าวสารในการเป็นสื่อนำข้อมูลข่าวสารของรัฐสู่ชุมชน

เมื่อทบทวนถึงที่มาของหอกระจายข่าวสาร ที่มีมาตั้งแต่ก่อน พ.ศ. 2500 ในยุครัฐบาล ที่มี จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีและมีนโยบายใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงในการรณรงค์ นโยบายต่างๆ สุมณ โมรากุล (2538) ได้ศึกษาไว้ว่าเนื่องจากวิทยุกระจายเสียงในขณะนั้นมีราคาแพงจึงจัดให้มีการนำลำโพงขึ้นไปติดไว้บนเสาสูง เพื่อกระจายเสียงจากวิทยุให้ได้ยินในวงกว้าง ซึ่งรูปแบบการกระจายเสียงดังกล่าวได้มีการมาปรับใช้ในชุมชนระดับหมู่บ้าน บทบาทของหอกระจายข่าวสารจึงมีรูปแบบของการถ่ายทอดข้อมูลของรัฐสู่ประชาชนติดมาตั้งแต่แรกเริ่ม ในปัจจุบันก็ยังคงพบบทบาทการถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง เป็นบทบาทหลักในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในแทบทุกหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นอยู่ภาคใดของประเทศ และทั้งๆ ที่ราคาวิทยุกระจายเสียงถูกลง ประชาชนแทบทุกครัวเรือนมีใช้ และสามารถฟังข่าวได้จากวิทยุกระจายเสียงที่บ้าน ซึ่งบทบาทส่วนนี้ทำให้ประชาชนไม่เห็นความสำคัญของหอกระจายข่าวสาร และเห็นว่าไม่มีหอกระจายข่าวสารก็สามารถรับทราบข่าวของรัฐได้จากวิทยุกระจายเสียงที่บ้าน

หอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษามีการถ่ายทอดข่าวสารจากส่วนกลางเช่นกัน ซึ่งในการเสวนาชุมชนครั้งแรก มักพบว่าชุมชนไม่เห็นความสำคัญของหอกระจายข่าวสารเพราะเห็นว่าบทบาทซ้ำกับวิทยุกระจายเสียงในการให้ข้อมูลข่าวสารของรัฐ ซึ่งต้องมีการพูดคุยให้เห็นถึงความแตกต่างที่แท้ที่จริงแล้วคนในชุมชนสามารถกำหนดเนื้อหาของข้อมูลข่าวสารว่าต้องการฟังเรื่องอะไรและไม่ต้องการฟังเรื่องอะไร ต้องการให้เป็นเสียงใคร ต้องการฟังเวลาไหน จากหอกระจายข่าวสารได้ ในขณะที่ไม่สามารถกำหนดสิ่งเหล่านี้ได้จากวิทยุกระจายเสียง

การที่หอกระจายข่าวสารส่วนใหญ่ยังคงติดอยู่กับกรอบการทำงานเพียง 3-4 ลักษณะ ที่ได้แก่ การถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง การเปิดเทปของหน่วยงานราชการ การประกาศข่าวราชการ และการเรียกประชุม อาจจะเป็นเพราะว่าหน่วยงานรัฐที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับงานหอกระจายข่าวสารที่พยายามจะพัฒนางานหอกระจายข่าวสารด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การจัดแบ่งระดับหอกระจายข่าวสาร การจัดการประกวดหอกระจายข่าวสารดีเด่น ซึ่งหน่วยงานรัฐเหล่านี้ได้กำหนดเกณฑ์ต่างๆ (รายละเอียดอยู่ในบทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม) ที่ไม่ได้เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเลย

นอกจากนี้ การที่คนส่วนใหญ่เรียกชื่อเฉพาะกิจนี้ว่า “หอกระจายข่าว” อาจมีส่วนทำให้เข้าใจกันได้ว่า หอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้านทำหน้าที่เพียงการบอกข่าวแก่ชุมชนเท่านั้น อะไรที่ไม่ใช่ข่าวจึงไม่มีการนำเผยแพร่ผ่านหอกระจายข่าวสาร ซึ่งในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่ 6 หมู่บ้านมีความเข้าใจในบทบาทส่วนนี้ของหอกระจายข่าวสารแล้ว จึงมีการนำเสนอข้อมูลที่มีความหลากหลาย

หลายและไม่นำเสนอข่าวของราชการเท่านั้น เช่น การจัดรายการ “เพลงและข่าวยามเข้าสู่ชุมชน” ของบ้านดอนทราย ที่ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้านโดยตรง (บัตรทอง การเกณฑ์ทหาร เป็นต้น) การจัดรายการ “อาชีพเสริมเพิ่มรายได้” หรือรายการ “การต้อนรับนักท่องเที่ยว” ของบ้านทุ่งวัวแล่น การจัดรายการ “ราคาพืชผล” ของบ้านชุมทรัพย์ เป็นต้น ซึ่งในการเสวนาครั้งที่สอง มีการพูดคุยถึงบทบาทของหอกระจายข่าวสารที่หลากหลาย และที่จะดำเนินการต่อไป เช่น การเสนอแนะให้เชิญคนที่มีความรู้ในเรื่องที่ชาวบ้านต้องการรู้มาพูดให้ชาวบ้านฟังทางหอกระจายข่าวสาร มีการจัดการพูดคุยในประเด็นที่ชาวบ้านสนใจในรูปแบบของเวทีสนทนาหรือการอภิปรายแล้วถ่ายทอดผ่านทางหอกระจายข่าวสารเพื่อให้ได้ยินกันโดยทั่วไป

ประเด็นที่ 4 ผู้นำชุมชนกับงานหอกระจายข่าวสาร

มีการพูดกันโดยทั่วไปว่า ผู้นำชุมชนทำตัวเป็นเจ้าของหอกระจายข่าวสาร เช่น ใช้หอกระจายข่าวสารอยู่เพียงคนเดียว ทั้งประกาศ ทั้งเปิด-ปิดเครื่อง ช่อมแซมเมื่อเสีย ตั้งอยู่ในบ้านหรือใกล้บ้าน เป็นต้น ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชุมชนไม่รู้สึกรู้สีก่อนหอกระจายข่าวสาร คิดว่าไม่ใช่สื่อของชุมชนจึงไม่มีการดูแลใส่ใจ เมื่อมีการใช้ก็ฟัง เมื่อเครื่องเสียไม่สามารถใช้งานได้ก็ไม่ฟัง จึงไม่มีการใช้งานหอกระจายข่าวสารอย่างเต็มตามศักยภาพทางด้านการสื่อสารของหอกระจายข่าวสาร

ผู้นำชุมชนจำเป็นต้องมีเครื่องมือเพื่อสื่อสารกับคนในชุมชน เมื่ออดีตเราเคยใช้การตีเกราะเคาะไม้เพื่อเป็นสัญญาณนัดหมายกันทำกิจกรรมของชุมชน เมื่อมีไฟฟ้าและเทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามา ผู้นำชุมชนจึงใช้เครื่องขยายเสียงและใช้ในรูปแบบหอกระจายข่าวสารซึ่งเป็นวิธีการที่ทำให้คนในชุมชนได้ยินโดยทั่วกันแทน หอกระจายข่าวสารจึงยังคงเป็นเครื่องมือของผู้นำชุมชนในการสื่อสารกับลูกบ้าน ซึ่งที่ใช้ในปัจจุบันคือการเรียกประชุม สภาพการณ์เช่นนี้มีมาช้านานและเกิดเป็นความเคยชิน ผู้นำชุมชนมิได้มีเจตนาที่จะเป็นเจ้าของแต่เมื่อเป็นเครื่องมือที่ต้องใช้ในการปฏิบัติงานจึงทำให้เกิดการใช้หอกระจายข่าวสารในลักษณะที่เหมือนเป็นเจ้าของแต่ผู้เดียวเช่นที่พูดกันทั่วไป

การศึกษาครั้งนี้พบว่า การดำเนินการเพื่อเปลี่ยนแปลงบทบาทของหอกระจายข่าวสารให้มีลักษณะ “เพื่อชุมชน” มากขึ้น มิได้เป็นสิ่งที่ยากเย็นเลย หากผู้นำชุมชนมีความเข้าใจในศักยภาพของหอกระจายข่าวสารดังที่กล่าวมาข้างต้น และรับทราบว่าแท้จริงสามารถใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อสื่อสารกับคนในชุมชนได้ในอีกหลายลักษณะ ซึ่งผู้นำส่วนใหญ่เมื่อเข้าใจแล้วจะให้ความสนใจและเข้าร่วมงานพัฒนาหอกระจายข่าวสาร หากแต่การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในแต่ละ

พื้นที่ที่มีพัฒนาการไม่เท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพส่วนบุคคลและทัศนคติต่อหอกระจายข่าวสารของผู้นำชุมชนแต่ละคน

ดังนั้นการดำเนินงานเพื่อพัฒนาหอกระจายข่าวสาร จึงควรเริ่มที่การทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชน ซึ่งหากผู้นำชุมชนมีความเข้าใจ โอกาสพัฒนาหอกระจายข่าวสารในชุมชนนั้นจะเป็นไปได้อย่างแน่นอน

ประเด็นที่ 5 การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) และการเห็นพ้องกันของชุมชน (Community Consensus) ในงานหอกระจายข่าวสาร

เมื่อเริ่มการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีอยู่ใน 1 พื้นที่ ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมในลักษณะร่วมใช้โดยให้ผู้นำกลุ่มต่างๆ ในชุมชนได้ใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อประกาศข้อมูลที่กลุ่มต้องการแจ้งให้ชุมชนทราบ และไม่พบการมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะของการร่วมดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในทุกพื้นที่ศึกษา ชุมชนเป็นเพียงผู้รับฟังเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุมณ โมรากุล (2538) ที่พบว่าแนวทางปรับปรุงหอกระจายข่าวสารนั้น ควรได้รับการพัฒนาและปรับปรุงบนพื้นฐานของความต้องการและการมีส่วนร่วมของชุมชน

การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวิจัยโดยใช้วิธีการ จัดเสวนาชุมชน เพื่อให้ชุมชนทบทวนบทบาทของหอกระจายข่าวสาร แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารที่ต้องการ รวมถึงใช้การเสวนาเพื่อให้ชุมชนได้ประเมินการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร หลังจากที่มีการพัฒนาศักยภาพของผู้ดำเนินงานแล้ว การให้ชุมชนคัดเลือกผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร การนำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การพูดคุยในที่ประชุมหมู่บ้านเพื่อให้คนในชุมชนส่วนใหญ่รับทราบ ร่วมแก้ไขปัญหาและร่วมคิดหาแนวทางพัฒนา การจัดเนื้อหาและรูปแบบรายการด้วยการสอบถามความต้องการ รวมทั้งคำนึงถึงความพอใจ ความถนัด และความสะดวกของชุมชน เหล่านี้เป็นวิธีการที่คาดหวังให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกองค์ประกอบของการสื่อสาร ทั้งในส่วนของการส่งสาร เนื้อหาสาระ รูปแบบวิธีการนำเสนอ และการรับฟัง

งานวิจัยนี้ดำเนินการโดยยึดรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR หรือ Participatory Action Research) โดยผู้วิจัยดำเนินงานร่วมกับผู้นำชุมชนและชาวบ้าน ดังกล่าวข้างต้นนั้น ในรูปแบบของการกระตุ้นของนักวิจัย ชาวบ้านเป็นผู้ร่วมการวิจัย มีกิจกรรมการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่างๆ มีการแสวงหาข้อเท็จจริงและการจัดกิจกรรมเพื่อการแก้ปัญหา

เมื่อสิ้นสุดการวิจัย พบว่า การมีส่วนร่วมในงานหอกระจายข่าวสารเพิ่มขึ้น โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดขึ้นในระดับร่วมรับฟัง ร่วมผลิตหรือร่วมในกระบวนการส่งสาร และร่วมแก้ปัญหาหรือร่วมคิดหาแนวทางการพัฒนา อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมนี้ส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในระดับร่วมรับรู้ และร่วมรับฟัง บางพื้นที่เกิดการมีส่วนร่วมในลักษณะเข้ามาร่วมในกระบวนการผลิต เช่น ให้ข้อมูลข่าวสาร หรือบอกความต้องการว่าต้องการฟังอะไร แต่การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และกำหนดบทบาทของหอกระจายข่าวสารของชุมชนยังพบน้อย ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะด้วยระยะเวลา และขั้นตอนการวิจัยยังไม่สามารถทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกว่าหอกระจายข่าวสารเป็นสื่อที่สามารถพัฒนาให้เกิดประโยชน์สำหรับทุกคนได้อย่างแท้จริง นั่นคือ เกิดการมีส่วนร่วมแต่อาจยังไม่ถึงขั้นเห็นพ้องต้องกัน (Consensus) หลายคนยังอาจไม่เข้าใจเพราะเป็นสิ่งที่ยังไม่เคยเห็นหรือได้ยินมาก่อน เมื่อมีการทดลองการนำเสนอเนื้อหาและรูปแบบใหม่ ชาวบ้านบางส่วนได้ยินจึงเริ่มเข้าใจและรู้สึกว่าจะสามารถเปลี่ยนแปลงหอกระจายข่าวสารได้จริง ความเข้าใจและความรู้สึกเหล่านี้ยังไม่เกิดขึ้นในลักษณะรวมของทั้งชุมชน จึงทำให้การพัฒนาหอกระจายข่าวสารยังอยู่ในระยะขับเคลื่อนอยู่ในขณะนี้

อย่างไรก็ดี การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารตามโครงการนี้ นอกจากใช้กระบวนการมีส่วนร่วมแล้ว ยังใช้การกระตุ้นชุมชนและกระตุ้นผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารด้วยวิธีการต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สมอาจ วงษ์ชมทอง (2541) ที่เห็นว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ต้องประกอบด้วย ผู้กระตุ้นคือทีมของผู้วิจัย กลุ่มประชาชนเป็นผู้ร่วมวิจัย จัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน จัดการแสวงหาข้อเท็จจริงที่เรียกว่า investigative research และมีการจัดกิจกรรมในลักษณะต่อเนื่อง

ประเด็นที่ 6 วิธีการบริหารงานและการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

จากที่การศึกษาครั้งนี้พบว่า 3 หมู่บ้าน มีคณะกรรมการที่มีหน้าที่ดูแลการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารอยู่ก่อนแล้ว และอีก 4 หมู่บ้าน มีการตั้งคณะกรรมการกันภายหลัง เมื่อการวิจัยผ่านไประยะหนึ่งเริ่มสังเกตได้ว่า การบริหารงานด้วยรูปแบบคณะกรรมการสำหรับงานหอกระจายข่าวสารไม่เป็นผล แทบจะไม่มีการประชุมคณะกรรมการเลย ดังนั้น การบริหารงานในรูปแบบของคณะกรรมการจึงอาจไม่ใช่รูปแบบที่เหมาะสม สำหรับการบริหารงานหอกระจายข่าวสารของชุมชน หากแต่การที่หอกระจายข่าวสารดำเนินงานไปได้ก็ด้วยการทำงานของคนทำงานที่เป็นกลุ่มคนที่ได้รับเลือกจากชุมชนให้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร และมีโอกาสเข้าฝึกทักษะการจัดรายการ

การทำงานของคณะกรรมการนี้เป็นไปในลักษณะไม่เป็นทางการ แต่ก็มีการแบ่งหน้าที่และมอบหมายงานกันอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิจารณ์ คหฺฐฐา (2531) ที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร คือ การจัดทีมงานหรือคณะทำงานหอกระจายข่าวสารที่มีประสิทธิภาพ มีการจัดระบบทำงานที่ดี มีการมอบหมายหน้าที่ และช่วยกันแก้ไขปัญหา

นอกจากนี้จากการที่พบว่า เมื่อผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารผ่านการฝึกทักษะการจัดการกระจายเสียงแล้ว แต่ละคนมีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ของตนแตกต่างกัน บางคนมีการดำเนินงานทันทีและตามขั้นตอนที่มีการกำหนดเป็นแนวทางการปฏิบัติงาน หากแต่บางคนยังรีรอไม่กล้าทดลอง บางคนไม่มีโอกาสทดลองเนื่องจากไม่มีเวลา เป็นต้น ดังนั้นผู้ที่เหมาะสมในการเข้ามารับหน้าที่ดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร นอกจากจะเป็นบุคคลที่ชุมชนเห็นว่าเหมาะสม และได้รับการเสริมทักษะด้านการจัดการกระจายเสียงแล้ว ควรจะต้องคำนึงถึงความพร้อมทางด้านเวลาที่ว่างจากการประกอบอาชีพ มีความเสียสละ และประการสุดท้ายที่มีความสำคัญมากคือ ต้องเป็นบุคคลที่มีจิตสาธารณะ (Public Mind) มีความต้องการทำงานเพื่อส่วนรวม และเห็นประโยชน์ของส่วนรวมเป็นใหญ่กว่าประโยชน์ส่วนตน

8.3 ข้อเสนอแนะ

8.3.1 ข้อเสนอแนะสำหรับพื้นที่ศึกษา

- 1) ควรมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการจัดการกระจายเสียงบนความต้องการของชุมชน และการนำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การประชุมหมู่บ้าน
- 2) ควรเพิ่มจำนวนผู้จัดการกระจายเสียงโดยนอกจากจะพิจารณาจากการเป็นผู้ที่พูดเก่งแล้ว ควรเป็นผู้ที่มีความพร้อม เช่น มีเวลา มีความเสียสละ มีจิตที่เป็นสาธารณะ (pubic mind) และมาจากคนหลากหลายกลุ่ม พร้อมทั้งเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในบทบาทของหอกระจายข่าวสารที่เป็นสื่อกลางของชุมชน
- 3) ขยายผลการดำเนินงานให้คนในชุมชนได้มีโอกาสเข้าร่วมการพัฒนาหอกระจายข่าวสารมากขึ้น
- 4) ควรจะมีการจัดกิจกรรมเสริมหอกระจายข่าวสารให้มากขึ้น และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพราะเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านสนใจและนำไปสู่ความเข้าใจในศักยภาพของหอกระจายข่าวสาร

5) ผู้นำชุมชนควรมอบหมายหน้าที่การปฏิบัติงานหอกระจายข่าว ให้กับผู้ที่มีความพร้อม โดยผู้นำชุมชนยังคงเป็นที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยง เพราะส่วนหนึ่งที่ทำให้งานหอกระจายข่าวสารติดขัดไม่ต่อเนื่องคือ ความไม่สะดวกของผู้นำชุมชนนั่นเอง

6) ควรรวมกลุ่มผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร เพื่อให้เกิดการประสานการทำงาน แลกเปลี่ยนข้อมูล ร่วมกันพัฒนาหอกระจายข่าวสารให้เป็นสื่อของชุมชนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมถึงควรเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกับผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารกลุ่มอื่น โดยควรประสานกับองค์กรที่จัดตั้งโดยผู้ปฏิบัติงานเองมิใช่จัดตั้งโดยหน่วยงานของรัฐ เพื่อให้หลุดจากรอบการทำงานแบบราชการ และสามารถร่วมกันพัฒนาหอกระจายข่าวสารอย่างเป็นอิสระ

7) ควรมีการเชื่อมโยงการใช้หอกระจายข่าวสารกับสื่ออื่น เช่น สื่อพื้นบ้าน สื่อบุคคล และสื่อมวลชนท้องถิ่นให้มากขึ้น

8) ควรปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้รับผิดชอบหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ที่ไม่มีความเปลี่ยนแปลง โดยนอกเหนือจากการชี้แจงตัวเขาแล้ว ควรต้องใช้กลวิธีให้บุคคลนี้เรียนรู้ด้วยตนเอง ให้มีโอกาสดูและร่วมในกระบวนการพัฒนางานหอกระจายข่าวสารที่ดำเนินงานด้วยการให้ชุมชนมีส่วนร่วม

8.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับพื้นที่อื่น

1) ควรทบทวนเครื่องมือสื่อสารของชุมชนที่มีอยู่ในชุมชน และมีการพัฒนาอย่างจริงจัง เพราะเป็นความจำเป็นที่ชุมชนควรต้องมีเครื่องมือสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ สามารถใช้สื่อสารเพื่อประโยชน์ของชุมชน และอยู่ในชุมชน อีกทั้งเป็นการรองรับวิฤตชุมชนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

2) ควรดำเนินงานพัฒนาหอกระจายข่าวสารให้ดำเนินงานได้เต็มศักยภาพ โดยอาจปรับใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่มีทั้งสิ้น 5 ขั้นตอน ตามโครงการวิจัยนี้เป็นแนวทาง โดยปรับวิธีการให้ยืดหยุ่นตามลักษณะสังคมและวัฒนธรรม

3) การพัฒนาหอกระจายข่าวสาร ควรเริ่มที่การทำความเข้าใจและรับฟังความคิดของชุมชนที่มีต่อหอกระจายข่าวสาร เพราะการรับรู้และความเข้าใจในระยะต้น จะทำให้เกิดความร่วมมือในระยะต่อไปได้

8.3.3 ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

1) รัฐควรให้ความสำคัญกับหอกระจายข่าวสารในฐานะที่เป็นเครื่องมือสื่อสารของชุมชน ที่มีศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ในประเทศ ควรให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง ด้วยการจัดสรรงบประมาณการดูแล รักษา และซ่อมแซมอุปกรณ์ โดยจัดเป็นงบประมาณประจำปี ตั้งผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เพื่อให้หอกระจายข่าวสารสามารถดำเนินงานได้โดยไม่ติดขัดเรื่องความไม่พร้อมของเครื่องมือ

2) ปัจจุบันมีหน่วยงานของรัฐหลายแห่งให้ความสนใจและใช้หอกระจายข่าวสารเป็นช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูล เช่น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมประชาสัมพันธ์ และล่าสุดคือคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ซึ่งเป็นสิ่งที่กระทำได้ดีหากแต่ควรดำเนินการอย่างประณีตโดยคำนึงถึงประโยชน์ที่ชาวบ้านจะได้รับเป็นที่ตั้ง และควรคำนึงถึงวิธีการดำเนินชีวิตที่มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ไม่ควรใช้วิธีการผลิตที่เดียวและใช้เหมือนกันทั่วประเทศ

3) รัฐควรสนับสนุนให้หอกระจายข่าวสารมีสถานภาพเป็นสื่อของชุมชนโดยแท้จริง เพราะในปัจจุบันมีหลายหน่วยงานอ้างว่า หอกระจายข่าวสารอยู่ในความรับผิดชอบของตน เพราะใช้งบประมาณหรือมีส่วนเข้าไปช่วยเหลือทางใดทางหนึ่ง ความเข้าใจเช่นนี้ทำให้ชุมชนไม่แน่ใจว่าหอกระจายข่าวสารเป็นของชุมชนหรือไม่ จึงไม่ใช้หอกระจายข่าวสารอย่างเต็มที่ หรือไม่ใช้เพื่อประโยชน์ของชุมชนเท่าที่ควร

4) ปัจจุบันมีหน่วยงานของรัฐหลายแห่ง เช่น กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงศึกษาธิการ จัดการอบรมผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร โดยมีลักษณะต่างคนต่างทำ จึงทำให้เกิดความซ้ำซ้อน และประการสำคัญชาวบ้านรู้สึกเบื่อหน่ายที่ต้องเข้าอบรมครั้งแล้วครั้งเล่า หากเป็นไปได้ควรมีการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานเหล่านี้ เพื่อจัดอบรมร่วมกัน และควรเพิ่มประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ให้ผู้มีหน้าที่จัดการกระจายเสียงมีความเข้าใจในบทบาทของหอกระจายข่าวสาร ที่เป็นสื่อของชุมชน ที่สามารถสนองความต้องการของชุมชนได้ มิใช่สนองความต้องการของหน่วยงานรัฐ นั่นคือ มีการประสานงานเพื่อจัดการอบรมโดยเน้นให้ชาวบ้านเป็นศูนย์กลาง

5) หน่วยงานที่มีการจัดประกวดหอกระจายข่าวสาร ควรกำหนดให้การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานเป็นเกณฑ์หนึ่งที่ใช้ในการตัดสิน ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่ให้ความสำคัญแก่ชุมชนทางหนึ่ง

8.3.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

ควรมีการศึกษาถึงกลไกที่ทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่ชุมชนมีส่วนร่วมนี้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน โดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินงานด้วยตนเอง เป็นการวิจัยที่ยังคงเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) และอาจใช้การกระตุ้นกันเองภายในชุมชน ใช้ช่องทางการสื่อสารภายในหมู่บ้าน มีการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ระหว่างคนในชุมชน มีการสนับสนุนการดำเนินงานจากหน่วยงานภายนอกและการสร้างเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร และอื่นๆ

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. 2543. **สื่อเพื่อชุมชน: การประมวลองค์ความรู้**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กิตติพันธ์ จันทาศรี. 2540. **การศึกษาคุณลักษณะที่จำเป็นขององค์ประกอบของหอกระจายข่าวที่ใช้ในการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรในทัศนะของผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดกาฬสินธุ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ดวงพร คำณวนวัฒน์. 2544. **ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- ชลธิรา ชั่งจิตตวิสุทธิ และวิภา ไชยณรงค์. 2542 **ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน**. กองสุศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.
- ธงชัย เล็กกัมพร. 2530. ประสิทธิภาพของการให้การศึกษาด้านสาธารณสุขมูลฐานแก่ครอบครัวโดยใช้หอกระจายข่าวสารอย่างมีระบบและแบบเรียนด้วยตนเอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สาธารณสุขศาสตร์) สาขาสุศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประชาสัมพันธ์, กรม. 2542. ทำเนียบหอกระจายข่าว ปี พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร. ว่างอักษร.
- ประไพพรรณ ธงอินเนตร. 2532. **หน้าที่ของหอกระจายข่าวในการให้ความรู้ความเข้าใจด้านสาธารณสุขมูลฐานแก่ประชาชนในจังหวัดนครปฐม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปาริชาติ สายธนู. 2534. ศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพของหอกระจายข่าวในการเผยแพร่รายการเพื่อการเกษตรของสองหมู่บ้าน. วิทยานิพนธ์ปริญญาวารสารศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พัชรินทร์ เล็กสวัสดิ์. “การสร้างพลังและสุขภาพ” วารสารสุศึกษา 21, 78 (มกราคม – เมษายน 2541): 57-66.
- ไพชยนต์ ชนะกาญจน์. 2524. ปัญหาและความต้องการการดำเนินงานหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านของคณะกรรมการและผู้รับฟังในจังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- รุ่งอรุณ อุดมศิลป์. 2535. สภาพปัญหาและความต้องการในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร
ประจำหมู่บ้านในจังหวัดชัยภูมิ ตามการรับรู้ของผู้ดำเนินงานและประชาชน. วิทยา
นิพนธ์ปริญาครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วาสนา จันทรสว่าง. 2534. การประชาสัมพันธ์ในงานสาธารณสุข. กรุงเทพมหานคร: ห้าง
หุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.
- วิจารณ์ คหัทธรา. 2531. ประสิทธิภาพของทีมงานในการใช้หอกระจายข่าวเพื่อสนับสนุนงาน
สาธารณสุขมูลฐาน. วิทยานิพนธ์ปริญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสาธารณสุข
ศาสตร มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วิชัย วิริยา. 2533. ประสิทธิภาพการให้การศึกษาเรื่องโรคอุจจาระร่วงแก่ประชาชนโดยวิธี
การฝึกอบรมและการพึ่งพาทางหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน จังหวัด
น่าน. วิทยานิพนธ์ปริญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาสาธารณสุขศาสตร)
สาขาสุศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สนั่น สนธิสัมพันธ์. 2530. ผลของการใช้รูปแบบรายการเทปบันทึกเสียงสำหรับรายการ
กระจายเสียงทางหอกระจายข่าวในชุมชนชนบทที่มีต่อการเรียนรู้เรื่องพยาธิ
ใบไม้ตับเพื่อการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐาน. วิทยานิพนธ์ปริญาศึกษาศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมควร จำเริญ และคณะ. 2531. การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้านใน
ประเทศไทย. สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.
- สมพร พรจันทร์. 2536. สภาพความต้องการและปัญหาเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน
ในการเผยแพร่ความรู้ด้านสาธารณสุขมูลฐานในภาคตะวันออกเฉียง
เหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญาครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนน โมรากุล. 2538. การศึกษาแนวทางการปรับปรุงงานหอกระจายข่าวของชุมชน. วิทยา
นิพนธ์ปริญยานิเทศศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- สุรีย์ จันทรโมลี และคณะ. 2541. “การมีส่วนร่วมของตัวแทนชุมชนเขตเมืองในการเผยแพร่
ความรู้โรคเอดส์” วารสารสุศึกษา 21, 78 (มกราคม – เมษายน 2541): 1-11.
- สุศึกษา, กอง. 2542. หอกระจายข่าวสารหมู่บ้านเพื่อเสียงตามสาย ปิงปประมาณ 2542.
กองสุศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.
- _____. 2543. คู่มือการปฏิบัติงานเผยแพร่ความรู้ข่าวสารเพื่อการพัฒนาและ
การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุม.

อัจฉริยา ตุลยกาญจน์. 2540. การประเมินผลการดำเนินงานของผู้ดำเนินงานหอกระจาย
ข่าวสารในเขตจังหวัดตราด. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราด.

ภาคผนวก ข

การประเมินผลการศึกษา
จากการสัมภาษณ์ผู้รับฟังเสียงจากหอกระจายข่าวสาร
ในแต่ละพื้นที่ศึกษา

หมู่ 2 บ้านดอนทราย ตำบลชุมโค

จำนวนผู้ให้ข้อมูล 9 คน เป็นชาย 4 หญิง 5 คน

อายุระหว่าง 20-40 ปี 6 คน ระหว่าง 41-60 ปี 3 คน

เป็นเกษตรกร 4 คน รับจ้าง 3 คน รับราชการ และค้าขายอย่างละ 1 คน

จบการศึกษาระดับประถมศึกษา 5 คน มัธยมศึกษา 2 คน และอุดมศึกษา 2 คน

ความคิดเห็นในการดำเนินงานและการมีส่วนร่วม

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร</u> 1. เปิดกระจายเสียงเป็นประจำ 2. รับฟังได้อย่างทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน 3. ติดตามการดำเนินงานโดยตลอด 4. ตั้งใจฟัง ต้องการฟังเป็นประจำ 5. ร่วมแสดงความคิดเห็น ดีชม และเสนอแนะ 6. เนื้อหาสาระตรงตามความต้องการ 7. เนื้อหาสาระเป็นเรื่องของชุมชน 8. ได้รับประโยชน์สามารถนำไปใช้งานและชีวิตประจำวัน 9. เนื้อหาสาระชัดเจน แจ่มแจ้ง 10. สนุกสนาน เพลิดเพลิน 11. ราคาถูก ไม่อยากรับฟัง 12. ปฏิบัติตามคำแนะนำที่ได้รับฟัง 13. รูปแบบและวิธีการนำเสนอที่หลากหลาย 14. มีความแปลกใหม่ ทันสมัย ในการนำเสนอ 15. เวลาที่นำเสนอเหมาะสม 16. ข้อมูลข่าวสารตรงกับความเป็นจริง 17. ข้อมูลข่าวสารปริมาณเหมาะสม 18. การดำเนินงานโปร่งใส ตรงไปตรงมา ตรวจสอบได้			

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การมีส่วนร่วม</u> 1. บริหารจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม 2. คณะผู้ดำเนินการมาจากกลุ่มต่างๆ 3. ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม 4. ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ 5. แก้ไขปัญหาอุปสรรค โดยรับฟังความคิดเห็นของชุมชน 6. ข้อมูลข่าวสารได้มาจากชุมชนร่วมกันเสนอ 7. ชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุน 8. ชุมชนช่วยกันใช้ และบำรุงรักษา			

ข้อเสนอแนะ

1. เนื้อหาสาระ
 - ดีปานกลาง
 - ได้เนื้อหาพอสมควร
 - เนื้อหาน้อย ไม่หลากหลาย
 - ควรเพิ่มเนื้อหาให้มากกว่านี้
 - เป็นข่าวการเมือง ข่าวเกี่ยวกับหมู่บ้าน และข่าวทางราชการ
2. วัน เวลา ในการกระจายเสียง
 - น่าจะมีในช่วงเย็น
 - เวลาที่ใช้เหมาะสมดีแล้ว
 - ควรมีในช่วงเช้า เพราะชาวบ้านอยู่ที่บ้าน
 - บางวันไม่มีการเปิดหอกระจายข่าว
 - ควรมีช่วงเช้ามืดก่อน 8 โมง ช่วงเย็นหลัง 18.00 น.
3. ภาษา
 - ควรใช้ภาษาพื้นเมืองบ้าง
 - ควรพูดภาษาไทยกลาง ดีกว่าภาษาใต้
 - ชัดเจนเข้าใจง่าย สั้นกะทัดรัด
4. รูปแบบการนำเสนอ
 - บางครั้งก็น่าสนใจ บางครั้งก็ไม่น่าสนใจ - ไม่ค่อยมีความหลากหลาย
 - จัดเพลงให้ทันสมัยกว่านี้
 - ควรมีเสียงเพลงประกอบ
 - ข่าวเสียงตามสาย เปิดข่าวจากวิทยุตอนเช้า
5. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร
 - ยังไม่มีการจัดกิจกรรม

หมู่ 9 บ้านดอนปลักหมู ตำบลชุมโค

จำนวนผู้ให้ข้อมูล 14 คน เป็นชาย 13 คน หญิง 1 คน

อายุระหว่าง 20-40 ปี 5 คน ระหว่าง 41-60 ปี 7 คน และ 61 ปีขึ้นไป 2 คน

เป็นเกษตรกร 10 คน รับจ้าง 1 คน และค้าขาย 1 คน

จบการศึกษาระดับประถมศึกษา 10 คน มัธยมศึกษา 3 คน และอุดมศึกษา 1 คน

ความคิดเห็นในการดำเนินงานและการมีส่วนร่วม

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร</u>			
1. เปิดกระจายเสียงเป็นประจำ			
2. รับฟังได้อย่างทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน			
3. ติดตามการดำเนินงานโดยตลอด			
4. ตั้งใจฟัง ต้องการฟังเป็นประจำ			
5. ร่วมแสดงความคิดเห็น ดีชม และเสนอแนะ			
6. เนื้อหาสาระตรงตามความต้องการ			
7. เนื้อหาสาระเป็นเรื่องของชุมชน			
8. ได้รับประโยชน์สามารถนำไปใช้งานและชีวิตประจำวัน			
9. เนื้อหาสาระชัดเจน แจ่มแจ้ง			
10. สนุกสนาน เพลิดเพลิน			
11. ราคาถูก ไม่อยากรับฟัง			
12. ปฏิบัติตามคำแนะนำที่ได้รับฟัง			
13. รูปแบบและวิธีการนำเสนอที่หลากหลาย			
14. มีความแปลกใหม่ ทันสมัย ในการนำเสนอ			
15. เวลาที่นำเสนอเหมาะสม			
16. ข้อมูลข่าวสารตรงกับความเป็นจริง			
17. ข้อมูลข่าวสารปริมาณเหมาะสม			
18. การดำเนินงานโปร่งใส ตรงไปตรงมา ตรวจสอบได้			

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การมีส่วนร่วม</u> 1. บริหารจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม 2. คณะผู้ดำเนินการมาจากกลุ่มต่างๆ 3. ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม 4. ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ 5. แก้ไขปัญหาอุปสรรค โดยรับฟังความคิดเห็นของชุมชน 6. ข้อมูลข่าวสารได้มาจากชุมชนร่วมกันเสนอ 7. ชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุน 8. ชุมชนช่วยกันใช้ และบำรุงรักษา			

ข้อเสนอแนะ

1. เนื้อหาสาระ

- เน้นการประกอบอาชีพของชุมชนเป็นหลัก และปัญหาชุมชน
- ข้อมูลทางการเกษตร การศึกษา สาธารณสุขชาวบ้านเมือง

2. วัน เวลา ในการกระจายเสียง

- 6.30 – 8.30 น.
- ควรเป็นอาทิตย์ละครั้ง

3. ภาษา

- ใช้ภาษาไทยกลาง
- เป็นภาษาราชการและท้องถิ่น ตามความเหมาะสม

4. รูปแบบการนำเสนอ

- จัดในรูปของกลุ่มทำงาน ในการนำเสนอรายการแต่ละวัน
- ไม่ได้ยินครอบคลุมทั้งหมดหมู่บ้าน
- ควรมีเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องมาแนะนำด้วย
- 5. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร
 - สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการนำเสนอข้อมูล
 - ควรมีการเก็บเงินเพื่อการบริหารหอกระจายข่าวสาร
 - ควรมีการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อหารายได้บำรุงหอกระจายข่าว

หมู่ 12 บ้านชุมทรัพย์ ตำบลชุมโค

จำนวนผู้ให้ข้อมูล 8 คน เป็นชาย 7 คน หญิง 1 คน

อายุระหว่าง 20-40 ปี 5 คน ระหว่าง 41-60 ปี 3 คน

เป็นเกษตรกร 6 คน รับจ้าง 2 คน

จบการศึกษาระดับประถมศึกษา 6 คน และมัธยมศึกษา 3 คน

ความคิดเห็นในการดำเนินงานและการมีส่วนร่วม

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร</u> 1. เปิดกระจายเสียงเป็นประจำ 2. รับฟังได้อย่างทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน 3. ติดตามการดำเนินงานโดยตลอด 4. ตั้งใจฟัง ต้องการฟังเป็นประจำ 5. ร่วมแสดงความคิดเห็น ดีชม และเสนอแนะ 6. เนื้อหาสาระตรงตามความต้องการ 7. เนื้อหาสาระเป็นเรื่องของชุมชน 8. ได้รับประโยชน์สามารถนำไปใช้งานและชีวิตประจำวัน 9. เนื้อหาสาระชัดเจน แจ่มแจ้ง 10. สนุกสนาน เพลิดเพลิน 11. ราคาถูก ไม่อยากรับฟัง 12. ปฏิบัติตามคำแนะนำที่ได้รับฟัง 13. รูปแบบและวิธีการนำเสนอที่หลากหลาย 14. มีความแปลกใหม่ ทันสมัย ในการนำเสนอ 15. เวลาที่นำเสนอเหมาะสม 16. ข้อมูลข่าวสารตรงกับความเป็นจริง 17. ข้อมูลข่าวสารปริมาณเหมาะสม 18. การดำเนินงานโปร่งใส ตรงไปตรงมา ตรวจสอบได้			

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การมีส่วนร่วม</u> 1. บริหารจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม 2. คณะผู้ดำเนินการมาจากกลุ่มต่างๆ 3. ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม 4. ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ 5. แก้ไขปัญหาอุปสรรค โดยรับฟังความคิดเห็นของชุมชน 6. ข้อมูลข่าวสารได้มาจากชุมชนร่วมกันเสนอ 7. ชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุน 8. ชุมชนช่วยกันใช้ และบำรุงรักษา			

ข้อเสนอแนะ

1. เนื้อหาสาระ ต้องการฟังข่าว สารคดี ด้านเกษตร
2. วัน เวลา ในการกระจายเสียง 06.00 – 08.00 น.
3. ภาษา ไทยกลาง และท้องถิ่น
4. รูปแบบการนำเสนอ จะต้องไม่ซ้ำซาก
5. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการนำเสนอข่าว

หมู่ 13 บ้านสมบูรณ์สุข ตำบลชุมโค

จำนวนผู้ให้ข้อมูล 6 คน เป็นชาย 4 หญิง 2 คน
 อายุระหว่าง 20-40 ปี 4 คน ระหว่าง 41-60 ปี 2 คน
 เป็นเกษตรกร 5 คน รับจ้าง 1 คน
 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา 3 คน และมัธยมศึกษา 3 คน

ความคิดเห็นในการดำเนินงานและการมีส่วนร่วม

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร</u> 1. เปิดกระจายเสียงเป็นประจำ 2. รับฟังได้อย่างทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน 3. ติดตามการดำเนินงานโดยตลอด 4. ตั้งใจฟัง ต้องการฟังเป็นประจำ 5. ร่วมแสดงความคิดเห็น ดีชม และเสนอแนะ 6. เนื้อหาสาระตรงตามความต้องการ 7. เนื้อหาสาระเป็นเรื่องของชุมชน 8. ได้รับประโยชน์สามารถนำไปใช้งานและชีวิตประจำวัน 9. เนื้อหาสาระชัดเจน แจ่มแจ้ง 10. สนุกสนาน เพลิดเพลิน 11. ราคาถูก ไม่อยากรับฟัง 12. ปฏิบัติตามคำแนะนำที่ได้รับฟัง 13. รูปแบบและวิธีการนำเสนอที่หลากหลาย 14. มีความแปลกใหม่ ทันสมัย ในการนำเสนอ 15. เวลาที่นำเสนอเหมาะสม 16. ข้อมูลข่าวสารตรงกับความเป็นจริง 17. ข้อมูลข่าวสารปริมาณเหมาะสม 18. การดำเนินงานโปร่งใส ตรงไปตรงมา ตรวจสอบได้			

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การมีส่วนร่วม</u> 1. บริหารจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม 2. คณะผู้ดำเนินการมาจากกลุ่มต่างๆ 3. ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม 4. ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ 5. แก้ไขปัญหาอุปสรรค โดยรับฟังความคิดเห็นของชุมชน 6. ข้อมูลข่าวสารได้มาจากชุมชนร่วมกันเสนอ 7. ชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุน 8. ชุมชนช่วยกันใช้ และบำรุงรักษา			

ข้อเสนอแนะ

1. เนื้อหาสาระ

- ให้ประโยชน์ในการมาทำละหมาดที่มัสยิด และการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิม
- ควรมีเนื้อหาสาระที่หลากหลายกว่าเดิม

2. วัน เวลา ในการกระจายเสียง

- วันละ 5 เวลา 5.30 น. 12.30 น. 15.30 น. 18.30 น. และ 19.30 น. ทุกวัน

3. ภาษา

- ใช้ภาษาอาหรับ และภาษาไทย

4. รูปแบบการนำเสนอ

- การนำเสนอในเรื่องของศาสนา
- ควรมีวิธีการนำเสนอที่แปลกใหม่มากขึ้น
- ควรมีเนื้อหามากกว่านี้

5. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

- ชาวบ้านช่วยกันดูแล และให้ช่างงานต่างๆ เพื่อนำเงินรายได้มาซ่อมแซม
- ควรจัดกิจกรรมเป็นระยะเพื่อให้ชุมชนเห็นความสำคัญของหอกระจายข่าวสาร
- ควรเป็นเสียงตามสาย จะได้ทั่วถึงกว่า

หมู่ 5 บ้านปากบ่อ ตำบลทะเลทรัพย์

จำนวนผู้ให้ข้อมูล 10 คน เป็นชาย 5 คน หญิง 5 คน

อายุต่ำกว่า 20 ปี 1 คน ระหว่าง 20-40 ปี 5 คน และระหว่าง 41-60 ปี 4 คน

เป็นเกษตรกร 6 คน รับจ้าง 1 คน และค้าขาย 3 คน

จบการศึกษาระดับประถมศึกษา 7 คน มัธยมศึกษา 2 คน และอุดมศึกษา 1 คน

ความคิดเห็นในการดำเนินงานและการมีส่วนร่วม

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร</u> 1. เปิดกระจายเสียงเป็นประจำ 2. รับฟังได้อย่างทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน 3. ติดตามการดำเนินงานโดยตลอด 4. ตั้งใจฟัง ต้องการฟังเป็นประจำ 5. ร่วมแสดงความคิดเห็น ดีชม และเสนอแนะ 6. เนื้อหาสาระตรงตามความต้องการ 7. เนื้อหาสาระเป็นเรื่องของชุมชน 8. ได้รับประโยชน์สามารถนำไปใช้งานและชีวิตประจำวัน 9. เนื้อหาสาระชัดเจน แจ่มแจ้ง 10. สนุกสนาน เพลิดเพลิน 11. ราคาถูก ไม่อยากรับฟัง 12. ปฏิบัติตามคำแนะนำที่ได้รับฟัง 13. รูปแบบและวิธีการนำเสนอที่หลากหลาย 14. มีความแปลกใหม่ ทันสมัย ในการนำเสนอ 15. เวลาที่นำเสนอเหมาะสม 16. ข้อมูลข่าวสารตรงกับความเป็นจริง 17. ข้อมูลข่าวสารปริมาณเหมาะสม 18. การดำเนินงานโปร่งใส ตรงไปตรงมา ตรวจสอบได้			

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การมีส่วนร่วม</u> 1. บริหารจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม 2. คณะผู้ดำเนินการมาจากกลุ่มต่างๆ 3. ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม 4. ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ 5. แก้ไขปัญหาอุปสรรค โดยรับฟังความคิดเห็นของชุมชน 6. ข้อมูลข่าวสารได้มาจากชุมชนร่วมกันเสนอ 7. ชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุน 8. ชุมชนช่วยกันใช้ และบำรุงรักษา			

ข้อเสนอแนะ

1. เนื้อหาสาระ

- นำเสนอข่าวใกล้ตัวมากกว่านี้
- น้อยไป ควรมีสาระกว่านี้
- ให้ชาวบ้านหามาให้บ้าง
- พอสมควรแล้ว
- ให้มีบันเทิงบ้าง
- เรื่องอื่นบ้างที่นอกเหนือจากราชการ

2. วัน เวลา ในการกระจายเสียง

- พอดี ดีแล้ว
- เมื่อมีเรื่องด้วยให้เปิดได้ทันที

3. ภาษา

- ได้ผสมกลาง
- ภาษาพื้นบ้านฟังง่าย

4. รูปแบบการนำเสนอ

- อยากให้เปลี่ยนบ้าง
- ให้คนอื่นมาพูดบ้าง / ให้วัยรุ่นมาร่วมจัด
- ให้มีบันเทิงบ้าง
- ให้มีการพูดคุยด้วย

5. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการดำเนินงานหรือกระจายข่าวสาร

- ให้จัดประกวดร้องเพลง
- อยากให้นักเรียนมาร่วมจัดกิจกรรม

หมู่ 11 บ้านดอนคา ตำบลสะพลี

จำนวนผู้ให้ข้อมูล 7 คน เป็นชาย 5 คน หญิง 2 คน

อายุระหว่าง 20-40 ปี 5 คน ระหว่าง 41-60 ปี 2 คน

เป็นเกษตรกร 3 คน รับจ้าง 2 คน และรับราชการ 2 คน

จบการศึกษาระดับประถมศึกษา 2 คน มัธยมศึกษา 2 คน และอุดมศึกษา 3 คน

ความคิดเห็นในการดำเนินงานและการมีส่วนร่วม

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร</u> 1. เปิดกระจายเสียงเป็นประจำ 2. รับฟังได้อย่างทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน 3. ติดตามการดำเนินงานโดยตลอด 4. ตั้งใจฟัง ต้องการฟังเป็นประจำ 5. ร่วมแสดงความคิดเห็น ดิชม และเสนอแนะ 6. เนื้อหาสาระตรงตามความต้องการ 7. เนื้อหาสาระเป็นเรื่องของชุมชน 8. ได้รับประโยชน์สามารถนำไปใช้งานและชีวิตประจำวัน 9. เนื้อหาสาระชัดเจน แจ่มแจ้ง 10. สนุกสนาน เพลิดเพลิน 11. ราคาถูก ไม่อยากรับฟัง 12. ปฏิบัติตามคำแนะนำที่ได้รับฟัง 13. รูปแบบและวิธีการนำเสนอที่หลากหลาย 14. มีความแปลกใหม่ ทันสมัย ในการนำเสนอ 15. เวลาที่นำเสนอเหมาะสม 16. ข้อมูลข่าวสารตรงกับความเป็นจริง 17. ข้อมูลข่าวสารปริมาณเหมาะสม 18. การดำเนินงานโปร่งใส ตรงไปตรงมา ตรวจสอบได้			

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การมีส่วนร่วม</u> 1. บริหารจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม 2. คณะผู้ดำเนินการมาจากกลุ่มต่างๆ 3. ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม 4. ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ 5. แก้ไขปัญหาอุปสรรค โดยรับฟังความคิดเห็นของชุมชน 6. ข้อมูลข่าวสารได้มาจากชุมชนร่วมกันเสนอ 7. ชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุน 8. ชุมชนช่วยกันใช้ และบำรุงรักษา			

ข้อเสนอแนะ

1. เนื้อหาสาระ

- ควรนำเสนอให้ชัดเจนมากขึ้น
- การบริหารร่างกาย
- 2. วัน เวลา ในการกระจายเสียง
- ควรเป็นเวลา เช้า – เย็น ตามความจำเป็น

3. ภาษา

- ควรใช้ภาษาพื้นบ้านเป็นหลัก เพราะฟังง่ายและเข้าใจ
- ควรให้ได้ยินทั่วทั้งหมู่บ้าน

4. รูปแบบการนำเสนอ

- ควรเปลี่ยนคนอื่นข่าวสาร คนละเรื่อง
- ควรพูดหรืออ่านข่าวตามความเป็นจริง
- ควรมีการเปิดเพลงสลับรายการ
- ควรมีข่าวทางด้านการเกษตร สาธารณสุข และการปกครอง
- 5. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการดำเนินงานหรือกระจายข่าวสาร
- ควรมีการจัดประกวดบทความทางหรือกระจายข่าวสาร

หมู่ 8 บ้านทุ่งวัวแล่น ตำบลสะพลี

จำนวนผู้ให้ข้อมูล 10 คน เป็นชาย 5 คน หญิง 5 คน

อายุระหว่าง 20-40 ปี 2 คน ระหว่าง 41-60 ปี 8 คน

เป็นเกษตรกร 3 คน รับจ้าง 1 คน รับราชการ และค้าขายอย่างละ 3 คน

จบการศึกษาระดับประถมศึกษา 5 คน มัธยมศึกษา 4 คน และอุดมศึกษา 2 คน

ความคิดเห็นในการดำเนินงานและการมีส่วนร่วม

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร</u>			
1. เปิดกระจายเสียงเป็นประจำ			
2. รับฟังได้อย่างทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน			
3. ติดตามการดำเนินงานโดยตลอด			
4. ตั้งใจฟัง ต้องการฟังเป็นประจำ			
5. ร่วมแสดงความคิดเห็น ดีชม และเสนอแนะ			
6. เนื้อหาสาระตรงตามความต้องการ			
7. เนื้อหาสาระเป็นเรื่องของชุมชน			
8. ได้รับประโยชน์สามารถนำไปใช้งานและชีวิตประจำวัน			
9. เนื้อหาสาระชัดเจน แจ่มแจ้ง			
10. สนุกสนาน เพลิดเพลิน			
11. ราคายู ไม่อยากรับฟัง			
12. ปฏิบัติตามคำแนะนำที่ได้รับฟัง			
13. รูปแบบและวิธีการนำเสนอที่หลากหลาย			
14. มีความแปลกใหม่ ทันสมัย ในการนำเสนอ			
15. เวลาที่นำเสนอเหมาะสม			
16. ข้อมูลข่าวสารตรงกับความเป็นจริง			
17. ข้อมูลข่าวสารปริมาณเหมาะสม			
18. การดำเนินงานโปร่งใส ตรงไปตรงมา ตรวจสอบได้			

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การมีส่วนร่วม</u> 1. บริหารจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม 2. คณะผู้ดำเนินการมาจากกลุ่มต่างๆ 3. ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม 4. ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ 5. แก้ไขปัญหาอุปสรรค โดยรับฟังความคิดเห็นของชุมชน 6. ข้อมูลข่าวสารได้มาจากชุมชนร่วมกันเสนอ 7. ชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุน 8. ชุมชนช่วยกันใช้ และบำรุงรักษา			

ข้อเสนอแนะ

1. เนื้อหาสาระ

- ควรเป็นข่าวสารที่รวดเร็ว ทันเหตุการณ์

2. วัน เวลา ในการกระจายเสียง

- เปิด 06.00 – 07.30 น.

3. ภาษา

- ใช้ภาษาถิ่น

- ถ้าเป็นประกาศข่าวทางราชการควรใช้ภาษากลาง

4. รูปแบบการนำเสนอ

- ควรมีการแก้ไขหรือกระจายข่าวเป็นเสียงตามสาย จะมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

- มีการเปลี่ยนบุคลากรรับผิดชอบในแต่ละช่วงเวลา เช่น ช่วงเช้าเยาวชนจัดรายการข่าวจะเป็น
 ฝรั่งมาพูดเรื่องการท่องเที่ยวของจังหวัดชุมพร

5. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการดำเนินงานหรือกระจายข่าวสาร

- ในอนาคตควรผลักดันให้ชุมชนร่วมรับผิดชอบในเรื่องงบประมาณ ค่าใช้จ่ายร่วมกัน

- เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม สร้างจิตสำนึกที่ว่ากระจายข่าวสารเป็นสมบัติของชุมชน

- มีผู้ทรงคุณวุฒิมาแนะนำในเรื่องต่างๆ